

Poděkování

*Autoři děkují panu **Jaroslavu (Jerrymu) Kytlovi**, krajanovi z Kupučova, nynějšímu občanovi Kanady, za jeho nezištnou finanční pomoc, díky které mohly vyjít všechny knížky o Kupučově . Přeji mu, ať se těší dobrému zdraví ještě dlouhá léta.*

Kdo je Jaroslav Kytl?

Narodil se 18.ledna 1921 v Kupučově jako druhorozený ze tří synů. Od roku 1928 chodil do polské školy, ale odmalička měl zájem o vše české. Jeho vlastenectví podpořili čeští učitelé Ant.Hanyš, a především Jos.Kredba. Jaroslav se stal vášnivým čtenářem českých knih. Mimo jiné mu je posílali chlapi z Čech, se kterými si dopisoval. Toužil po studiích, ale rodiče si to nemohli dovolit. Učil se tedy řezníkem u Fr.Houžvice v Kovelu. Tam ho zastihl neblahý rok 1938. Těžce nesl urážky Čechů ze strany polských fanatiků, ale vždy se hlásil k tomu, že je Čech. Oporou mu byl pan Alexandr Hloušek. Měl také silný cit pro pronásledované, pomáhal Židům a uprchlíkům. V r.1944 narukoval spolu s ostatními do Československé armády a byl poslán do leteckého učiliště na Kavkaze. Po válce se usídlil spolu s bratry Josefem a Václavem v Maštově, ale v r.1948 se před možným zatčením zachránil odchodem do exilu. Usadil se v Kanadě, v Torontu. Stal se obchodním zástupcem a toto zaměstnání se mu stalo koníčkem. Od r.1965 přijížděl jako zástupce potravinářské firmy i do Československa. V Torontu se účastní veřejného a krajanového života. Je vedoucím severoamerického a kanadského regionu Sdružení Čechů z Volyně. Je čestným členem SČVP. Je sponzorem všech tří knih o Kupučově.

J.Kytl v r.1945...

... a v současnosti

Z KUPIČOVA DO STARÉ VLASTI

Václav Kytl
Václav Zápotocký
Miloslava Žáková

2005

Vážení a milí čtenáři,

předkládáme Vám třetí a poslední knížku o hrstce Čechů, kteří se v roce 1870 vydali na dobrodružnou pouť do tehdejšího Ruska a založili tam jednu z největších a nejkrásnějších českých obcí na Volyni – český Kupičov. Poslední knížkou je proto, že jejím obsahem se pouť kupičovských Čechů uzavírá opět ve „staré vlasti“, jak volyňští Češi vždy nazývali zemi, odkud jejich předkové na Volyň přišli.

Po usídlení v roce 1947 a prvních zážitcích se rodiny začaly pomalu sžívat s novým prostředím a vytvářet si v něm domov. Postupem času se Kupičováci rozptýlili po celé republice, a mnozí i do zahraničí. Společné jim zůstaly jen vzpomínky, a také chuť se ještě po více než padesáti letech společně scházet.

Knížka je podobně jako předcházející *Obrázky z Kupičova* sestavena ze vzpomínek kupičovských rodáků, kteří měli zájem se podělit o své zážitky se čtenáři. Většinou jsou to vzpomínky těch krajanů, kteří byli v roce 1947 velmi mladí nebo ještě děti. Skutečných pamětníků života na Volyni je již velmi málo. Někteří zase žijí spíše přítomností a minulost si neradi připomínají.

Kromě vzpomínek na první období života v Československu se sešla řada příspěvků se zážitky ještě z Kupičova. Domníváme se, že zejména zážitky z posledního období života v Kupičově se velkou mírou podílely na naší nedočkavosti „už být v Čechách“, a proto jsme je do knížky, do její první části, zařadili pod názvem „Střípky vzpomínek“. Do této části jsme zařadili i vzpomínky příslušníků jiných národností nebo Čechů odjinud, jak nás viděli a jak si nás pamatují.

Druhá část knížky nazvaná „Ve staré vlasti“ je věnována vzpomínkám na první setkání s manžely, tatínky, bratry a sestrami, kteří sloužili v armádě a potom celé dva roky na své rodiny trpělivě čekali. První období sžívání s novým prostředím bylo pro všechny zajímavé, ale také mimořádně náročné vzhledem k velmi odlišným životním podmínkám na Volyni. Nebyli jsme však žádná nekulturní a necivilizovaná „sebranka“, jak na nás někteří místní obyvatelé občas

„shlíželi“, a také se nám podařilo se v krátké době „zcivilizovat“. Zejména my děti jsme se brzy sžily s místními vrstevníky. Ve školách, do kterých jsme nastoupili, záleželo hodně na učitelích. Většina učitelů nám obětavě pomáhala zdolávat úskalí českého jazyka, zejména pravopisu a my zase svou pílí a touhou po vzdělání jsme dokázali „překousnout“ počáteční neúspěchy. První seznamování s prostředím mělo mnohdy i úsměvnou stránku. Ostatně nyní, s odstupem času, vzpomínáme již téměř na všechno s úsměvem.

V poslední části knížky jsme se pokusili zmapovat (pokud to šlo) rozmístění kupičovských rodin jednotlivých lokalitách Čech, Moravy a Slezska a zároveň postihnout, současný stav rozmístění původních rodin, a zejména jejich potomků.

Ve vzpomínkách ani ve statistických údajích si nečiníme nárok na úplnost a přesnost. Čerpali jsme pouze z údajů, které nám kupičovští rodáci na naši výzvu poskytli, a ze vzpomínek „dobrovolníků“. Pokud jsou zážitky některých z Vás odlišné, je velká škoda, že jste o ně se čtenáři nepodělili.

Z Kupičova do staré vlasti je, jak již bylo řečeno, třetí knížka s kupičovskou tematikou. Proto je možné, že některé údaje se v ní opakují a jiné zase na to, co bylo řečeno v publikaci *Kupičov a Obrázky z Kupičova*, navazují. Snažili jsme se, aby naše volná trilogie zachytila život obyvatel této české obce na Volyni od jejího založení až po trvalé usídlení v nových domovech ve staré vlasti.

Věříme, že si naše skromná knížka najde své příznivce a že zejména mladším čtenářům poskytne informace, které jsou pro ně neznámé, a snad je i zaujmou. *Miloslava Žáková.*

Obsah

Střípky vzpomínek

Český Kupučove

Jan Jelínek, 1912

Český Kupučove,
pěkná vesničko mezi lesy.
Těšil jsem se, že budeš mým domovem.
Prožil jsem v tobě pěkná léta,
ale taktěž mnoho nebezpečí a zklamání.
V době zlé semkli jsme se v jeden celek,
abychom přečkali vichřice,
které přes nás
se proháněly.

V osmém roce na smrt nemocen
opouštěl jsem tě,
abych tě v té podobě
již nespatrił.

Buď radostí těm, které budou tě obývat,
a dávej zdar těm, kteří budou z práce své
chléb dobývat.

Buď s Bohem, vísko milá,
český Kupučove!

Vzpomínka

Božena Žitná-Hanušová, 1923

Často si vzpomínám,
jaká to byla krása,
když na jaře
kvetly za našimi stodolami louky .
Jaký nádherný koberec to byl!

Když bylo všechno pokoseno a sklizeno,
pásli jsme tam husy,
a když jsme byli větší, i krávy.
Běhali jsme bosí.
Když sluníčko začalo připalovat,
našli jsme si chládek
pod Žitnovými vrbami.

Tenkrát nám bylo osm nebo deset roků.
Teď je nám osmdesát.

Moje dětství

Václav Brázda, 1932

Narodil jsem se Anně Brázdové, rozené Kučerové a Václavu Brázdovi jako třetí dítě a dědic jména Václav. Mám starší sestru Marii a bratra Miloslava. Světlo světa jsem spatřil 24.5.1932 v Kupačově. Otec byl v té době na rehabilitačním pobytu v Zakopaném po amputaci pravé nohy.

Odmalička jsem měl hodně kamarádů a kamarádek. Prováděl jsem s nimi různé lumpárny. Většinou byli starší než já. Jednou z mých kamarádek byla Žeňa Králová, která bydlela s rodiči u Urbanů, naproti domu mého strýce Josefa. Pan Král byl strojník a měl na starosti dolní Heřkův mlýn i horní Lešnerův mlýn, který stál na kopci směrem k Dažvě. Do blízkého Heřkova mlýna jsme chodili poslouchat, jak pracují naftové motory.

Už od dětství nás rodiče vedli k práci a k plnění drobných povinností jako nošení zeleniny do polévky nebo dříví k plotně. Každou sobotu jsme čistili a leštili veškerou obuv, zametali dvůr a ulici před domem. Později jsme pásli husy, krávy, a nakonec i koně, dokonce v noci na mladém jeteli.

Velmi se mi líbilo u babičky v Radovičích. Radoviče byla kolonie asi 4 km od Kupačova a žilo tam jen několik českých rodin. Jejich usedlosti stály po obou stranách jediné cesty a pole se rozkládala podle amerického způsobu kolem hospodářských budov. Kromě dědy a babičky Kučerových tam bydleli troje Maškovi, Svobodovi, další Kučerovi (Venca), Mazurkovi a Lešeňákovi. Děda s babičkou měli sedm dětí, čtyři syny a tři dcery, moje maminka byla nejstarší. Vedle nich bydleli Maškovi –

strejčinek. Neměli děti, a tak si z dětského domova z Čech přivezli Mařenku. Byla velice šikovná, nebála se žádné práce, dokonce sekala kosou a jezdila na koni. Za války vstoupila do Svobodovy armády a je držitelkou několika válečných vyznamenání. Strýc Toník si postavil dům naproti rodičům, ale vůbec ho neužil; za války celá kolonie lehla popelem a Češi se přestěhovali do Kupičova. Strýček k nám rád chodil na návštěvu, rád si s mým otcem vypil kalíšek vodky. Později vstoupil do Svobodovy armády a hrdinně položil život za svobodu vlasti u Dukly. Zůstaly po něm tři děti, které žijí v Polsku, ale s příbuznými v Čechách udržují přátelské styky.

U babičky chovali hodně drůbeže, hovězího dobytka, prasátek, koní a hřibátek. Měli také obecního býka, kterého strejda Jindřich vodil na palouček na pastvu. Strejda Toník se tam často procházel se svou dívkou Maruškou Mazurkovou. O krásnou květinovou zahrádku pečoval strýc Jaroslav, který od války žije ve Winnipegu v Kanadě. Na své chatě, kterou má asi 120 km od bydliště, stále pěstuje krásné květiny. U babičky měli také včely. Dostal jsem od nich nejedno žihadlo, když jsem pásl husy nebo sbíral ovoce. Když babička došla krávy, chodíval jsem s hrníčkem na teploučké mléko.

Do Radovič se sjížděli všichni příbuzní hlavně na posvícení. Vzpomínám si, jak jsme jednou přijeli z posvícení domů a já objevil na plotně hrnec s nudlovou polévkou. Hned jsem se do ní pustil a moc mi chutnala. Když to maminka viděla, spráskla ruce. Dozvěděl jsem se, že to je voda, kterou čeledín jen vypláchl hrnec od polévky.

V Radovičích jsem také pásal koně. Jednou jsem vzal proutek a chtěl koně zahnat, ten však vyhodil kopytem a já odlétl několik metrů. Jindy jsem na něm jel bez sedla a ohlávky, koník se něčeho lekl, dal se do klusu, zajel pod višně, jedna větev mě chytla pod bradou, já spadl a šel domů pěšky. Na pastvě se mi velmi líbilo. Louku lemoval potok Krajnička, takže se nemuselo moc zahánět a zbylo dost času na hraní, lumpárny a zkoumání lučního kvítí. Bylo ho tam dost, protože tato louka se nese-kala, ale nechávala na semeno. Také ptactva a různého ptačího zpěvu bylo habaděj. Rozhodně tam bylo více druhů ptáků než v Kupučově.

Naše chát v Kupučově měla dva gánky¹ do dvora a jeden na Varšavskou ulici. Ten druhý do dvora patřil babičce Brázdové, u které žil nejmladší syn Josef. Strýc měl v místnosti do ulice krejčovskou dílnu, ve které šil i se svými tovaryši. Zákazníci k němu chodili gánkem z ulice a předsíňkou, ve které měl obchod látkami. Chodil jsem k němu moc rád, protože byl hodný, rozvážný, moudrý a vzdělaný. Dovedl mi odpovědět na všechny mé zvi-davé otázky, velmi mile jednal i se zákazníky a já se snažil mu pomáhat, jak jsem mohl. Obsluhoval jsem pilinová kamínka, připravoval žehličku na uhlí a zametal odstřížky. Babička mě naučila plést z odstřížků koberce, které si přivezla až do Čech. Ke strýčkovi chodily i významné kupičovské osobnosti, učitel Půlpytel, ředitel Skomorowski, poli-cejní i vojenské osobnosti. Jeden z nich mi daroval nárameník s hodností majora a já si pak pyšně vykračoval, bouchal se do prsou a vykřikoval: „Já jsem první major!“

¹ verandy

Strýc Josef se svou sestrou Boženou navštívili v roce 1936 Všesokolský slet v Praze. O něm a o Čechách vyprávěl tak poutavě, že snad kvůli tomu k němu chodilo tolik zákazníků. Každý se chtěl dozvědět něco o vlasti. Já jsem se už tenkrát stal vlastencem. Mnohé věci jsem nechápal, ale Čechy jsem si představoval jako ráj na zemi.

Potom se strýček oženil a jeho manželka Miluška se k němu nastěhovala. Jednou jsem se díval, jak se líbají. Teta si mě pak dobírala, jestli se naši taky líbají. Odpověděl jsem, že na takové hlouposti nemají čas. V té době mi bylo pět let a na svatbě jsem poprvé okusil alkohol. Bylo to na půdě nad chlévem, kde jsme strýčkovu svatbu oslavovali my kluci. Dospělí hodovali v chalupě, kluci na půdě.

Můj otec měl hodně kamarádů. Většinou se scházeli na karetní hru „dardu“; ještě si pamatuji názvy jako „bejle, dvacák, minela, postupka“ atd. Při tom se popíjelo a debatovalo. Jednou se mi dědeček Kučerů smál, že mám špinavé oči. Vytratil jsem se do síně a začal si je umývat mýdlem. Samozřejmě jsem řval jako tur. Od té doby mi děda občas dával nějaký ten groš. Strkal jsem si je pod prkna podlahy v gánku. Když už jsem jich tam pár měl, donutili mě starší kluci, můj bratr Milek a jeho věrný kamarád Jarka Šulců, groše vybrat a šli jsme do cukrárny ke Švarcovi na zmrzlinu.

Otec nestačil sám na všechny zemědělské práce a najímal si čeledíny. Jeden byl Ukrajinec, ten však nebyl spolehlivý ani čistotný. Potom jsme měli ruského Čecha, který byl velmi inteligentní a šikovný. Ovládal každou práci, uměl i malovat a vázat knihy. Často s otcem diskutoval na různá témata. V roce 1939 ho Rusové odvedli do armády.

Několikrát nám napsal, a jednou nás dokonce navštívil. Vyprávěl o nesnesitelných podmínkách v armádě a líčil mnoho neuvěřitelných zážitků. Pak prý položil život za „sovětskou vlast“.

Občas jsme chodili na návštěvu k Bedřichovi Balounovi. Balounovi měli čtyři dcery a syna Slávka. U nich se debatovalo o Americe, kterou strýc Baloun kdysi navštívil. Vykládal, jaká je tam životní úroveň, že zaměstnavatelé vyplácejí mzdu poctivě i analfabetům, kteří si ji neumějí spočítat. (Na svou nevzdělanost doplatil i Pácal, ale nikoli v Americe, kde pracoval, nýbrž doma v Kupačově. Schoval si americký výdělek na hambálky, ale nevěděl kolik dolarů tam vlastně má. Jeho vlastní děti mu je tajně vyměnily za bankovky daleko nižší hodnoty.) U Balounů se scházelo hodně mládeže, protože tam měli čtyři děvčata. Chodil tam i maminčin bratr Jaroslav, kterému se líbila Slávka. Ta se pak přihlásila do armády a prošla s ní celou bojovou cestu. Její bratr Slávek bohužel za vlast položil život.

Vedle nás bydleli Bujalských, kteří měli tři děti, Žeňka, Mínu a Ládíka. Byli to naši kamarádi. Pan Bujalský byl velmi šikovný člověk. Sám si postavil cihelnu, vyrobil cihly a postavil zděný poschodový dům. Kromě bytů v něm byl obchod s masem a lékárna. Do prvního patra vedlo venkovní dřevěné schodiště s gánkem.

V roce 1944 přišla do Kupačova „rudá partyzánka“ a většinou se utábořili na dvorech a zahradách u nás a u Bujalských. Velitelé a důstojníci bydleli v rodinách. U Bujalských bydlel jeden kapitán, který se právě holil, když nastal nálet. Celé schodiště i s ním spadlo, z domu koukaly jen zdeformo-

vané traverzy. Kapitán se propadl až dolů, ale nic se mu nestalo. V naší chátě byl právě otec, sestra Marie a několik důstojníků. Vyprávěli, jak je tlaková vlna vyhodila asi půl metru do výšky. Eternitová střecha byla úplně rozdrčená a všude byly vrstvy suti.

Druhá bomba spadla přímo na naši sýpku, zbyl z ní jen kousek zadní stěny a boxy na různé druhy obilí. Vojenské vozy, u kterých byli přivázaní koně, se vůbec nenašly. Při dalším bombardování zasáhla bomba Šulcovu stodolu, dvě další spadly u strýčka na zahradě. Bomba u Šulců na dvoře naštěstí nevybuchla. Moje sestra Marie, která se učila u Šulců šít, byla totiž v tu chvíli u studny pro vodu. Jakási střepina ji zasáhla do nohy. Nevybuchlou bombu zarytou do prašné půdy dvora později zneškodnil německý zběh.

Nad Kupičovem často létalo letadlo s dvojitým trupem, nazývané „ráma“. Shazovalo podlouhlá, elipsovitá pouzdra s obsahem asi čtyřiceti malých bombiček určených k zabíjení lidí. Měly malou průbojnou sílu a rozstříkovaly se vodorovně. Několik jich spadlo na plochou střechu strýčkova domu, ale jen některé prorazily strop. Při náletech bylo několik obětí na životech.

Fronta se nezadržitelně blížila a blížil se i den odchodu kupičovských dobrovolníků do armády. Každý chtěl pomoci při osvobozování vlasti. Mladí hoši si věk přidávali, starší muži zase ubírali, jen aby byli odvedeni.

Po jejich odchodu se fronta přiblížila tak, že se přímo dotýkala Kupičova. Pro civilní obyvatelstvo to začalo být příliš nebezpečné a byla nařízena

evakuace. Rodiny se seskupovaly, volily si svého brigadýra a vydávaly se na cestu na vlastní riziko. Jedním z brigadýrů byl i náš tatínek. Ve skupině s námi jela teta Šulcová, Mašková a Šnídlová, rodiny jely na selských vozech, někteří měli za vozem přivázanou krávu. Nejdříve jsme se utábořili poblíž obce, na Komnátce, kde už byli i jiní běženci. Doléhala k nám dělostřelecká palba a najednou se objevilo asi 26 letadel s hvězdami. Zakroužily nad námi a my děti jsme začaly radostně vykřikovat : „Naši, naši!“ Vtom spustily střelbu. Nikoho však naštěstí nezasáhly a já mám dodnes na památku jednu nábojnici.

Z Komnátky jsme odjeli na Peresiku a utábořili se tam u rybníka. V nedaleké stodole byli utábořeni partyzáni. Těšili jsme se až odejdou, že se přesuneme do stodoly, protože byl teprve konec dubna a byly ranní mrazíky, až se nám dělaly u pusy rampouchy. Konečně jsme se mohli nastěhovat do stodoly, která patřila Šebestovům. Hned první noc jsme však zjistili, že řezanka je plná vší. Ty nás pak dlouho trápily a zbavili jsme se jich až v Lipinách u Lucka, kde jsme „v běžencích“ definitivně zakotvili.

Do „běženců“ jsme vyjeli s jedním starým koněm, protože nám partyzáni druhého koně vyměnili za „mongola“ a ten nebyl zvyklý tahat. Nechali jsme ho doma, protože jsme si mysleli, že se z Komnátky vrátíme. Když se tak nestalo, posílal nás otec zpět, abychom koníka přivedli. Jenže starší hoši odmítli, a tak to zbylo na mne. Nebál jsem se. Již v roce 1939, když přišli „Sověti“, jsem dělal spojku starostovi Bedřichovi Šnídlovi, který se ukrýval u nás za prasečími chlívky. Potom jsem nosil domobrancům

do zákopů za naší zahradou jídlo a oni mi za to půjčovali zbraně. Stal jsem se bezstarostně otrlým a nebezpečí jsem spíše vyhledával. Tatínek mě také odmalička učil, abych se nebál lidí, strach jsem tedy neznal.

Vykročil jsem i na tuto dlouhou pouť. Nevěděl jsem přesně, kudy jít, ale domů jsem šťastně došel, prohlédl zdevastované hospodářství, „mongola“ jsem našel živého, nakrmil jsem ho a napojil, naložil na něj pytel pšenice, kterou jsem našel v komůrce, a vydal se na zpáteční cestu. Když jsem projížděl ukrajinským Kupičovem, začaly hvízdát minometné nebo dělostřelecké granáty. Jeden z nich vybuchl úplně blízko, kůň se lekl, svalil se do příkopu a já s ním. Když se kůň trochu vzpamatoval, navalil jsem na něho opět pytel s pšenicí, nasedl a jel dál. Pak už jsem nepotkal ani živáčka. Otec byl rád, že vezu pšenici, že bude alespoň nějaká zásoba. Mongola jsme pásli, ale jednou uslyšel říčení divokých koní ve vedlejší rezervaci a utekl nám. Tentokrát pro něj se mnou šli i starší hoši. Po delším dohadování nám koně vydali. Takto nám milý koník utekl ještě dvakrát. Při třetím útěku jsme za ním už nešli.

Dny ubíhaly, museli jsme se vydat na další cestu. Silnice byly ucpány vojáky, proto jsme jezdili v noci po polních cestách. Jen málokdy jsme narazili na vodu, proto jsme se myli mlékem. Jednou jsme nocovali ve Vitoníži, na zahradě u Kocourků. Tam jsme se umyli a najedli teplého jídla. Odtud jsme se vydali směrem na Luck a cestou jsme nocovali v lese. Teprve v Boratíně u otceva bratrance Brázdy jsme měli opět teplé jídlo. Bylo tam více běženců, a proto se otec rozhodl hledat azyl jinde. Zamířili

jsme do Lipin. Na jejich konci jsme objevili malou stodůlku a její majitelka – úplně cizí paní – nám v ní poskytla útočiště. Měli jsme tam i malá kamínka. Po nějaké době nás matky zbavily i nevitáných cizopasníků, které jsme si přivezli z Peresiky. My kluci jsme jezdili s otcem do lesa na dříví, vyřezávali jsme těsně u země pařízky po vykácených stromech. Také jsme pásli dobytek na vojenském letišti nedaleko Lucka. Tam jsme nacházeli i různý vojenský materiál. Kluci obdivovali tloušťku pancéřů (až 10 cm) a spoustu zbraní i jiné techniky. Tety a naše Mařenka chodily přes Luck do Boratína na výpomoc sedlákům. Jednou je vojenská hlídka nechtěla pustit přes most, že nemají povolení. Mařenka vytáhla „Pochvalnuju gramotu“², kterou dostala ve škole. Byly na ní portréty Lenina a Stalina a to hlídce stačilo, aby zadržené pustila dále.

Koncem července jsme se konečně mohli vrátit domů. Doma bylo všechno zarostlé, rozježděné tanky, zdevastované a vykradené. Nastala úmorná mravenčí práce – všechno vyklidit, vyčistit a opravit. Museli jsme pokrýt alespoň kousek chalupy, abychom měli střechu nad hlavou. Rodiče zkusili ještě něco zasít a zasadit.

V září začaly dětem školní povinnosti – po několika letech pravidelná návštěva školy. V některých třídách bylo málo žáků, proto byli mladší vyzváni, ke zkouškám do vyšších tříd. Tak jsem se i já dostal mezi starší žáky. Chodil tam Ládík Bujalský, můj bratr Milek, Bratranec Jarka Šulců, Věna Židlický, Slávek Kafka, Jarka Tomanů. Většinou

² Pochvalný diplom – vyznamenání.

jsem mívával vyznamenání – „Pochvalnuju gramotu“ – ale otec nechtěl, abych měl vyznamenání od Ukrajinců a vykázal mě z domova. Azyl mi poskytla teta Šnídlová. V dalších ročnících už jsem měl většinou trojky – musel jsem se podřídít přesile spolužáků. Nesměl jsem moc umět ani žalovat, musel jsem s nimi chodit za školu. Měl jsem však dovoleno dělat domácí úkoly z algebry, aby měli od koho opisovat. Tehdy se vyznávalo heslo: Pojedeme do Čech, už se nemusíme učit.

Jak se na Volyni udržovalo české národní povědomí

Jaroslav Fiala, 1929

Můj děda Václav Fiala měl velice blízko k hudbě. Hrával na trubku v kupičovské kapele a do pozdního stáří velmi rád zpíval. Znal mnoho českých lidových písní, ale také jiných, o kterých jsem později zjistil, že to byly písně kramářské. Naši předkové si je zřejmě přivezli z Čech. V zimních podvečerech, než se rozsvítila petrolejka, nám často zpíval. Rád vyprávěl o svém působení v carské vojenské kapele, ve které celé čtyři roky své vojenské služby hrál na křídlovku. Pamatoval si i úryvky z operních předeher, které kdysi hrávali, a také nám je předzpěvoval. Vzpomínal, jak za doprovodu jejich vojenské hudby hrála dokonce dcera nějakého generála Koncert pro klavír a orchestr Ludwiga van Beethovena.

Další dědovou velkou zálibou byla četba. Mohl se jí však věnovat pouze v zimních měsících. Zájem o literaturu přenesl i na mého otce. Oba sice měli jen základní vzdělání, a to dokonce na škole s vyučo-

vacím jazykem ruským, ale přesto četli česky. Učitelům na základní škole se můj děda jevil jako studijní typ. Podle jeho vyprávění navštívil rodiče místní pravoslavný pop, aby ho, tehdy asi dvánáctiletého, dali studovat. Rodiče to však odmítli s odůvodněním, že by neměl kdo pást krávy. Láska ke knihám však dědovi zůstala. Obzvláště rád předčítal nahlas a celá rodina, mnohdy i s návštěvou, jeho četbě pozorně naslouchala. Pokud si pamatuji, četl děda plynule a snad i s potřebným dramatickým výrazem

Výběr literatury nebyl v Kupičově příliš bohatý. Doma jsme měli možná několik desítek knih, které byly uloženy ve spodních policích parádního příborníku. Patřila mezi ně určitě Babička Boženy Němcové, a také kalendáře, které pocházely z Čech, i ty, které byly vydávány na Volyni. V knihovničce dále byly svázané ročníky nedělních příloh nějakých katolických novin, které se jmenovaly Kříž a Maria. V přílohách vycházely nejen povídky, ale také romány na pokračování. Pokud si vzpomínám, byly laděny hodně mravoučně. Otec přílohy amatérsky vázal. K tomu účelu si pořídil lis a kulatý ostrý nůž. Lepidla si vyráběl sám. Toto zařízení se za druhé světové války hodilo k řezání tabáku, který jsme pěstovali na zahrádce.

V Kupičově existovala rovněž obecní knihovna. Knihy byly uloženy v bytě rodiny Vrbů na Varšavské ulici. Jako větší chlapec jsem tam docházel, abych vybíral nějaké čtení pro rodinu. Četli jsme například *Tři mušketéry*, *Hraběte Monte Christa* a fantastické romány Julese Vernea. Jistě tam byly i knihy závažnější, ale jejich názvy mi v paměti neutkvěly. Vzpomínám si pouze, že Josef a Jaro-

slav Kytlovi z Rynku, kteří byli mnohem starší než já, jednou četli nějakou knihu, a když jsem se jich zeptal, co to čtou, odpověděli, že bych tomu stejně nerozuměl. Jejich přezíravost mě dopálila a tu knihu o několika dílech jsem si vypůjčil a přečetl. Byl to F.L.Věk Aloise Jiráska a dodnes si pamatuji, jak Jirásek popisuje silné mrazy, jaké jsme znali i my na Volyni. Knihovna pro děti a mládež byla umístěna u otceva bratra Josefa v domku na Rynku, v zadní světnici. Tam jsem si mohl v knihách dokonce listovat. Česky jsem číst uměl, i když jsem podobně jako rodiče nechodil do české školy, ale tři roky do polské a od roku 1939 do ukrajinské. V dětské knihovně byly samozřejmě v první řadě pohádky. Pamatuji si Ševcovské pohádky, které se mi moc líbily, ale Andersenovy pohádky, i když byly bohatě ilustrované, jsem moc rád neměl. Četl jsem také Robinsona Crusoe, romány J.Vernea aj. Moc se mi líbily Karafiátovi Broučci, přečetl jsem je dokonce několikrát. V knihovně byly také svázané časopisy. Tam mě zaujalo vyprávění o dvou bratrech a jejich klukovských lumpárnách s názvem Kožené kalhoty. Byla tam i knížka Kluci z Pavelské ulice a mnoho jiných.

Krátce před druhou světovou válkou v Kupičově učil český učitel Josef Albl. Patrně na jeho doporučení jsem odebíral dětský časopis Mladý svět a s oblibou jsem jej četl. U Kytlů mívali časopis Hvězda, ale ten jsem tehdy nečetl. České časopisy, stejně jako knihy, si sousedé navzájem půjčovali. Prostřednictvím četby a českých písní se i v zapadlé vesnici, jakou byl Kupičov, udržoval český jazyk a národní povědomí.

Byl jsem vlastenec

Jaroslav (Jerry) Kytl, 1921

Jak člověk stárne, stále častěji se mu vybavují zážitky z dětství a mládí. Když vzpomínám na Kupičov, vidím ho tak, jak vypadal před válkou. Především stále vidím naši chát na Rynku.

Již více než dvaapadesát roků žiji v Kanadě. Mám ji rád, protože mi dala vše potřebné k životu, a hlavně svobodu. Také moje poslední zaměstnání v obchodě mi přinášelo svobodu a styk s lidmi. Miluji obchod, a tak jsem se mu věnoval celým srdcem. Pracovat v obchodě jsem vlastně začal ještě v Kupičově; rok jsem tam pracoval v koope-
rativě. Potom jsem si sám vyhledal řemeslo. U Houžviců v Kovelu jsem se učil řezníkem.

Díky rodičům a panu učiteli Kredbovi jsem byl vychován jako český vlastenec. V Kovelu jsem však pro své vlastenecké smýšlení nenacházel pochopení. Rozuměl jsem si v něm jedině s panem Hlouškem, který vlastnil na hlavní třídě kavárnu. Chodil jsem k němu v neděli dopoledne, pokud jsem nejel domů. Jakmile jsem si pořídil kolo, jezdil jsem v neděli ráno domů, do Kupičova, a večer jsem se vracel. Kamarádi v tu dobu obvykle hráli na Rynku volejbal a mně bylo velmi smutno, že musím odjet. Někdy jsem cestou i plakal.

Do Kovelu jsem si objednal Pražský ilustrovaný zpravodaj a odebíral jsem rovněž Krajanské listy. Byla to pro mne vlastenecká posila a mrzelo mě, že rodina Houžvicova neměla pro českou věc pochopení. Ani jejich dcery nebyly vychovávány v českém duchu. Bral jsem si české noviny i do pokračovací školy, aby každý viděl, že jsem Čech. Když jsem

přišel do školy 15.března 1939, přistoupil ke mně polský farář s posměšnými slovy: „No, Kytl, juž niema złotej Pragi!“³ Slzel jsem, ale zároveň jsem měl radost, že ostatní žáci vidí, že jsem Čech.

Jak babička pekla chleba

Miloslava Žáková-Legnerová, 1933

V Kupičově jsme vstávali v obyčejné dřevěné chátě. Byla sice z těch novějších, dědeček ji vlastnoručně postavil až ve dvacátém století, ale jinak byla jednoduchá, neměla ani gánek, ze zástinku se vcházelo rovnou do síně, která v létě sloužila také jako kuchyň. Byla v ní i pec, ve které se pekla chléb a sváteční pečivo.

Chléb se pekla jednou za dva týdny a pokaždé to byl obřad, na který jsem se těšila. „Pekařkou“ byla většinou babička. Večer si připravila díž, oškrábala uschlé těsto rozestřené po díži, zalila je vlažnou vodou, aby se do rána vytvořil kvásek. Ráno začal ten pravý obřad. Přidala se žitná mouka, vlažná voda, sůl a kmín a pak babička chodila nekonečně dlouho kolem díže a kopistí těsto pomalu mísila. Celou dobu si při tom šeptala a její dlouhá sukně s „honzíkem“ za ní vlála. Nikdo na ni nesměl promluvit ani jinak ji vyrušit, ani jako děti jsme se toho neodvážily. Běda, kdyby někdo bouchl dveřmi, to by chléb měl „slípku“. Jednou jsem se jí zeptala, co si to při mísení šeptá. Odpověděla, že se modlí. Mísení chleba byl skutečný obřad.

Konečně bylo těsto vymísené, díž se přikryla a čekalo se, až těsto vykyne. Mezitím se vytopila pec.

³ Pol. „No, Kytle, zlatá Praha už není.“

Nanosila se dlouhá polena dříví a přikládalo se, dokud pec nebyla „akorát“. Už nevím, podle čeho se poznalo, že je „akorát“, ale babička to poznala pokaždé. Pec totiž nesměla být vytopená ani moc, ani málo. Kdyby byla moc, kůrka by se spálila a chléb by se pořádně nepropekl. Kdyby byla málo, taky by se pořádně nepropekl a ještě ke všemu by neměl žádnou kůrku. To by ovšem bylo neštěstí, protože dobře vypečená kůrka z čerstvého, vonícího chleba je ta největší pochoutka. A což teprve, když nám babička ze zbytků těsta upekla dalamánky! Ty byly samá kůrka.

Z vykynutého těsta nadělala babička kulaté bochníky a nechala na pomoučněných ošatkách znovu kynout. Zatím vymetla pec, aby v ní nezůstal popel a uhlíky. Vykynuté bochníky pak jeden po druhém pokládala na dřevěnou lopatu a sázela do horké, vymetené pece. Pak už se jen čekalo, až se objeví zlaté pecny čerstvého chleba. Po celé chátě to báječně vonělo a my děti jsme se nemohly dočkat, až budeme moci ochutnat. Malý zbytek těsta musel zůstat v díži. Babička je úhledně rozetřela do tenké vrstvy, aby uschlo a bylo základem nového kvásku. Chléb vydržel až čtrnáct dní a byl stále dobrý.

Někdy se zrovna ve stejný den stloukalo máslo. Krajíc čerstvého chleba namazaný právě stlučeným máslem a hrnek podmásli, to byla teprve pochoutka! Nejčastěji jsme však chleba mazali sádlem a taky sirobem, uvařeným podomácku z cukrové řepy. Můj bratranec Bedřich, o několik let starší než já, často vzpomíná, jak si jako děti hráli u babičky Makšové na dvoře a babička, která už nemohla pracovat, protože měla nemocné nohy, seděla na zápraží a mazala jim chleba sirobem.

Kluci, domácí i ze sousedství, jeden po druhém přibíhali a s namazanými krajíci zase mizeli. Šel kolem pan farář Opočenský, a když viděl kluky přibíhající s nataženou rukou, zeptal se: „Tak co, chutná, chutná?“ „Zaplať Pán Bůh, pane farář, chutná,“ odpověděla babička, „jeden pecen jsem rozkrájela a už krájím druhý.“

Dlouhé husí pochody

Božena Vašinková-Mezenská, 1920-2003

Chci se podělit se svými mladšími krajany, a nejen s nimi, o dětskou vzpomínku na dlouhé husí přesuny, které se konaly každoročně na podzim. Nikdo z nás ani z našich potomků nic takového už neuvidí.

Obyvatelé Kupičova i okolních vesnic a osad byli ve 30. letech minulého století svědky obdivuhodně velkých přesunů husí. Bývala to někdy hejna i o několika stech kusů. Pomalu se přesouvala ode vsi ke vsi a mířila až do Kovle. Touto činností, obchodováním se živými husami, se zabývali Židé. Vykupovali od hospodyň přebytečné husy a s velkým hejnem postupovali k další vesnici. Měli to dobře promyšlené a zorganizované.

Před každým hejnem kráčel starší Žid, který navštěvoval každé hospodářství a prováděl vlastní výkup. Za každý kus vyplácel pět zlotých bez ohledu na velikost husy. Jedinou podmínkou bylo, aby husy byly oškubané. Jestliže hospodyně nestačila husy připravit, Žid ji ujistil, že přijde znovu. Obvykle slovo dodržel.

Těsně před hejnem jel povoz s krmením, které husy o přestávkách dostávaly. Po obou stranách cesty doprovázeli hejno dva nebo tři výrostci, kteří

dohlíželi, aby se husy cestou nerozbíhaly a nedělaly škodu na přilehlých polích. Za hejnem jel další povoz a ten sbíral vyčerpané a zchromlé husy.

Pamatuji si tyto husí pochody asi od svých devíti let. U nás na Trnkovce bylo už zdálky slyšet kejhání hejna blížícího se od Tuličova. Když maminka vypustila několik našich oškubaných „sirotků“, bylo mi jich velmi líto, protože jsem viděla, jak se ostražitě a zmateně chovají v cizím a neznámém společenství. A to ještě chudinky nevěděly, jak dlouhá a namáhavá cesta je čeká, zvláště za nepohody a v hlubokém blátě.

V Kovli se tato živá drůbež nakládala do připravených vagónů a odvážela se do Německa, se kterým Polsko obchodovalo. Ledničky, mrazničky a mrazicí boxy byly ještě v nedohlednu, a proto muselo maso, aby bylo čerstvé, dojít za svým spotřebitelem třeba pěšky.

Velikonoční kraslice

Miloslava Žáková-Legnerová, 1933

Můj strýček Josef Legner byl tesař. Jako jeho otec Václav, můj dědeček, a jeho mladší bratr Václav, můj tatínek. Společně postavili v Kupičově nejednu chát. Strýček však uměl i jiné věci. V hasičské kapele hrál na trumpetu, vyrobil mi lyže, které mi záviděly i starší děti, a dokonce brusle neboli „želka“, jak se u nás říkalo. S tetičkou Emou neměli děti a strýček děti miloval. Proto k nám chodil skoro denně, nosil nám rozličné dobroty, vyráběl pro nás různé dárky a dováděl s námi. Měla jsem ho moc ráda.

Nejhezčí vzpomínku mám však na jeho velikonoční kraslice. Před každými Velikonocemi jsem se

zalíbením sledovala, jak strýček nahříval vosk, pak ho nabíral do speciálně vyrobené trubičky a pomocí ní kouzlil na vajíčkách ornamenty. Zprvu nebylo skoro nic vidět, protože nanášel vosk na bílé skořápky a teprve pak vajíčka vařil v cibulových slupkách. Když byla uvařená, objevily se na nich různé hvězdičky, kytičky, slzičky, puntíky, čárky, vlnovky a jiné roztodivné obrázky. Každá kraslice byla jiná a všechny byly překrásné. Zkoušela jsem to po něm, ale na mých „kraslicích“ se objevovaly jen neforemné skvrny.

O velikonocích 1944 zdobil strýček kraslice naposledy. Fronta už byla blízko a Kupičov byl plný sovětských partyzánů. Na velikonoční pondělí jsme zažili jeden z prvních velkých německých náletů. Shořelo několik usedlostí a čtyři lidé přišli o život. Brzy potom odcházeli kupičovští muži dobrovolně do armády. Strýček byl jedním z nich. V listopadu přišla zpráva, že padl. Plakala jsem tehdy celý den a nebyla k utišení. Bylo mi jedenáct a prožívala jsem první velkou ztrátu ve svém životě. Strýčkovi bylo třiačtyřicet.

Za svůj život jsem viděla spoustu nádherných kraslic, ale ty, které zdobil strýček Josef, jsou pro mne dodnes přece jen ze všech nejkrásnější.

Rané dětství

Marie Houžvicová-Mašková, 1938

Můj život začal v Kupičově v srpnu 1938. Narodila jsem se jako prvorozená dcera Marie a Václava Maškových. Jedna z mých nejstarších vzpomínek je zároveň jedním z nejhorších zážitků mého života. Byl to velký nálet na Kupičov. Nastal hrozný zma-

tek a chaos. Maminka vyváděla koně z maštale a zapřahala je do povozu. Mně s malou Věruškou, které byly dva roky, nařídila, abychom rychle utíkaly ke Kalivodovům do krytu. Měli ho na louce za strouhou. Vzala jsem Věrušku na záda a utíkala jsem, co mi nohy stačily. Zdálo se mi, že každým okamžikem padnu. Když jsme běžely přes lávku nad strouhou, spadly jsme obě do vody. Uviděli nás nějací lidé a běželi nám na pomoc. Promáčené a zablácené jsme obě moc plakaly. V tu chvíli jsem chtěla být u maminky a myslela jsem také na tatínka na frontě.

Nálet skončil stejně rychle jako začal, ale jeho výsledkem bylo, že nám všechno shořelo. Byli z nás žebráci. Ještě štěstí, že jsme měli babičku a dědečka Vocáskových. Vzali nás k sobě. Babička pomáhala mamince s naší výchovou. Tatínek ve svých dopisech napomínal maminku, aby na nás dávala pozor. Pevně věřil, že Pán Bůh dá a všichni se zase ve zdraví sejdeme. Byla to těžká doba, ale nepamatuji se, že bychom někdy měli hlad. Naše zlaté maminky se za všech okolností dokázaly o nás postarat.

Za rok, když mi bylo sedm, jsem začala chodit do školy. Většinou se se mnou učila teta Boženka Vocásková, která se mnou měla velkou trpělivost. Úkoly jsem psala při čmoudícím kahánku z nábojnice, vynálezu sovětských vojáků. Ve škole se mi líbilo. Nevím proč, ale nejvíc mi v paměti utkvěl Slávek Kafků. Často jsem ho potkávala na chodbě. Byl to tehdy již patnáctiletý mladík a já malá holčička.

Bylo po válce a dospělí při večerních táčích stále častěji hovořili o tom, že se pojedje do Čech. Nic

moc mi to neříkalo, ale těšila jsem se, až se sejde-
me s tatínkem a budeme zase všichni pohromadě.
Po skončení války nám tatínek napsal z Moravy.
Bydlel tam u jedné rodiny. V dopise nás ujišťoval,
že se již brzy sejdem v Čechách. Mamince radil, co
a jak má udělat, abychom se na cestu dobře
připravili.

Když se blížil konec roku 1946, začali jsme se na
cestu připravovat doopravdy. Než jsme se nadáli,
ohlédli jsme se za rodným Kupičovem naposledy.
Divila jsem se, proč ti starší si utírají slzy, když nás
v Čechách čeká tak krásné setkání. V Turijsku
jsme pak nasedli do dobytčích vagónů plných
zavazadel a ranců. Na těch rancích jsme také spali.
Při větších zatáčkách jsme z nich kolikrát spadli.
Cesta byla dlouhá a úmorná. Kolikrát jsme nevě-
děli, je-li noc nebo den, ve vagóně bylo stále šero.

Úmorná cesta skončila 19.března 1947 v Žatci.
Čekal nás tatínek a strejda Jarda Vocásek. Jaké to
bylo radostné setkání po tak dlouhé době! Tatínek
se na nás nemohl vynadávat a divil se, jak jsme
vyrostly. Do nového domova jsme jeli bryčkou.
Cestou jsme se rozhlížely kolem a všechno se nám
zdálo velké, chátě i koně. Tatínek se strejdou
zůstali na nádraží, aby „vyhruzili“ naše věci, a
teprve potom přijeli za námi do Němčan. Bydleli
jsme tam společně s rodinou otcova bratra Josefa.
V Němčanech se usídlilo mnoho Kupičováků, větši-
nou nějak spřízněných. Byl to Kupičov v malém. Po
více než roce jsme se přestěhovali do Maštova.
Tatínek s maminkou hospodařili. Dnes je pro vět-
šinu lidí nepochopitelné, s jakým nadšením a lás-
kou k půdě se vrhli do práce. Ráda jsem jim
pomáhala. Tatínek říkával, že jsem měla být kluk,

a tak jsem se snažila mu toho kluka nahradit. Ráno, než jsem šla do školy, napásla jsem krávy, a když jsem se vrátila, čekalo mě totéž. Často mi bylo líto, že nemohu být jako některé děti celý den na koupališti, ale nedalo se nic dělat, musela jsem běžet domů, protože mě čekaly povinnosti. Stejně to bývalo i o prázdninách.

Po skončení základní školy mě přijali na zdravotní školu v Karlových Varech a po ní jsem nastoupila na dětské oddělení nemocnice v Podbořanech. Po několika letech jsem se provdala za Václava Houžvici, rovněž Kupičováka. Vychovali jsme spolu dvě děti, syna Václava, který je inženýrem, a dceru Mirku, která je zdravotní sestrou po mně. Stále bydlím celkem spokojeně v Mašově, jen manžel mi bohužel již zemřel.

V nouzi poznáš přátele

(Úryvek z dopisu)

Marie Kafková-Novotná, 1920

Bylo to v srpnu 1943, přesné datum si už nepamatuju. Tenkrát se nám rozstonal na záškrť syn Jaroušek. Nebyly mu ještě ani dva roky. Museli jsme s ním do Kovelu do nemocnice, jinak by nepřežil. Kolem Kupičova byli banderovci, na Zasmykách polští partyzáni, a tak jsme museli jet přes Holoby. Bylo to mnohem dále, ale nic jiného nám nezbývalo. Můj manžel František Kafka nasekal plné košatiny trávy, ještě s rosou, a do ní jsme vložili všechny potraviny, hlavně maso, slaninu a drůbež. Lidé se nám snažili v našem neštěstí pomoci a snášeli všechno, za co bychom mohli ve městě něco pořídit. Žádné peníze tehdy „nešly“. Když jsme se blížili ke Kovelu, zastavila

nás německá hlídka. Sice nám nerozuměli, ale když jsem jim ukázala nemocné dítě, vůbec nás neprohlíželi a pustili nás. O něco dále nás zastavila hlídka ukrajinské policie. Trávu z vozu vyházeli a všechno nám sebrali. Když jsem se ohradila, vyhrožovali mi „nahajkou“. Manžel jim řekl, že se vrátíme k německé hlídce a budeme si na ně stěžovat. To je strašně rozčílilo, začali šlehat do našich koní, a tak jsme byli nakonec rádi, že jsme ujeli.

V kovelské nemocnici pracoval český lékař z Kupičova MUDr. Josef Krynický. Zařídil, že nás vzali do nemocnice bez placení. Měli jsme tam být týden, až do úterka, a manžel pro nás měl přijet. Fráňa se ale vypravil už v neděli ráno. Cestou potkal Němce, kteří jeli směrem na Kupičov. Byli to ti, kteří v poledne ostřelovali Kupičov od Lityna. Shořelo asi pět obytných stavení, mezi nimi i to naše. Doma byla jenom maminka. Podařilo se jí vytáhnout na dvůr jen šicí stroj, ale i ten na dvoře nakonec shořel.

Nevím, co bych si počala, kdyby byl Fráňa přijel až v úterý. Z nemocnice nás totiž „vypsali“ už v sobotu. Za to, že pan doktor Krynický za nás zaplatil všechny poplatky, nechali nás tam v sobotu ještě přenocovat. V neděli ráno jsme se ale museli vystěhovat. Paní Houžvicová, která bydlela blízko nemocnice, nás do domu nevzala, i když jsem ji úpěnlivě prosila, asi se bála ještě nákazy. Pomohl zase pan doktor Krynický, který u Houžviců bydlel. Dal mi klíč od svého bytu s tím, že sám se vyspí v nemocnici. Ještě dnes mu jsem moc vděčná.

Laskavé nabídky pana doktora jsme nakonec ani nevyužili. V poledne přijel manžel, a jen co nakrmil koně, vyrazili jsme domů. K večeru jsme šťastně

dojeli na Peresiku. Naši známí, u kterých jsme se zastavili, nám další cestu do Kupičova rozmluvili. Prý tam hořelo a bylo slyšet střelbu. Zůstali jsme tam do rána a muži v noci hlídali. Ráno přijel Josef Kafka na koni a vyprávěl, co se v Kupičově stalo. Zásluhou Václava Kožňára, mého bratrance, který uměl dobře německy, Němci nikoho nezastřelili. Odvážně jim vyšel naproti a vysvětlil jim, že kupičovští Češi jsou mírní lidé a do místních rozporů se nepletou.

Přijeli jsme domů, ale tam nás čekalo jen doutnající spáleniště. Nezbylo nám vůbec nic, byli z nás holí žebráci. Měla jsem jen velkou peřinu, kterou mi darovala paní Novotná z Peresiky. Na byt nás vzali synové Johana Zápotockého, Jaroslav a Václav. Příbuzní a sousedé nám snesli, co kdo mohl. Čekali jsme druhé děcko, v noci se nám narodil chlapeček, dali jsme mu jméno Václav. Druhý den odpoledne jsme společně s celou obcí ujížděli před banderovci na Zasmuky. Z ukrajinského Kupičova po nás stříleli. Na Zasmykách bylo obrovské množství lidí, až šest rodin v jednom domku. Ženy s dětmi spaly na slámě na hliněné podlaze. Ostatní spali ve stodolách. Nepamatuji se, jak dlouho jsme tam zůstali. Dostala jsem vysokou horečku a stále jsem chtěla domů. Odjeli jsme ještě asi se třemi rodinami. Zase po nás stříleli, ale naštěstí netrefili. Tu vysokou horečku jsem měla ještě několik dnů. Dnes se ptám, proč jsem tehdy neumřela. Život mých dětí se mohl ubírat úplně jinými cestami. Dodnes však cítím hlubokou vděčnost k panu doktorovi Krynickému. Jako lékař by jistě mohl vyprávět podobných příběhů více.

Sám v Kupučově

Václav Kytl, 1928

Zřejmě definitivní rozkaz k evakuaci byl dán po náletu sovětských letadel. O tom bylo již mnoho napsáno v našich předcházejících vzpomínkách. Chtěl bych však napsat, jak jsem to zažil já. Náš tatínek se náletů bál, proto byl s povozem a s kravami někde na Komnátce. Maminka byla s ním a já jsem měl doma na starosti slepice, ovci a prasnici se selátky. Tu noc před bombardováním spala maminka se mnou doma. V časných ranních hodinách nás probudila silná dělostřelecká palba. Podle směru jsme usoudili, že asi „sověti“ ostřelují Turijsk. Bylo to mohutné a vše se slévalo v jeden hukot. Modlili jsme se, a když to utichlo, šla maminka za otcem. Vstal jsem, obstaral zvířata a připravoval si nějaké jídlo. Přišli dva sověšší vojáci, chlapec a děvče. Měli s sebou nějaké jídlo, tak jsme to dali dohromady a bezstarostně pojídali. Zatímco jsme hodovali, vrátila se maminka a zároveň se na severní straně oblohy objevilo větší množství sovětských letadel. Maminka se rychle otočila a běžela do krytu. Stačila na mne ještě zavolat: „Věno, poběž čerstva do schronu!“ Nechtěl jsem o tom ani slyšet a spolu s vojáky jsem obdivoval letadla. Vojáci volali: „Eto naši!“⁴ „Naši“ to sice byli, ale někde v dálce se otočili a pak nastalo pravé peklo. Přece jen jsem stačil vběhnout do toho „schronu“. Když mě maminka uviděla, zoufale vykřikla: „Kde máš plecak?“⁵ Měl jsem v něm v té době hotový poklad, prádlo, svetr, ponožky a jiné osobní věci. Vyskočil jsem z krytu a běžel k chátě,

⁴ Rus. „To jsou naši!“

⁵ Pol. batoh

kteřá již začínala hořet. Všechno dobře dopadlo, jen milovaného pejska Dziulička jsem tam zapomněl a on chudák uhořel. Nálet brzy skončil, ale zachránit cháť se nám přes veškerou snahu nepodařilo. Ovce a prasnice se zachránily, mnoha lidem uhořel i dobytek. Vesnicí se dlouho táhl odporný zápach spáleného masa.

Ten omyl sovětských letců prý byl způsoben ztrátou orientačního bodu – pravoslavné cerkve, která krátce před tím vyhořela. Mnozí si to vykládali jako trest za to, že Kupičov držel s Poláky. „Důvěryhodná zpráva“ však byla, že velitele letky v Lucku okamžitě zastřelili. V Kupičově totiž padlo mnoho sovětských vojáků. Jedna věc je jistá, sovětské úřady o této události nechtěly ani slyšet. Když se po návratu z „běženců“ rozepisoval kontingent, pan Josef Veltruský („Masaryk“) úředníkům vytkl, že nás zničili a ještě chtějí dodávky. Se zlou se však potázal. Jak prý může něco takového říkat o sovětských letcích? Chudák stará! Dalo mu práci, aby se z toho vymotal. Je docela možné, že se letci spletli, když neviděli hlavní orientační bod, cerkev. Pak by ovšem nebyla pravda to, co se tehdy šířilo o vzorné sovětské spolupráci mezi letectvem a pozemními silami.

Když hořela cerkev, byla to pořádná mela. Útočilo nejen německé letectvo, ale i dělostřelectvo. Slyšeli jsme svištění šrapnelů a viděli, jak se ve vzduchu trhají. Byl jsem tehdy na Rajčuře. Když to začalo, uháněl jsem Varšavskou ulicí dolů. Stačil jsem vběhnout na dvůr Josefa Kučery, u kterého kdysi bydlel učitel Půlpytel. Ukryl jsem se za velký balík slámy, který jsem uviděl na zahradě. Když to skončilo, zjistil jsem, že vedle mne leží pořádný

„oskolek“⁶. Vestoje bych byl asi rozpůlený. Oklepal jsem se a znovu jsem běžel k cerkvi, která začínala hořet. Oheň vzplál v jedné z kopulí, byla plná kavčích hnízd. Pan Václav Kačerovský ještě s kýmsi se ji snažili strhnout, ale nepodařilo se to. Sovětský důstojník organizoval vynášení sakrálních předmětů a při tom musel docela ostře napomínat vojáky, že nezachraňují „popivske majno“⁷, ale kulturní bohatství lidu. Ten den jsem potkal Šulcovy, kteří pěšky, jen s ranci, opouštěli Kupičov. Strejc Václav Šulc rezolutně prohlásil, že nenechá děti pobít.

Po všech těchto událostech se naši rozhodli, že taky pojedeme do „běženců“. Mně se s nimi nechtělo a protestoval jsem. Po dlouhém dohadování se rozhodli, že kluka nezbedného tedy nechají doma. Měl jsem bydlet u strýce Adolfa Ledviny, tedy u Kafků. Přestěhoval jsem tam i krávu a slepice. Kráva přispívala mlékem na mou obživu. Kdyby došlo k úplné evakuaci, měl jsem ji přivést s sebou. Vyhovovalo mi, že jsem zůstal v Kupičově. Stále byl nějaký rozruch a se Slávkem Kafkovým jsme si velice rozuměli. V ulici jsme nezůstali sami. Naproti u Kozlíků byli nějakí Poláci. S jejich děvčaty jsme s Jardou Fialovým hrávali „flirt“. Ta příslovečná nenávisť Poláků k „sovětům“ neměla u děvčat moc pevné základy.

Můj pobyt u Kafků byl brán úplně přirozeně a samozřejmě, byl jsem jako člen jejich rodiny. Byli tam tehdy také Tomanovi. Nejnutnější věci měli všichni naložené na povozech, ve stodole, aby náklad nezmokl. V noci se nutně musely hlídat, a proto

⁶ Z rus. Oskolok – střepina.

⁷ Ukr. popský majetek.

jsme tam se strýcem spávali. Pro větší jistotu jsme si od vrat natáhli dráty a provazy a přivázali si je na nohu nebo na ruku. Ke svému překvapení jsme jednoho rána zjistili, že povozy jsou prohrabané. Jak málo jsme znali vynalézavost vojáků. Zřejmě měli napřed všechno obhlédnuté. Nešli vraty, nýbrž zadem, přístavkem, který byl jen dražený, ne šalovaný, a proto jej snadno rozebrali. Nebyli jsme sami, komu se do povozů podívali. Vilémovi Kozlíkovi vykradli povoz dokonce za bílého dne. Zatímco se důstojník s panem Kozlíkem srdečně bavil, vojáci ve stodole „pracovali“. Když to Kozlíkovi zjistili, vyběhli za stodolu, ale vojáky zahlédli daleko na cestě k Tuličovu. Pan Kozlík to běžel říci důstojníkovi, ale ten se na něho obořil, co si to dovoluje říkat o sovětském vojákovi. Nám se přihodilo totéž již dříve, když bylo nařizeno přestěhovat se na druhý konec obce. Převáželi jsme věci k Urbanovům, a než jsme přijeli s druhou fůrou, první byla vykradena. Zmizely všechny lepší věci. Udělali to jacísi „kvázipartyzáni“, kteří jezdili do Kupičova na šmelinu. Jeden z nich u nás dokonce nocoval a tehdy nám prodal boty; teď si je zase odnesl. Jardovi sebrali nový sportovní oblek, košile a další pěkné věci, byl postižen ze všech nejvíc. Šel si stěžovat, ale také se ptáal se zlou.

Je pozoruhodné, že Češi přes všechno nebezpečí pořád pracovali. Strýc Ledvina s dcerou Olinou Kafkovou připravovali zahradu, aby tam alespoň něco vyrostlo. Měli „vyměněného mongolčíka“, koníka divokého tak, že Olinu kopnul do prsou, až ztratila vědomí. Nebyla schopna pohybu, do postele jsme ji museli odnést, a dlouho si stěžovala na bolesti v prsou. Strýce to noční hlídání také zmohlo. Jednou ráno tak tvrdě usnul, až teta

začala lamentovat, že Adolf umírá. Skutečně to vypadalo, že má smrt na jazyku. Nevím, jak mě to napadlo, ale poradil jsem jim, aby mu kápli do otevřených úst trochu vody. Neuvědomil jsem si, že vodu vdechne. Chudák, tak se zakuckal, až se probral ze spaní a vynadal nám, proč ho rušíme. Od té doby jsme hlídali s Olinou.

Povinná evakuace byla na spadnutí. U Kafků se rozhodovalo, co všechno si vzít s sebou a která zvířata případně ještě zabít. Měli dvě pěkná prasátka, sviňku a kančíka. Ola rozhodla, že zabijeme kančíka a sviňku ponecháme „na plemeno“. Při své povaze počítala, kolik může mít prasátek, co se za ně utrží atd. Se Slávkem jsme šli zabíjet. Co čert nechtěl, místo kančíka jsme zabili sviňku. Dostali jsme co proto, ale sviňce to život nevrátilo. Můj bráška Jarouš byl řezník. Myslel jsem si tedy, že mám všechno odkoukané. Zpočátku to šlo. Krásně jsme ji opálili, ale když jsem ji měl rozpůlit, nastal horor. Jednou jsem sekl tak, podruhé onak, no prostě hrůza. Náhodou šel tehdy kolem starý voják. Když viděl to mé „umění“, nabídl se, že nám pomůže. Hned bylo vidět, že to nedělá poprvé.

Konečně přišla řada na naše slepice. Se Slávkem jsme je pochytali a nacpali do jednoho pytle. Cestu od nás ke Kafkovům tři nepřežily. Rychle jsme jim usekli hlavy, ještě krvácely, a tak to žádná ztráta nebyla. Asi dvě jsme vyměnili s vojáky za slanečky. Fasovali takové obří, zřejmě tichomořské. Hned jsme se Slávkem jednoho snědli, a to jsme si dali. Snědli jsme ho bez chleba, ani jsme ho moc neočistili a pak jsme málem vypili studnu.

Jednou jsme způsobili mnoho starostí, když jsme rozbili zámek od špejcharu. Ohnivá Ola, moje

sestřenice a Slávkova matka, se strašně rozlítla a slíbila, že „jak ten zámek nespravíme, vyžene nás z chátě“. Museli jsme s prosíkem za mistrem kovářským, panem Vilémem Kozlíkem. Až na kůži jsme cítili, jak nás znectí. Nezklamal. Tolik sprostých slov najednou jsem do té doby ještě neslyšel. Když se řádně vyzuřil, zámek opravil. Pod hrubou skořápkou to byl dobrý člověk. Radostně jsme běželi domů a byli šťastní, že nás nevyženou.

Při bombardování jsme hleděli, aby v krytu byla nejdříve nejmenší Mařenka Tomanová. Byla to miloučká holčička, velice chápavá. Babičku oslovovala „bábuška“, jak to slyšela od vojáků. Kromě nás u Kafků bydleli nějací důstojníci a přicházeli tam různí vojáci. Jeden z nich, jen o málo starší než já, mi ukázal fotku svého děvčete. Jaké to bylo pro mne překvapení, když jsem na fotce poznal mladičkou paní Jelínkovou. Požádal jsem ho, aby mi fotku dal. Neprotestoval a já jsem ji po válce mohl paní Jelínkové vrátit. Byla ráda, byl to její snímek ze studentských let.

Jednoho dne procházel ulicemi Josef Procházka, bubnoval na koláčový plech a oznamoval, dokdy musí všichni obyvatelé Kupičov opustit. Na mně ležela tíživá povinnost vést naši krávu až bůhvíkam do „běženců“. Zrovna moc se mi do toho nechtělo. Vysvobodila mě náhoda. Z „běženců“ přijel Josef Židlický, kterému při náletu shořel všechnen dobytek. Nabídl jsem mu naši krávu v domnění, že tím utužím budoucí příbuzenské vztahy s nastávajícím pantátou našeho Jardy. Rodiče pro mé utužování příbuzenských pout však neprojevíli žádné pochopení. Když uviděli pana Židlického, jak vede naši Lysu, byli velmi překvapení. V první chvíli si

mysleli, že se mi něco stalo. Když se dozvěděli pravdu, měl jsem štěstí, že jsem byl daleko. Tatínkovy nadávky jsem neslyšel a maminičiny slzy neviděl.

Zbaven krávy, vzal jsem „plecak“ na záda a vyrazil do „běženců“ vojenským nákladňákem. Jeli jsme přes Holoby směrem na Kolky, které byly původně určeny pro evakuaci Kupičova. Bylo to městečko, které Němci nikdy neobsadili. Ovládali je banderovci a nazývali je „Kolkivska respublyka“⁸. Daleko jsme však nedojeli, večer nás zastihl v jakési ukrajinské vsi. Spali jsme ve stodole, spánek to byl všelijaký. Vstal jsem brzy ráno a pamětliv maminičina „nemodlený, nemytý, Pánu Bohu nemilý“, vše jsem řádně vykonal. K snídani jsem měl poslední půlku „svinnoji tušonky“⁹, kterou jsem dostal od vojáků výměnou za slepici. Potom jsem vyrazil pěšky zpět na Holoby. Na kraji města stála hlídka, která příchozí „sortirovala“¹⁰. Kdo se jí zdál podezřelý, musel na úřadovnu bezpečnosti. Vedli nás celý houf. Tam se mě ptali, kam jdu, popravdě jsem řekl, že jdu za rodiči do „běženců“ a odtud do Československé armády. Všechno mi to schválili, ale chtěli nějaký osobní doklad. Měl jsem od faráře Burzmiňského výpis z matriky, ale ten se jim zdál podezřelý, protože byl psán latinkou, a žádali něco jiného. Ukázal jsem jim tedy „svidoctvo“ a „Pochvalnu hramotu“¹¹. Když to vyslyšající uviděl, změnil tón. Vyjádřil obdiv, že jsem to zachránil před okupanty. Když jsem mu vyprávěl o tragickém konci Bejly Aronivny Kahan,

⁸ Ukr. „Kolkovská republika“.

⁹ Vepřová konzerva.

¹⁰ Rus „třídila“

¹¹ Ukr. školní vysvědčení a pochvalný diplom.

na vysvědčení podepsané, získal jsem si ho úplně. Zařídil, aby „regulirovščík“¹² zastavil první auto jedoucí směrem na Luck. Všechno klapalo, ale ne dlouho. V nedaleké Perespě nás na křižovatce znovu zastavili a museli jsme z korby dolů. Ukrajinští mládenci přede mnou šli hned do sklepa. Byla ve mně malá dušička. Když na mne přišla řada, řekl jsem, že jsem Čech a znovu ukázal všechny „doklady“. Všechno dopadlo dobře a dalším autem jsem mohl pokračovat. Když jsme projížděli Kozínem, kde v té době naši byli, tatínek zrovna u silnice pásl koně a zbylou krávu. Šťasten, že ho vidím, jsem mu zamával, ale on na mne zahrozil pěstí.

Šťastně jsem dojel do Kněhynek a tam se setkal s příbuznou Marií Kozlíkovou, která tam byla s dceruškou Liduškou. Řekla mi, že naši vojáci jsou již pryč. Pro každý případ mi dala lahvinku samohonky. Nevím, co mě to napadlo, ale rozhodl jsem se, že pojedu zpátky do Holob. Tam, co mi dali auto, mě hned poznali, ale zadrželi mě, protože moje cestování sem a tam se jim zdálo podezřelé. Do smíchu mi nebylo. Hlídal mě voják, který nebyl zrovna vzorně oblečený. Opasek měl jako tkaničku, zatímco já jsem měl krásný polský opasek, který jsem našel. Moc se mu líbil, a tak jsme se dohodli na „handlu“. Chtěl mi ukázat, že taky něco má, vytáhl kousek zrcátka a začal se v něm prohlížet. Na to jsem vyndal krásné kapesní zrcátko, které jsem koupil od německých vojáků. Na zadní straně mělo obrázek. Voják z něj byl celý pryč. Slíbil jsem, že mu ho dám, když mě pustí. Neodolal, a tak jsem za chvíli uháněl dalším autem zpět. U Kozína jsem

¹² Rus. voják řídicí dopravu.

řidiči poděkoval a vydal se za našimi. Byla to snad ještě horší cesta, než když jsme se Slávkem šli ke kováři dát spravit zámek. Bouře byla veliká. Hájil jsem se tím, že Jarouš si stejně vezme Máňu Židlickou a kráva zůstane v rodině. Moc jsem je nepřesvědčil, ale co mohli dělat?

Životní podmínky v Kozíně u jistého Jendy Michky byly více než svízelné. Spali jsme v neobedněné stodole, která měla pouze střechu. Když přišel liják s větrem, nedalo se tam být. Ostatně podle nařízení sovětských orgánů jsme stejně museli dále od fronty. Proto jsme se opět vydali na cestu a skončili až v Cezarině za Luckem. Bydleli jsme u velmi hodných lidí Kašparů spolu s rodinou Židlických a Dufkových. Tři rodiny spaly na půdě nad domem a Dufkovi nad kůlnou. Velkou část chátě obýval sovětský štáb.

Svou chlapeckou nerozvážností s darováním krávy jsem natropil mezi oběma rodinami mnoho nepříjemností. Naši si nakonec na radu příbuzných a sousedů vzali krávu zpět. Panu Židlickému muselo podle nich být jasné, že nezletilý kluk nemůže rozdávat majetek rodičů. Mne to mrzí dodnes.

Tyfus

(Vzpomínka na maminku)

Libuše Šebková-Rychtrová, 1927

V našem kraji zuřila válka. Nálety a bombardování byly na denním pořádku. Kdo mohl, z Kupičova odjížděl. My s maminkou jsme nocovaly u Houžvičů na Komnátce, asi 2 km od Kupičova. Přespávalo tam mnoho lidí a tam jsem dostala tu hroznou nemoc. Maminka zavolala doktora Nemoškalka a

ten po vyšetření prohlásil: „Je to tyfus, ale nemohu nic dělat, mám prázdné ruce, žádné léky a fronta je za humny. Balte ji do studeného.“ Za dva dny nás všechny evakovali. Jeli jsme nákladním autem směrem na Luck. Maminka měla sestru v Lišči, malé vesničce na pokraji lesa, asi 10 km za Luckem. Tam jsme s maminkou zakotvily. Byla jsem těžce nemocná, ale díky neskonalé péči maminky jsem přežila. Děkuji jí za její obětavost a lásku.

Moje milá maminka však bohužel tu ošklivou nemoc ode mne dostala. Přišel doktor a prohlásil: „Musí do Lucka do nemocnice, ale tajně. Kdyby se prozradilo, že má tyfus, vyvezli by vás na ‚bílé medvědy‘“¹³. Blízký les byl totiž plný sovětského vojska, které si nemohlo dovolit riziko nákazy. Můj dědeček Žitný-kovář zapřáhl naši kobyly, naložili jsme maminku, která měla vysokou horečku, a vezli ji do Lucka do nemocnice. Tam potvrdili, že je to tyfus, a mně nařídili karanténu. Když uslyšeli, že jsem čtrnáct dní po nemoci, pustili mě domů s tím, že budu každý den do nemocnice chodit a nosit mamince dva litry čaje, že musí hodně pít. Ošetřující lékařka mi řekla: „Je to zlé a nevím, jak to dopadne.“ Rozplakala jsem se. Jsme vystěhovaní z domova, tatínek je na frontě a já jsem úplně sama mezi cizími lidmi. Doktorka se zeptala: „Máješ sádlo?“¹⁴ To se ví, že jsme měli sádlo a také jiné potraviny. Souhlasila jsem, že seženu, co jen bude v mých silách, jen ať maminku zachrání.

Druhý den jsem uvařila dva litry čaje, zabalila dvě kila sádla, hrách kroupy a fazole a s východem sluníčka jsem se vypravila pěšky na desetikilo-

¹³ Krycí název pro deportaci na Sibiř.

¹⁴ Ukr. „Máš sádlo (slaninu)?“

metrovou pouť do Lucka, celá v nejistotě, co bude dál. Maminka byla už starší a lékaři měli obavy, aby jí vydrželo srdíčko. Ujistili mě však, že budou s plnou odpovědností dělat, co je v jejich silách. Přišla jsem do nemocnice se svým nákladem celá určená. Všechno jsem předala doktorce se slovy: „Prosím z celého srdce, abyste mi zachránili moji milou maminku. Bez ní bych zůstala docela sama.“ Doktorka mi podala recept: „Jdi do lékárny a přines léky.“ Začala jsem doufat, ale zároveň jsem měla obavy, jestli ty léky dostane maminka a ne někdo jiný. Ujistili mě, že jsou popsány a že jsou jen pro moji maminku.

Tak jsem chodila do Lucka celých čtrnáct dní. Brzy ráno tam a pozdě večer zpátky, s taškami čaje a věcí pro maminku. Ve špitále byli rádi. Starala jsem se o maminku a ještě o další tři ženy na pokoji.

Jednoho rána, když jsem přišla do špitálu, požádala mě doktorka, abych jí přinesla něco z města. Šla jsem, ale byla jsem velice smutná, protože maminka na tom byla stále špatně. Když jsem se vrátila, bylo na pokoji nějak veselo. Divila jsem se. Lékařka mi řekla, že mě poslala pryč záměrně. Čekali totiž u maminky krizi, a nechtěli, abych byla u toho, kdyby to dopadlo špatně. Teď mi oznámili: „Tvoje máma bude ještě tancovat.“ Měla jsem obrovskou radost. Ve špitále jsem se zdržela až do západu slunce. Když jsem šla potmě kolem lesa, bylo mi všelijak. Každý stín ve mně vyvolával hrůzu. Potkala jsem ruského vojáka. Ptal se mě, proč chodím sama tak pozdě kolem leda, že je to pro mladé děvče nebezpečné. Ale co se dalo dělat?

Mamince díky Bohu klesla horečka a každý den jí bylo lépe. Zanedlouho ji propustili do domácího léčení. Už jsem nemusela každý den chodit pěšky dvacet kilometrů. To nádherné vědomí, že maminka bude v pořádku a že snad už brzy pojedeme domů, do Kupačova!

Fronta se přesunula dále na západ za řeku Bug. Československá jednotka se připravovala k boji. Měly jsme starost o tatínka. Jak to všechno skončí a kdy se bude moci vrátit? My s maminkou jsme po deseti týdnech konečně mohly odjet domů. Naložily jsme to málo, co jsme měly, na vůz, zapřáhly naši kobyly a hajdy domů. Jenže cesta byla pomalá, všude plno vojska. Celou cestu jsem šla pěšky. Na voze se vezla maminka, která byla po nemoci ještě velmi slabá. V půli cesta, v Holobech, jsme musely přenocovat. Samo sebou pod „širákem“, na voze. Když jsem se ráno probudila, nemohla jsem se postavit na nohy. Dlouhým pochodem na tvrdé silnici jsem si je otlačila. Pak jsem to přece jen rozchodila a pokračovaly jsme v cestě.

Pomalou jsme dojely do Kupačova. Tam nás čekala hrůza. Jak to asi mohlo vypadat, když tam deset týdnů stálo válečné vojsko? Žádný nábytek, jen jedna postel, na podlaze všude sláma a v ní plno vší. Nejdříve jsme zatopily v peci. Pak jsme začaly vyklízet, zametat, umývat a drhnout podlahy. Konečně bylo všude čisto. Pak jsme se vykoupaly a šaty, které jsme měly na sobě, maminka naházela do horké pece. Bylo odvěšeno. Nakonec jsme složily věci z vozu. Po tak dlouhé době a tolika útrapách konečně trochu klidu! Všechno jsme s pomocí Boží překonaly. Vroucně jsem se modlila s pevnou vírou, že nás Bůh neopustí. Teď už zase bylo skoro

všechno jako dřív, jen já jsem zhubla a mamince vypadaly po nemoci všechny vlasy a už jí nenarostly. Už nikdy nesundala z hlavy šátek.

Splacený dluh

Marie Ješkeová-Kerdová, 1930

Příběh, který chci vyprávět, se začal odvíjet v roce 1944. Byl konec dubna a tatínek odešel spolu s Kupičováky do armády. Doma jsme zůstali tři: maminka, já – tehdy čtrnáctiletá – a maličký bratříček Mireček. V rodném Černilově jsme nemohli zůstat, protože fronta byla již za humny. Stěhování bylo snadné. To, co nám zbylo po návštěvě sovětských partyzánů a zavraždění strýců Kerdových, jsme snadno sbalili do ranečků a odešli do Kupičova. Odtud byla fronta o něco dále, ale žádné velké bezpečí tam také nebylo, bombardování a dělostřelecká palba tam byly na denním pořádku. Zkázou dovršil omyl sovětských letců, když bombardovali své vlastní jednotky v Kupičově. Dodnes vidím ohromené sovětské vojáky a slyším jejich zoufalé volání, že už je asi konec světa, když svoji bombardují své.

V tom zmatku maminka rozhodla, že půjdeme na hřbitov. Když nás zabijí, bude aspoň jednoduché nás pohřbít. Na hřbitově si maminka sedla na babiččin hrob a zoufale naříkala. Se stejným úmyslem jako my tam přišli také bezdětní manželé Šulcovi.

Když všechno utichlo, vrátili jsme se do Kupičova. Na mnoha místech hořelo a bylo cítit odporný zápach ohořelých těl domácích zvířat. Zastavili

jsme se u Kožňárů. V chátě byly jen dvě staré babičky. Měli jsme velký hlad. Ze suchého chleba, který jsme měli v ranečku, jsme si chtěli uvařit česnečku, ale sovětský voják nám nedovolil zatopit. Němci by mohli zpozorovat kouř a zahájit palbu. Rozhodla jsem se ho neposlechnout a vypravila se na dvůr pro dříví. Sotva jsem vyšla, zaslechla jsem svištění letícího dělostřeleckého granátu. Najednou jsem byla na zemi a sovětský voják mě chránil svým tělem.

Po tomto tragickém omylu sovětského letectva. Byla nařízená všeobecná evakuace. Také my jsme se svými skrovnými ranečky vyrazili do neznáma. Cestou jsme potkali pana Ladislava Kačerovského s povozem. Maminka ho prosila, aby nás vzal s sebou. Slitoval se nad námi a vzal na vůz naše ranečky a malého brášku. Seděla tam také jeho nemocná paní s malou holčičkou. Já s maminkou a chlapec Kačerovských jsme šli pěšky za povozem, u kterého byla uvázaná kráva. Dovandrovali jsme až do Kněhynek u Lucka. Tam nás pan Kačerovský vysadil a pokračoval v cestě. Zůstali jsme sami a maminka začala znovu naříkat jako na kupičovském hřbitově. Uslyšela ji nějaká paní, Češka, a vzala nás k sobě. Byli jsme tam asi týden.

Nějak se o nás dozvěděli příbuzní z Boratína a přijeli si pro nás i s československými vojáky. V Boratíně to bylo zpočátku různé. Ke všemu bráška onemocněl na záškrť. Velkým štěstím pro nás byli ti čeští vojáci. Jejich lékař nám dal lék, o kterém tvrdil, že je dražší než zlato (snad penicilin?). Řekl: „Dávám vám ho proto, že váš otec je naším vojákem a vy jste běženci.“ Za nějaký čas dostal bráška zápal plic. Tentokrát nám pomohla bora-

tínská porodní bába. Neměli jsme jí čím zaplatit, a tak to maminka odpracovala. Brášku jsem hlídala já místo chození do školy.

Na Boratín mám krásné vzpomínky, hlavně na dobu, kdy jsme bydleli u Švejdarů spolu s Pokrupovými z Dažvy. Paní Pokrupová byla úžasně hodná, rozvázná a zároveň energická žena. Byla tam s dvěma dcerami, Mařenkou a Slávkou. Její manžel se synem Jaroslavem byli v armádě. S mladší Slávkou jsme se velice skamarádily a to kamarádství trvá dodnes. Ve společnosti Pokrupových se náš život úplně změnil. Nezapomenutelné je pro mne teplo, které sálalo z kamen díky habrovému dřevu, které naše maminky opatřily.

Nakonec nastal ten dlouho očekávaný odjezd do Čech. Ještě před naším odjezdem začali do Boratína přijíždět „pereselenci“¹⁵. V té době maminka dostala zápal plic a pohrudnice. Pomohli jí právě „pereselenci“, Zabuzani¹⁶, manželé Ostrovských. Sázeli jí baňky¹⁷, a tím ji zachránili. Transport do Čech byl vypraven z Lucka. Boratínští tam odjízďeli den předem, ale pan Ostrovský radil mamince, aby tam nejezdila, aby se nenachladila, a slíbil, že nás na nádraží odveze. Slib splnil, i když jsme mu neměli čím zaplatit. Poděkovali jsme, ale zůstali jsme mu dlužni.

Asi po třiceti letech jsme dostali od příbuzných z Volyně pozvání k návštěvě. Jela jsem tam ráda. Maminka mi dala za úkol vyhledat rodinu Ostrovských a zaplatit náš dluh. V Boratíně bohužel již

¹⁵ Přesídlenci, přistěhovalci.

¹⁶ Přistěhovalci z Polska, z míst za řekou Bug.

¹⁷ Sazení baněk je lidová léčebná metoda, která se v poslední době znovu začíná používat.

nebydleli, přestěhovali se do Lucka. Tam jsem je skutečně našla, ale čekalo mě smutné překvapení. Dobrák pan Ostrovský umíral na rakovinu. Ani jsem ho neviděla, prý už nevnímala. Předala jsem rodině dárky, a tak jsme po letech splatili dluh, který maminku tak tížil. Před odjezdem jsme toho šlechetného člověka doprovodili na jeho poslední cestě. Když jsem to vyprávěla mamince, rozplakala se, ale zároveň byla šťastná, že dluh byl přece jen splacen.

„Cešskij vzvod“¹⁸

Václav Kytl, 1928

Historie „češského vzvodu“ začíná v druhé polovině roku 1944. Tehdy se z našeho území konečně pohnula fronta, která téměř před třemi měsíci vypudila Kupičováky do „běženců“. Dne 6.července bylo osvobozeno naše okresní město Turijsk a o něco později i Kovel. Obě města byla téměř srovnána se zemí. To byly první signály k návratu kupičovských běženců domů.

Padesátikilometrová cesta domů s koňskými potahy nebyla snadná ani bezpečná, a navíc nikdo netušil, co ho doma čeká. To, co nás přivítalo, bylo daleko horší, než jsme očekávali. Jak to asi mohlo vypadat po tříměsíčním „hospodaření“ sovětských vojáků, kteří neměli absolutně žádný vztah k soukromému majetku. Všechno bylo zničeno nebo roztaženo po vsi. I harmonium z katolického kostela si „upravili“ tím, že ho kus uřízli, aby se jim vešlo do auta.

¹⁸ Rus. česká četa.

Největší problémy byly s bydlením a ustájením dobytka. Velká část obce lehla popelem, a tak mnoho rodin muselo spoléhat na pomoc příbuzných nebo sousedů. Tři nejnovější domky, které neshořely, rudoarmějci rozebrali a odvezli. Další nejlepší domky obsadil okresní úřad, který přesídlil z rozbombardovaného Turijska do Kupičova, a orgány NKVD¹⁹. Pouze do části stavení se mohli po nezbytných úpravách nastěhovat naši lidé, i když okna se často musela „zasklít“ prkny. Tehdy se ukázala solidarita českých obyvatel; nikdo z těch, kteří přišli o střechu nad hlavou, nemusel žít v zmljance. Nás vzali na byt Šulcovi (Jaroslav a Nanyňka) a soužití s nimi bylo takové, že dodnes na ně vzpomínáme v dobrém.

V té době se fronta již přesunula daleko na západ, ale žádný klid ani bezpečí v našem kraji nenastaly. Příslušníci UPA²⁰ bránili zavádění a rozšiřování sovětské moci na venkově. V tomto odboji měli silnou oporu mezi místním ukrajinským obyvatelstvem. V každé vesnici sice byly vytvořeny orgány místní správy, ale žádný „holova silrady“²¹ se ve své obci nesměl objevit ani ve dne, jinak přišel dosti brutálně o život. Všichni se tedy nastěhovali rovněž do Kupičova. Za těchto okolností byla každá česká rodina ráda, když získala jednu místnost jen pro sebe.

Orgány NKVD se rozhodly odpor příslušníků UPA zlikvidovat, ale měly k dispozici pouze lidi, kteří nepodléhali vojenské službě – staré muže a mladé chlapce. Formovaly z nich tzv. „istrebitělnyje bata-

¹⁹ Sovětská policie.

²⁰ Ukrajinská povstalecká armáda.

²¹ Předseda obecní rady.

liony“²². V Kupačově byl „batalion“ také vytvořen a v jeho rámci tzv. „češskij vzvod“, ve kterém sloužili pouze Češi. Češi měli určitá privilegia, z nichž nejdůležitější bylo, že měli sloužit pouze na území Kupačova.

Velitelem „Vzvodu byl jmenován Jaroslav Hálek, který byl z nějakého důvodu propuštěn z Československé armády. Podléhal sovětskému velení, ale do velení v jednotce se mu „sověti“ vůbec nemíchali. Ani nevyžadovali, aby se v jejich přítomnosti mluvilo rusky. Velitel Hálek rozepisoval služby, určoval stanoviště stráží, kontroloval zbraně. Hlavní povinností „vzvodu“ bylo, aby při vyhlášení poplachu byl v plné bojové pohotovosti. Služební místnost, „vartovňa“, byla zpočátku u Josefa Čurdy.

Prvními příslušníky „vzvodu“ byli muži mezi padesáti a pětapadesáti roky, většinou bývalí carští vojáci, a také muži, kteří byli ze zdravotních důvodů propuštěni z Československé armády. Pro ty strýce to nebylo nic lehkého. Doma měli hospodářství, k tomu se museli starat o „vintovku“²³ a velmi často chodit na hlídky. Zřejmě to ovšem nebrali nijak tragicky. Jednou přišel otec domů a vyprávěl: „Pambuví ty muský nemaj rozum, dokazujou jako malí kluci.“ Strejcové se poštuchovali kvůli dávným manželským prohřeškům.

Věkový průměr příslušníků vzvodu nezaručoval nějakou větší bojovou aktivitu, proto „sověti“ přikročili k verbování mladých chlapců, kteří ještě nepodléhali vojenské službě. Mezi prvními byli Vratislav Kubeš, Jaroslav Mašek, Václav Mašek

²² Stíhací prapory. Jejich příslušníci se lidově nazývali „stribki“.

²³ pušku

(syn Bohuslava), Miloslav Papík, Vladimír Polívka, Václav Zahradník, Oldřich Žitný a Jaroslav Chour (jediný starší). Později se připojili Evžen Bujalský, Václav Houzvic, Václav Kremla, Václav Kytli, Václav Mašek (syn Josefa), Jaroslav Svoboda a Bohuslav Svoboda.

Ti první hoši měli „vartovňu“ u Marie Makešové-Zahradníkové. V té době bylo samozřejmostí že se nikdo nestaral, čím budou topit ani na čem spát. Každý se stravoval doma. Chlapci brali vše se samozřejmostí předčasně dospělých. Vůbec si neuvědomovali, co by je mohlo potkat, kdyby se skutečně střetli s příslušníky UPA, kteří v té době již byli velmi ostřílenými vojáky. Zároveň však vymýšleli i různé lumpárničky. Když třeba nebylo co přiložit do kamen, chodili vylamovat „traláře“ z plotů. Jednou je Jarouš Chour jako nejstarší poslal pro otop. Vrátili se s veselou a s plnou náručí plotových tyček. Chour je rovněž s veselou lámal a přikládal do kamen. Jaké však bylo jeho překvapení, když zjistil, že tyčky, které tak dobře vyhřály „vartovňu“, byly z jeho vlastního plotu.

Při všech těch povinnostech a potížích jsme nezapomínali na děvčata. Každý z nás se snažil někde přitulit a nevadila nám žádná národnost. Tehdy ovšem sex nebyl tak volný, a už vůbec ne nabízený. Stačilo nám, když jsme se s děvčetem, které se nám líbilo, dívali do zrcadla, aby naše „žhavé pohledy“ nikdo neviděl. Se Slávkem Kubešem jsme obdivovali dvě Haločky z „rádiouzlu“. Na jejich „zvláštní pracoviště“ jsme za nimi však nesměli příliš často chodit. Chodili jsme za nimi tedy ke Krejbichům v „uličce“, kde obě děvčata – Halina Očeret a Halina Burceva – bydlely. Často se však

stávalo, že „Krejbiška“ na naše klepání pootevřela dveře a vychrlila na nás: „Haločky nejsou doma!“

Strejc Krejbichů byl také „sribkem“. „Vintovku“ sice nosil jen na silnějším provázku, ale na její čistotu velice dbal. Jednou si Pepík Zápotockých ze sousedství přinesl patronu, a tak dlouho škemral, až mu dal Krejbich vystřelit. Pak se slovy „tak mi ten parchant začoudil lauf“ šel „vintovku“ vyčistit. Pak mu to ten kujón „Zápotocků“ dělal aspoň třikrát týdně.

Později byli spojení mladí se starými a „vartovňa“ se přestěhovala ke Šnídlům. V té době došlo k události, která přinesla našemu „vzvodu“ velmi dobré ohodnocení. Jednou pozdě večer byla třemi výstřely vyhlášena „trěvoga“²⁴. Do obce přišli nějakí ozbrojení lidé. Nikdo nevěděl, kdo ti vetřelci jsou. Nastal velký zmatek. Naši čeští „hrdinové“ se však dali směrem, odkud uslyšeli jakési hlasy. Setkali se s ozbrojenými lidmi, ale nebyli to nepřátelé, nýbrž bývalí partyzáni generála Kovpaka, kteří přišli dobrovolně bojovat proti banderovcům. Náčelník milice Chochlov nás tehdy pochválil: „Všě uděrali, liš odni čechi nastupali.“²⁵

Na „vartovni“ u Šnídlů se musela o topení starat mládež. Byla tam pořádná kamna s troubou. Kluci vymýšleli, jakou by strejcům provedli lumpárnu. Oblíbili si sypání střelného prachu na rozpálenou plotnu. Strejcové to však brzy prokoukli a dávali pozor, aby „ty parchanti“ neházeli něco na plotnu. Prach se tedy sypal na studené tály a po zatopení krásně prskal. Proto vstoupilo v platnost, že ten,

²⁴ poplach

²⁵ „Všichni utíkali, pouze Češi útočili.“

kdo zatápí, musí utřít tály. Nezbylo nic jiného, než sypat prach do trouby. Když se trouba přivřela a řádně rozpálila, byl to docela slušný „vzryv“²⁶.

Po příchodu „kovpakovců“ jsme jim museli přenechat „vartovňu“ u Šnídlů. My mladí jsme se přestěhovali k Jindřichovi Makešovi, do místnosti, kterou měl kdysi pronajatou židovský holič Falek. Pro tolik kluků tam bylo málo místa. Zbraně jsme měli v koutě a spali jsme na podlaze na slámě (ovšem pokud jsme pro samé legrácky vůbec spali). Když „kovpakovci“ odešli od Šnídlů, chtěli jsme se tam vrátit. Šli jsme to se Slávkem Kubešem obhlédnout a zdálo se nám, že je místnost v pořádku. Ovšem, když jsme vyšli ven, zjistili jsme, že po nás skáčou snad stovky blech. Byli jsme jako obalení mákem. Tak jsme naši milovanou „vartovňu“ opustili navždy.

Brzy na jaře se úřadovny okresu přestěhovaly zpět do Turijska, ale „češskij vzvod“ zůstal v Kupičově a zůstala mu i původní privilegia. Ti, kteří chodili ještě do školy, stihli školu i „varty“. Když hrozilo uzavření sedmé třídy, dva nebo tři z nás v pololetí převedli ze šesté třídy do sedmé. Většinou jsme i tu ukončili s vyznamenáním. Učení jsme museli brát skutečně vážně, když jsme s Věnou Maškem stačili při vyučování vyrobit ozdoby na novoroční „jolku“²⁷. Vyráběli jsme je z lesklého plechu amerických konzerv. Skutečně se nám povedly. Překvapili jsme nejen ukrajinské děti, ale i učitelský sbor. Chtěli jsme vyrobit i prskavky, ale ty jediné se nám nepovedly. Strýc Kalivodů neustále piloval piliny z pily, krásně prskaly, ale

²⁶ výbuch

²⁷ stromeček

stmelit do prskavky jsme je nedokázali. Válečné strasti a utrpení jsme tehdy brali jako samozřejmost. Ve škole nás denně informovali o situaci na frontách. Když byl dobyt Berlín a Jegorov s Kantariou vztyčili rudou vlajku nad Reichstagem, všichni jásalí, že se splnilo heslo „Ubjom fašistskogo izvěrga v jeho sobstvĕnnom bĕrlogĕ“²⁸.

Konečně jsme se tedy dočkali toho nádherného rána 9.května. Do sálu u Ducháčků byl svolán velký mítink. Jeden ze sovětských činitelů ohlásil konec války a bezpodmínečnou kapitulaci hitlerovského Německa. Sláva to byla veliká a salva za Matoušovou stodolou ještě větší. Ona to ani nebyla salva, byla to bláznivá střelba. Nakonec nás museli napomenout, abychom toho nechali. Nastalo všeobecné veselí, ale také mnoho rodin oplakávalo své padlé.

Koncem května jsme v sále u Ducháčků ukončili slavnostní akademií školní rok, první po osvobození Kupičova. My sedmáci jsme tím ukončili povinnou školní docházku. Byla to mohutná slavnost a tehdy zřejmě naposledy zazněly z jeviště i české písničky. Po dohodě s vedením školy je s námi nacvičil pan Bedřich Gregora. České básně jsme však recitovat nesměli. Učitelka Lidija Silvestrova mi tehdy prozradila, že básně by musely být prověřeny, zda nejsou reakční. Naše tehdejší ukrajinské spolužačky na tu slavnost dodnes vzpomínají. Olexandra Savčuk si ještě prozpěvuje „Šla Nanyňka do zelí...“, jen si poněkud plete Nanyňku s Ivaničkou.

²⁸ „Zabijeme fašistického netvora v jeho vlastním doupěti.“

Den vítězství jsme sice oslavili, ale v okolí Kupičova žádný klid nenastal. Neustále docházelo k potýčkám mezi orgány NKVD a UPA. Je zajímavé, že více padlých bývalo na sovětské straně. Radu jsme jich doprovázeli na poslední cestě na Rajčur, na místo, kde před válkou stával pomník Pilsudského. Nést na ramenou rakev se zesnulým nebylo zrovna lehké. Čestnou salvu pokaždé zvýraznil Míla Papík svým „peteerem“²⁹. Do paměti se mi vryl pohřeb „holovy rajvykonkomu“ Dudika. Byl to hodný člověk, zůstala po něm malá dcerka. Hlavní projev měl velitel milice Chochlov, který „skvož sľozy“³⁰ mimo jiné řekl: „Dorogoj tovarišč, my kljaněmsja, my tějba otomstím, krov za krov, glaz za glaz, zub za zub!“³¹ Nebyl to ovšem ještě poslední padlý.

Do těchto májových dnů patří jedna z našich klukovin, kterou jsme provedli paní Šnidlové. Marjánka Šnidlová byla známá „ukňučená“ selka z Varšavské ulice. Svým jednáním a vystupováním byla vděčným objektem „veselých historek“, a také klukovin. V době, o které vyprávím, opustila svého manžela a nastěhovala se k Hálkovům. Stále si na něco stěžovala a pořád jí něco chybělo, a tak si tentokrát pořídila kozu. Každému vyprávěla, jak je kozí mléko zdravé a na co všechno blahodárně působí. Kozu do té doby v Kupičově nikdo neměl; všichni ji považovali za zvíře podřadné a pohanu pro obec. My kluci nezbední jsme začali přemýšlet, jak Kupičov té pohany zbavit. Jednou, když se zase probírala Marjánčina koza, jeden ze strejců, Josef Makeš, se ozval svým osobitým způsobem: „Víte,

²⁹ PTR zkr. protitankovoje ružjo (protitanková puška)

³⁰ rus. skrze slzy

³¹ rus. Drahý soudruhu, přísaháme, že tě pomstíme, krev za krev, oko za oko, zub za zub

hoši, ... teji ot ... vemte ... teji ot ... prkýnko a ... teji ot ... naberte ze záchodu a kozu ... teji ot ... pomazte.“ Nemusel nám to říkat dvakrát. Zjistili jsme, kde je koza umístěná a počkali, až Marjánka usne. Pak jsme kozu ... teji ot ... pořádně pomazali. Hned brzy ráno se od Háleků ozýval obrovský řev. Marjánka zle řádila a s pláčem myla kozu. Za nějaký čas, když se zdálo, že kozí aféra je za námi, milá koza vydechla naposledy. Paní Šnídlová, třebaže nic konkrétního nevěděla, ohlásila na milici Jarouše Maška, Slávka Kubeše a mě. Došlo to tak daleko, že jsme zasedli na lavici obžalovaných. Dostali jsme slovo až po paní Šnídlové. Hájili jsme se nesmlouvavě. Mimo jiné jsme tvrdili, že koza byla vlezlá a že jistě někam spadla, jako předtím do toho záchodu, nebo že ji kopl kůň. Jako obhájce jsme měli pana Karla Holuba. Svým rozvážným způsobem potvrdil, že kůň mohl kozu zabít, že už se to dokonce jednou stalo. Soud mu uvěřil a osvobodil nás. Paní Šnídlové doporučil, aby se odvolala k oblastnímu soudu, pokud na obžalobě trvá.

Byla to zvláštní doba. Místní Ukrajinci se vraceli z fronty a někteří se hlásili do služeb NKVD. Zároveň procházely Kupičovem různé vojenské formace směrem na východ, zřejmě na Japonsko. Vojáci vyprávěli různé příhody z dobytého Berlína. Jeden se chlubil, jak v jednom bytě objevil dva klavíry a jak se postupně na oba vy.... Jiný zase vyprávěl, jak nechal do jedné místnosti nanosit všechny peřiny a dívka nebo žena mu tam musela být k dispozici. Většina z nich měla několikery hodinky. Vracela se také mládí lidé z nucených prací. Někteří si také přivázeli „trofeje“. Jedna z kupičovských Ukrajinek si také přivezla řadu „trofejí“, ale s nimi i kapavku. „Trofeje“ padly na léky.

Jeden z důstojníků nám u Kubešů vykládal, jaké to bude po válce. Prezident Beneš prý je „partijní“³² a Československo bude svazovou republikou. Odporovali jsme mu, ale naštěstí to pro nás nemělo žádné důsledky. Jednou jsem při vyučování oponoval i řediteli Rodnikovovi. Při probírání ústavy jsem tvrdil, že skutečná demokracie je v USA. Snažil se mi to vysvětlit a potom mezi čtyřma očima mi říkal, abych takové řeči nevedl, že by se mi to nemuselo vyplatit.

Do velení „batalionu“ přišli noví lidé. Tím se změnilo leccos i v našem „vzvodu“, ale nikoli k lepšímu. Jeden z důstojníků nám zakázal v jeho přítomnosti mluvit mezi sebou česky. Považovali jsme to za urážku a ponížení. K dovršení všeho zlého zemřel na tyfus náš velitel Jaroslav Hálek. Převzal jsem po něm velení, ale pro vyšší velení jsem ve svém věku nebyl patričníou autoritou. Úkoly jsem však plnil svědomitě, poctivě rozepisoval služby, ale nebylo to ono. Je pravda, že jsem při rozepisování služeb plnil i přání strýců, aby měli službu „blízko chátě“, a podobná přání. Jeden šetrný strýc mě třeba prosil, abych ho nedával na Varšavskou ulici, protože na těch „cimentovcích tratuárech moc ubejvaj podrážky“.

Dnešním mladým se to možná bude zdát divné, ale my jsme rádi zpívali, a to i při pochodu. V té době Jarouš Mašků sehnal někde malý bubínek a náš zpěv doprovázel. Z písniček při bubínku se nám nejlépe zpívala častuška:

Mama, ja ljotčika ljublju,
Mama, ja za ljotčika pojdu,

³² člen strany (komunistické)

Ljotčik vysoko letajet,
Mnogo děněg polučajet,
Mama, ja ljotčika ljublju.³³

V dalších slokách následoval „šofér“ a jiná vojenská povolání. Když přijel někdo z českých vojáků na dovolenou, vždy přivezl nějakou písničku. Ihned jsme si oblíbili „V jednom ruském městě“, „Měsíček za mraky už se stahuje“, a také slovenskou „Biela ruža rozkvetala“. Vašek Kremlů přivezl „Škoda lásky“. Rádi jsme zpívali i ruskou „Tomnaja noč“³⁴ a z ní zvláště procitěně slova „kak ja ljublju glubinu tvojih laskavych glaz“³⁵.

Privilegia našeho „vzvodu“ pomalu brala za své. Hlavní velení se všemožně snažilo, abychom splynuli s „batalionem“ a jezdili na výjezdy. V Dažvě jsme měli hlídat usedlost Ukrajince Jevdokymova a za každou cenu zneškodnit jeho syna, příslušníka UPA. Znal jsem ho, jeho otec byl kdysi v Kanadě a rád o tom vyprávěl. Řekl jsem klukům, že tam pojedeme, ale žádný hon pořádat nebudeme. Po letech jsem se od přítele Kupčynského dozvěděl, že mladý Jevdokymov zahynul v sovětském vězení. Podařilo se také dostat naše chlapce na výjezd do Ozeran. Vrátili se v dobré náladě a pochvalovali si, jak je v Ozeranech pohostili. Později jsme se od dezertéra dozvěděli, že UPA o tomto výjezdu dobře věděla.

Jednou jsme zorganizovali výpravu na vlastní pěst. Když si na to dnes vzpomenu, běhá mi mráz po zádech. Domluvili jsme se, že půjdeme do Dažvy

³³ rus. Mámo, mám ráda letce, mámo, vdám se za letce, letec lítá vysoko, vydělává mnoho peněz, mámo, mám ráda letce.

³⁴ Tmavá noc

³⁵ jak miluji hloubku tvých láskyplných očí

k Pasovským na třešně. Celý plán jsme mezi sebou důkladně prodebatovali a ve stanovený večer vyrazili organizovaně, jak nás to ve škole učil „vojenruk“³⁶ Zubčenko a Věra Maksimovna. Na cestu jsem dostal první pusu od Slávky Kulichové, která byla tehdy u Kučerů. Sedávali jsme spolu na lavičce pod oknem. Výprava dopadla dobře, dokonce jsme natrhali i nějaké třešně, ale když na to s Věnou Maškem dnes vzpomínáme, říkáme si, co bychom asi byli dělali, kdyby nás přepadli banderovci.

V srpnu došlo k tragické události. V období žní a výmlatu „sověti“ organizovali agitační kolony, které měly v okolních ukrajinských vesnicích přesvědčovat zemědělce, aby co nejdříve splnili kontingenty. Při jedné takové výpravě do Osmigovič došlo k velkému krveprolití a ke ztrátám na životech. Ve výpravě byli političtí pracovníci a příslušníci „batalionu“ jako jejich ochrana. Mezi nimi bylo i několik našich chlapců. V té době jsem byl již vyškrtnut z vojenské evidence (*podrobněji v kapitole Jak jsme předběhli reemigraci*), a tak jsem sice dostal nepřítěně vynadáno a musel jsem odevzdat zbraň a granáty, ale výpravy jsem se nezúčastnil. Na tuto výpravu vzpomíná její účastník Slávek Kubeš, který ji jako jediný ze tří českých chlapců bez vážného zranění přežil³⁷. Jarouš Mašek³⁸ tam zahynul a Vláda Polívka to odnesl vážným zraněním a přežil jen díky tomu, že předstíral mrtvého. Tato tragická událost velmi urychlila náš odjezd do Československé armády.

³⁶ rus.zkr. vojenský vedoucí (učitel branné výchovy)

³⁷ viz V.Kubeš: *Léčka u Osmigovič, Obrázky z Kupičova*, r.2000, s.80

³⁸ viz V.Kytl: *Padlý kamarád, tamtéž*, s.79

Jak nás viděli...

Kupičov očima dítěte

(Z rodinné kroniky pro mé děti)

Halina Woźnicka-Houžvicová, 1926

Narodila jsem se v Kovelu, ale oba moji rodiče pocházeli z Kupičova. Tam jsme měli babičku a dědečka a k nim jsme ve 30.letech jezdily se starší sestrou Mařenkou na prázdniny. Bylo to asi 25 kilometrů a dědeček nás vozil na povoze taženém párem koní nejkratší cestou přes Zelenou, Bielašov, Zasmyky a na konci cesty byl Litynský les.

Litynským lesem vedla hrbolatá cesta a vůz po ní značně kodrcal. Když jsme z něho vyjeli, už jsme v dálce uviděli Kupičov. Stál na malém kopečku. Ještě jsme po pravé straně minuli sídlo hraběte Sumovského a už jsme se blížili ke Kupičovu.

Kupičov byl veliká vesnice, hustě osídlená českými osadníky. Nepatrnou část obyvatelstva tvořily rodiny polských úředníků a policie, a žili tam také Židé, kteří se zabývali převážně obchodem. Kupičovští Ukrajinci měli svá obydlí podél cesty na severovýchod od českého Kupičova a tato část obce se lidově nazývala „chlapská ves“.

Úředním jazykem byla tehdy polština, ale všechna úřední sdělení a informace se překládaly do češtiny. V paměti mi obzvlášť utkvěl pán, který chodil po vsi s bubínkem. Každou chvíli se zastavil, zabubnoval, aby na sebe obrátil pozornost obyvatel, a pak ohlásil oznámení v polštině a v češtině.

Babička s dědečkem mezi sebou mluvili výhradně česky a s námi mluvili nejčastěji také česky

nebo „míchaným“ jazykem česko-polským. Mařenka ovládala češtinu tak, že se domluvila s každým. Ale já jsem vzdorovala. Všemmu jsem sice rozuměla (skutečně všemu), mluvit jsem však nechtěla, protože jsem nemluvila perfektně. Raději jsem tedy nemluvila skoro vůbec. Kamarádily jsme se s dcerkami velitele policie nebo se sestřenicemi z Houžvicovy rodiny, které s námi mohly mluvit polsky, protože chodily do polské školy. Nejvíce času jsme však trávily s babičkou a dědou. Byly jsme obklopené náležitou péčí, „pomáhaly“ jsme při mnoha činnostech, a tak jsme se pomocí hry učily poznávat práci na vesnici. Nejvíc mi utkvělo v paměti ježdění na oji žentouru. Žentour byl jednoduchá technika na pohánění strojů ve stodole – mlátičky, rezačky a jiných. Otáčely jím koně, které držel dědeček na uzdě. Dědeček se vyznal v truhlářině, vyráběl nám ze dřeva různé věci, a tak nám vyrobil taky křesílka, která se dala připevnit k oji žentouru, abychom se mohly bezpečně vozit.

V Kupičově nebyla před válkou elektřina, ležel totiž daleko od hlavních energetických vedení. Ledničku nahrazoval sklep, umístěný mimo obytné stavení, do kterého se sestupovalo po žebříku. I v těch největších vedrech tam bylo chladno. Všechny potraviny se uchovávaly v kamenných hrncích. Mléko, smetana, tvaroh i máslo bylo vlastní výroby. Máslo se balilo do křenových listů. Mléko bylo od vlastních krav, které se pásly, a po napasení ještě přikrmovaly „lucinou“ a jinými „bylinami“, které dědeček přivázel ze svého pole v okolí Kupičova (hnojilo se chlěvskou mrvou). Mléko se zpracovávalo doma, pomocí odstředivky. Ta se skládala z mnoha rozmanitých součástí, které babička po použití důkladně myla v horké vodě a sušila na

kamnech. Odstředivka se uváděla do pohybu klikou. Tak se oddělovala od mléka smetana, ze které pak babička tloukla máslo v dřevěné máselnici, pochopitelně taky ručně. Rády jsme jí při tom pomáhaly. Odstředěné mléko se nechalo ssednout, pak se zahřívalo tak dlouho, až se oddělila syrovátka. Pak se nalilo do plátěného pytlíka a po vymačkání syrovátky zbyl v pytlíku tvaroh. Hotový tvaroh měl tvar srdce. Všechno bylo čerstvé, voňavé a chutné, a nebyla v tom žádná konzervační látka.

K dojení krav si babička brala dvě „vědyrka“; v jednom byla horká voda na umývání vemen, druhé bylo na mléko. Babička nás naučila pít mléko přímo od krávy. Pily jsme to mléko nejprve s odporem, ale potom jsme byly různě motivované, a tak jsme pokaždé čekaly s hrníčky, až babička podojí.

Stehýnka z drůbeže byla určená jen pro nás. Kurařata, slepice, kachny a husy krmené zrním a zeleným krmením měly zvláštní chuť. Po žních jsme vždy chodily po strništi a sbíraly pro naše slepičky zbylé klasy. Měly jsme nějaký cíl, a tedy i chuť úkol splnit. Bylo příjemné krmit přímo z ruky drůbež, která se k nám slétala.

Vajíčka jsme sbíraly z hnízd označených umělým vajíčkem z křídly. Tak se podváděly slepice, aby snášely jen na označených místech. Často tomu však bylo jinak – slepice s pohrdáním taková hnízda mijely a snášely vajíčka někde na seně, pod střechou chléva nebo ve stodole. Měly jsme radost, když jsme takové hnízdo s větším počtem vajec našly.

Med byl taky z vlastního malého včelína za stodolou; ovoce a zelenina z vlastní zahrady nebo z pole na okraji Kupučova (na první třídě), které bylo hnojené jen přírodním hnojem.

Nejlepší však bylo babiččino pečivo: české koláče a buchty, „svítek“ (něco jako omeleta), vdolky, které se púlily a mazaly ovocnou zavařeninou, „lívance“ (placky z litého těsta smažené na plechu) nebo tradiční vařené knedlíky, které nikdo, ani maminka, ani naše hospodyně v Kovelu, neuměl udělat tak dobré jako babička.

Mimo oplocenou usedlost jsme nikdy nevycházely samy. Když děda s babičkou jeli na pole, brali nás s sebou. Měly jsme dětské nářadí: hrábě, motyčku, lopatku. Vykonávaly jsme užitečné práce. Moc ráda jsem hrabala seno, které děda potom skládal do kopek. Dělalý jsme také povřísla, do kterých se pak vázaly snopy. Po takové „těžké“ práci jsme si sedly do stínu stromu nebo kopky sena či panáku obilí, jedly babiččiny „speciality“ a zapíjely je žitnou kávou s mlékem, čajem nebo obyčejnou vodou ze studně. Nápoje se vozily na pole v opletených „butlích“ (velkých láhvích, demižonech) a potraviny v koších, zabalené do lněných utěrek.

Velmi charakteristické bylo to, že babička i dědeček jezdili na pole vždy čistě oblečení. Děda v naškrobené košili, babička v sukni, blůze, zástěře a šátku. Teprve na poli se převlékali do pracovního. Když se povozy potkávaly, lidé se vždy srdečně zdravili, a když se potkali na poli, hovořili spolu vlídně a s úsměvem.

Když jsme se vraceli z pole na fůrách naložených senem nebo obilím, což pro nás byla nebyvalá

atrakce, děda zastavoval pod třešněmi u cesty, aby nám udělal radost, že trháme ovoce ze stromu rovnou do pusy. Nikdy to však nebylo nadlouho, aby na úzkých cestách nebrzdil provoz.

O prázdninách jsme nikdy nestonaly. Teprve teď to dovedu ocenit. Byly jsme otužilé, dobře živené a psychicky odolné k drobným nehodám. Bála jsem se pouze bouřky, takové s hromobitím. Babička zásadně nedávala na okenní parapet kovové předměty a nám to také zakazovala. Pamatuji si, jak děda horečně svázel seno do stodoly, aby to stihl, než přijde bouřka. Před bouřkou však jezdil sám, my jsme se dívaly z okna a čekaly, až přijede.

V deštivých dnech jsme se zabývaly ručními pracemi. Na odstřižky látek jsme vyšívaly rozmanité vzory: panáčky, stromy, květy, slunce a různé jiné. Předháněly jsme se v nápadech. Babička vystřihovala čtverečky s našimi „výšivkami“ a sešívala je na stroji k sobě. Potom je podkládala sukнем, a tak vznikaly nástěnné koberečky, které babička věšela nad postele. „Výšivky“ měly různou úroveň, byly více či méně povedené, ale babička jim vždycky uměla dodat hodnotu. Když za námi přijela maminka, byla nadšená, a když přišli příbuzní a známí, i oni obdivovali dětské výtvary nad postelami babičky a dědečka, které babička jen řemeslně dodělala.

Děda s babičkou měli nekonečné množství nápadů, aby nás něčím zaměstnali. Den za dnem míjel velmi rychle. V neděli jsme chodily s babičkou do kostela, pokaždé pěkně oblečené, jak se slušelo na dívky z města, a není to vychloubání, když řeknu, že jsme vypadaly lépe než dívky ze statků, které přijížděly na povozech.

Někdy jsme chodily s babičkou do „Sálu“. Tam se scházela mládež i starší obyvatelé Kupičova při příležitosti různých oslav a svátků. Mládež tančila a okolo sálu byly lavice, na kterých seděli ti, kteří se přišli jen podívat. Mladé dívky měly šaty pastelových barev: bleděmodré, růžové, světle zelené i bílé, muži byli většinou v tmavých oblecích. Po půlnoci se dívky převlékly – z modrého do růžového nebo naopak – a tančilo se až do rána. Ti, kteří jen přihlíželi, odešli tehdy spát. Moji starší sestru Mařenku už také zvali k tanci a já jsem většinou dělala společnost babičce.

Velký, pěkný tzv. „Sál“ (Lidový dům) na náměstí v dolní části Kupičova byl postavený kupičovským společenstvím, ve kterém byl i můj dědeček, znalý truhlářského řemesla. Babička s hrdostí vyprávěla, že děda vyrobil kazatelnu do kostela. Dědečka jsme zbožňovaly. Imponoval nám tím, co všechno uměl, a také kulturními zájmy. Měl sbírku českých gramofonových desek, které jsme si přehrávali hlavně v neděli po mši na gramofonu s velkou troubou. „Teče voda, teče...“, „Kde domov můj...“, a také ty rozpustilé s refrénem „Šup sem, šup tam“, které rád zpíval můj tatínek. Děda si objednával české časopisy, kupoval knížky, měl všestranné zájmy. Vzpomínám si, že měl ve své sbírce bohatě ilustrovanou knihu „Desetiletí obrozeného Polska 1918-1928“, dárek od mé maminky. Byla to kniha v tmavočervené vazbě, četl ji po večerech a pak nám vyprávěl o válečných událostech první světové války, která na „Kresach Wschodnich“ (východním území tehdejšího Polska) trvala až do konce bolševické revoluce v roce 1920.

Potomci českých osadníků, ke kterým patřili moji prarodiče, si udržovali národní uvědomění a zároveň byli loajálními občany Polska. Češi, Ukrajinci, Poláci i Židé, katolíci, evangelíci i pravoslavní tam žili ve shodě. Nebyla mezi nimi nenávist národnostní ani náboženská. V Kupičově byl katolický a evangelický kostel a pravoslavná cerkev. Každý chodil do svého Božího domu. Obyvatelé Kupičova byli srdeční, pracovití a šetrní lidé. Uměli radostně žít, pracovat i odpočívat. Někdy v neděli jsme šli s dědou do hospody U Ducháčků. Děda vypil jedno pivo, jak to bylo zvykem u českých hospodářů, a my jsme si mohly vybrat něco dobrého. Neopakovatelná atmosféra Kupičova zůstala v mé paměti dodnes.

Dědeček umřel v létě 1937 v Kupičově. Jeho smrt byla pro mne bolestným zážitkem. Bylo mi jednáct. Byly jsme tehdy s maminkou u mé kmotry Marie Košnické, když přišel od babičky telegram: „Příjeď, otec je těžce nemocný“. Okamžitě jsme jeli do Kupičova. Po několika dnech úzkosti jsme se s dědečkem rozloučili navždy. Zachovala se jen jediná dědova fotografie, bohužel až posmrtná, při pohřbu, v rakvi před jeho domem v Kupičově, v kruhu nejbližších. Je pochovaný na českém hřbitově v Kupičově, proti svému poli „za krchovem“.

Babička zůstala v šedesáti letech vdovou s nákladem životních starostí. Blížila se válka. Za války jsem prožila v Kupičově ještě několik měsíců, ale už jsem nebyla dítě a Kupičov už také vypadal jinak. To by bylo jiné vzpomínání. V mých vzpomínkách zůstal ten krásný Kupičov mého dětství.

Válečné putování přes Kupičov

Helena Turzová-Hloušková, 1928

Nejsem kupičovská rodačka, ale ke Kupičovu mám vztah víc než vřelý. Kupičováci mi proto říkají „sestřenka“. Bydleli jsme v Kovelu, moji rodiče tam měli známou kavárnu. Otec byl velký český vlastenec. Často na něho v dobrém vzpomíná Jaroslav Kytl, který se v Kovelu učil řezníkem.

Naše putování začalo koncem roku 1943. Ke Kovelu se od východu přibližovala fronta. Ve městě panoval velký zmatek, lidé nevěděli, co mají dělat. Jedna z mých kamarádek, Renia, se rozhodla zůstat v Kovelu. Nastěhovala se do domku po „volksdeutschech“ i s krávou. Někteří Poláci se rozhodli odjet za řeku Bug, do „General Gouvernement“. Naši se rozhodovali mezi Zasmykami a Kupičovem. Starší bratr Marek a já jsme za každou cenu chtěli zůstat v Kovelu. Rodiče o tom nechtěli ani slyšet, a tak jsme jednoho dne vyrazili pěšky do Kupičova. Doma zůstal jen tatínek, aby hlídal kozu, prase, slepice a pejska, ale hlavně babičku, mamčinu nevlastní matku. Pracoval v německé řeznické firmě.

Do Kupičova jsme s sebou vedli Houžvicovu krávu. Cesta byla dlouhá. Když jsme konečně došli do Litynského lesa, kousek od Kupičova, už se stmívalo. Dost jsme se báli. Naštěstí jsme nakonec v pořádku dorazili k Václavu Houžvicovi na Rajčur.

Mně se do Kupičova vůbec nechtělo, čekala jsem, že tam bude hrozná nuda. Moje obavy se nesplnily, bylo tam fajn. Záhy jsem se seznámila se sympatickým „kavalerem“ Slávkem Tošnerem. V neděli jsme se procházeli po Kupičově a navštívili jsme také

kovelskou Mařenu Houžvicovou, která tehdy bydlela u babičky Židlické na Rynku. U Houžviců na Rajčure byl oddíl polských partyzánů. Chlapci nás pozvali, abychom se s nimi projeli po Kupičově. Měli jsme jet jen na konec vsi, ale nakonec jsme skončili sice také u Houžviců, ale na Sušibabě. Když jsme se vraceli, měli jsme strach z maminky, odjeli jsme bez jejího vědomí. Jistě by nás v té nebezpečné době nepustila.

Radostný den pro mne nastal 16.ledna 1944. V Kupičově se soustředila 27.vojenská divize pěchoty ArmiiKrajowej. Bylo v ní mnoho známých chlapců a pořád se objevovali další. Byl to veselý život, chodili jsme na procházky mimo jiné se Slávkem Tošnerem, Halinkou Houžvicovou a naším Markem. Byla jsem šťastná, že jsem v Kupičově. Mamince se to ovšem příliš nelíbilo, zvláště když se vrátila z Kovelu, kam se vypravila pro nějaké věci. Dozvěděla se totiž, že v Zasmykách řádili Němci. Trochu se uklidnila, když soustředění skončilo a novopečení partyzáni odešli k jednotkám mimo Kupičov. Před odchodem uspořádali zábavu u kamaráda Genka a nikdo z nich si nepřipouštěl, že by pro něho mohla být poslední v životě.

Již 17.února však padl Jurek Starzyński, který „adoroval“ Halinku Houžvicovou, a spolu s ním Romek Stępkowski. O měsíc později, 19.března, zasáhla strašná rána i mne. Padl můj chlapec Julek a také náš známý Baranowski. Na Zelené zastřelili Němci dva chlapce, našemu Markovi se naštěstí podařilo uniknout. Tehdy se mi zdálo, že svět pro mne přestal existovat, nedovedla jsem si představit život v Kovelu bez Julka a ostatních chlapců. Snažila jsem se neplakat, abych nepřitě-

žovala mamince, které neustále pro Julka plakala. Zdálo se mi však, že všechno končí.

V této beznadějně situaci se 11.dubna objevili v Kupičově sovětští partyzáni. Nebyli ani tak divocí, jak jsem si je představovala. Byli to veselí chlapi, i když žádní krasavci. Jeden z nich mě neustále hostil vodkou. Vůbec mi nechutnala a pila jsem jen ze slušnosti. Bombardování Kupičova o velikonočním pondělí mě překvapilo na Rynku u paní Židlické, babičky děvčat Houžvicových z Kovelu. Bylo to tak rychlé, že jsme se nestačily ani leknout. Malá Renatka, dcerka Mařeny, se tomu všemu smála. Po návratu k Houžvicovům jsem se „podkrepila“³⁹ třemi kališky lihu a hned se mi zvedla nálada. Celou noc jsem nespala, hlídala jsem dvůr. Ráno jsme s maminkou odešly do polí a zavrtaly se před bombardováním do stohu.

Hrozba bombardování začala být na denním pořádku. Odešly jsme s maminkou na blízkou samotu Komnátku. Tam již bylo mnoho Kupičováků. Odtud jsme pozorovaly palbu „kaťuší“, které nakonec odrazily nebezpečný útok na Kupičov. Bylo to 17.dubna 1944.

Po krátkém uvažování jsme s maminkou druhý den sbalily ty nejnnutnější věci a vydaly se do neznáma. Rance nás tížily, ale jinou možnost jsme neviděly. Dostaly jsme se na Sušibabu a odtud do polské vsi Dombrova. Cestou jsme potkaly známou jménem Růžička a ta se k nám přidala. První noc v Dombrově byla strašná, Němci celou noc bombardovali Holoby. Paní Růžička se rozhodla, že půjde k tetě do Kiverců. My jsme zůstaly. Kolovaly

³⁹ Rus.posilnila.

totiž zvěsti, že Kovel již bude osvobozen, a tak jsme doufaly, že se brzy vrátíme domů. U hospodáře jsme nebyly samy. Bydleli tam i čtyři sovětští důstojníci, směsice národností: Rus, Žid, Gruzinec a Cikán. Byli to sympatičtí a slušní mládenci. Jeden z nich hrál na balalajku tak krásně, že se tanci nedalo odolat. Zuřila válka, bylo slyšet dělostřeleckou palbu a bombardování, ale nám mladým to v tanci nezabránilo. Tancovalo se každý večer až do pozdních hodin. Jen maminka byla smutná, stýskalo se jí po Markovi a chtěla ho jít hledat.

Jednoho dne i tento veselý život skončil. Když byli důstojníci ve službě, přišli partyzáni a obsadili jejich místnost. Nám naštěstí neměli co obsadit, spaly jsme ve stodole. Také se nám donesla zpráva, jak hrozně je rozbombardovaný Kupičov, že i cerkev shořela. Říkala jsem si, že shořel asi i Šulcův dům blízko cerkve, kde jsem zanechala svůj poklad – kolovrátek, který mi daroval Julek.

Dobytí Kovelu se stále oddalovalo. Sbalily jsme tedy zase ty svoje rance a vydaly se dále na východ, směrem na Luck. Prošly jsme Holobami, potom jsme se vojenským nákladákem dostaly do Rožyšč, pak do Lucka, a nakonec jsme zakotvily v Rovně. Ať jsme šly kamkoli, všude na nás číhalo nebezpečí a musely jsme být stále ve střehu. Právě u Rovna jsme prožily těžké chvíle, plné strachu o život. Dostaly jsme se do míst, kde bylo asi dvě stě vojenských vozidel, a hned nato Němci začali Rovno bombardovat. Hrůza nás jímala, když ta letadla nad námi kroužila, ale díky Bohu se nám nic nestalo.

V Rovně jsme byli konečně zase mezi více lidmi. Maminka tam chtěla zůstat, ale já jsem chtěla

k příbuzným do Hulče. Vyrazili jsme přes Kvasilov, občas nás někdo svezl povozem. V Hulči žila teta Ola, manželka tatinkova bratrance. Bohužel jsme měly smůlu. Teta bydlela v ukrajinské části vesnice a já jsem neuměla ukrajinsky, jen polsky, a to by bylo nebezpečné. Nakonec se nás ujali vzdálení příbuzní Buršovi. U nich se mi velmi líbilo. Měli děvče asi stejně staré jako já, velmi milé. Nebezpečí od band zde nehrozilo, sovětští vojáci byli na dohled. Zato bombardování jsme si užily víc než dost. Dodnes mám v živé paměti osvětlené noční nebe nad Rovnem. Nemohu taky zapomenout, jak maminka neustále chtěla jít hledat Marka. Jednou jí někdo řekl, že polští partyzáni jsou ve Zdolbunově. To už jsem ji neudržela. Odjela tam. Dlouho se nevracela. Bylo mi moc smutno a neustále jsem ji vyhlížela. Nakonec se přece jen vrátila, ale s nepořízenou. Přinesla jen jakousi fámu, že partyzáni odešli do poleských lesů.

Už byly Svatodušní svátky a fronta u Kovelu se ani nepohnula. Byly jsme psychicky úplně vyčerpáné. Práci jsme neměly a číst taky nebylo co. Jednoho dne, když jsme všichni společně dojedli slaninu, kterou nám opatřil ještě Marek, hospodyně nám sdělila, že u nich už nemůžeme zůstat. Marně jsme sháněly nějaké přístřeší. Nakonec nám bývalá hospodyně pronajala malinkou komůrku.

Konečně jsme sehnaly i práci. Chodily jsme plít ječmen, který byl samý bodlák. Za tři dny jsme si však vydělaly na týdenní stravu. Nikdy jsem si nemyslela, že budu pracovat na poli a pást krávy. Ještě jednou jsme se stěhovaly, ale naděje na návrat pořád žádná. Stále jsme byly mezi cizími a bylo nám smutno.

Až 24.srpna jsme se mohly vrátit do vytouženého Kovelu. Zase jsem se sešla s kamarádkami a na Huleč už jsem nechtěla ani pomyslet. S kamarádkou Jasiou jsme se rozhodly, že budeme bydlet spolu. Jednu kamarádku jsme měly ještě v Rožiščích, ale ostatní, včetně Halinky Houžvicové, už byly za Bugem. S Jasiou jsme se nenudily. Byly jsme mladé a veselé a „kawalerów“ bylo také dost. Maminku zase popadla touha jít hledat Marka a vypravila se za Bug. Zase ovšem nepořídila. Konečně jsem si šla prohlédnout náš dům. Byl celý prostřílený, bez střechy a kamna měl „namaděru“.

Než jsme se nadály, byly zde Vánoce. Byly to divné vánoce bez tatínka a bez Marka. Tatínka jsme v Kovelu nezastihly, nevěděly jsme o něm vůbec nic. Po obklíčení Kovelu se Rudé armádě podařilo obsadit jen okraje města, střed měli v rukou Němci a postupně deportovali obyvatele za Bug. Otec se dostal do Chelmu a odtud do koncentračního tábora Majdanek. Jen díky tomu, že v Chelmu byli Houžvicovi a strýc Hloušek, podařilo se tatínka dostat ven.

Tatínek byl velice prozíravý, i když ho maminka někdy podceňovala. Nikdy se nevzdal československého občanství a při evakuaci z Kovelu si všechny doklady vzal s sebou. Když Němci zjistili, jak to s ním je, okamžitě musel do Protektorátu. Setkal se s příbuznými a našel zaměstnání v Brně, také u řeznické firmy. Tam se také koncem dubna dočkal osvobození. Po válce nám vyprávěl, jak se přimíchal do nějakého incidentu s vojáky 2.ukrajinského frontu maršála Malinovského, který osvobozoval Brno. Malinovského vojáci byli většinou bývalí trestanci a dopouštěli se různých násilností, hlavně

násilí na ženách, a tatínek bránil místní obyvatele. Nakonec se dobrovolně přihlásil do transportu, který odvážel různé osoby do Sovětského svazu. Jejich vlak neustále odstavovali na slepou kolej, a tak cesta trvala osm měsíců.

My s maminkou jsme o tatínkovi celou dobu nevěděly a už jsme ani nedoufaly, že žije. Požádaly jsme o výjezd do Polska a chystaly jsme se na cestu. Jednoho dne mi oznámila spolupracovnice z kanceláře, kde jsem tehdy pracovala, že mám návštěvu. Vyběhla jsem plná zvědavosti a najednou jsem uviděla tatínka. Nevěřila jsem svým očím, byl pohublý a bělovlasý, ale byl to on! Nejenže přežil, ale při všech těch útrapách ho přestaly trápit i žaludeční vředy, kterými léta trpěl.

Všichni jsme byli šťastní, tekly slzy radosti, a odjezd do Polska se zrušil. Tatínek byl teď sice „Rus“, ale přece jen se mu nějak podařilo sehnat během půl roku doklady k vycestování do Československa. Tak jsme 1.června 1946 šťastně přijeli do Prahy. Tři měsíce jsme bydleli v reemigračním středisku v Hloubětíně a tatínek sháněl nějakou živnost. Do Hloubětína za námi přijeli i další příbuzní.

Nakonec jsme se usadili v Teplicích a tam za námi přijel z Polska i bratr Marek. V Polsku se mu nelíbilo, protože ho Poláci nazývali „Pepikem“, ale v Teplicích byl hned jako doma. Svlékl důstojnickou uniformu, oblékl si bílou zástěru a vyučil se u tatínka řezníkem. Našel si děvče a čeština mu šla „jako po másle“. Sem tam ovšem udělal nějakou chybičku, například místo „vy se mi líbíte“ řekl: „Vy se mi líbáte.“ Byl fešák a u děvčat měl úspěchy.

Když komunisté vyhráli volby, bylo to pro nás, a hlavně pro tatínka obrovské překvapení. Řekl tehdy mamince: „Muška, my propali!“⁴⁰ To bylo jeho rčení, když hrozilo nějaké nebezpečí. Nato suše konstatoval: „Odtud už dál nemůžeme, nebo tam taky přitáhneme komunismus. V roce 1932 jsme před ním utekli do Polska (z Ruska) a on nás dohonil. Tady je to ještě hroznější, on nás předhonal!“

O co byl Marek zabydlenější, o to víc jsem já tesknila a plakala. Útěchou mi byla jen městská knihovna. To množství knih mi úplně učarovalo. Nálada se mi zlepšila, až když jsem začala chodit do obchodní akademie. Stesk mě však úplně opustil teprve tehdy, když jsem se seznámila s Mirkem Tvrzem. Musel mě sice trochu usměrňovat, byla jsem dost tvrdohlavá, ale smutno mi s ním nikdy nebylo a není – stal se totiž, a dosud je, mým manželem.

Dvě setkání

Viktorie Karbanová-Kašparová

Naše rodina žila na Volyni v Cezarině, v okrese Ostrožce. Cezarin byl německo-polská kolonie, ve které žily jen tři české rodiny. *(Maminka paní Vítí byla sestřenicí Mistra Eduarda Hakena, známého pěvce, který byl jako mladý hoch na její svatbě za mládence Pozn. V.K.).*

Němci se v roce 1940 odstěhovali v rámci sovětsko-německé dohody do Německa a na jejich místa se přistěhovali lidé z Polska, z druhého břehu řeky

⁴⁰ Rus. „Muško, to je konec!“

Bugu, kterým se říkalo „Zabužani“, a také Ukrajinci ze sovětského pohraničního pásma od Bugu.

V roce 1943, když začali banderovci pronásledovat Poláky, ti se odstěhovali do Vorotňova, do bývalého panského sídla, pod ochranu Němců. Když banderovci jednou v noci zapálili všechny polské usedlosti, odjeli jsme v rychlosti na Stromovku, která byla čistě česká. Po uklidnění situace jsme se zase vrátili domů. Naše budovy zůstaly nedotčené, ale to spáleniště bylo smutné, připadali jsme si jako na samotě.

Když se na jaře 1944 vracela sovětsko-německá fronta, zasáhla i českou obec Kupičov. Stále tam delší dobu a sovětské velení rozhodlo obyvatele evakuovat. Odvezli si jen to, co se jim vešlo na povoz, a ostatní, co neshořelo, se poztrácelo. Bylo to asi začátkem června, když k nám přišli dva kupičovští Češi, pan Kytl a Židlický a vyprávěli, co je potkalo a že nemají s rodinami kam složit hlavu. Pamatuji se, jak naši říkali, si jako Češi musíme pomáhat, ať přijedou, že se nějak srovnáme. Posléze se ukázalo, že s nimi je ještě čtyřčlenná rodina Dufkova. A tak u nás byli kromě nás pěti ještě čtyři Dufkovi, tři Kytlovi a čtyři Židlických.

Než si Kupičováci stačili po namáhavé cestě trochu odpočinout, blížili se od lesa sovětsí vojáci. Táhlí za sebou telefonní drát a mířili rovnou k nám. Rozhodli se, že si u nás zřídí štáb. Za této situace se v domě bydlet nedalo, a tak jsme ty nejnnutnější věci odnesli na půdu a „bydleli“ tam. Půda byla rozdělená na tři části, pro nás, Kytlovy a Židlických. Dufkovi obývali půdu nad konírnou. Bylo nás celkem šestnáct a na zahradě ještě plno vojáků. Na dvoře pod provizorním přístřeším stál

velký sporák, pod hruškou byl stůl a kolem něj lavice. Maminky vařily každá pro svou rodinu. Obdivuhodně jsme se snášeli, nedocházelo k žádným rozmíškám. Kromě „našich“ Kupičováků žily v Cezarině ještě další dvě kupičovské rodiny u Kubových, Kalivodovi a Maškovi. Když někdy v srpnu všichni odjeli, stýskalo se nám po nich.

Když jsem se po letech v Čechách provdala, můj manžel pracoval v Mašťově. Měla jsem ze stěhování obavy, bylo to pro mne cizí prostředí. Pak jsem se dozvěděla, že tam žijí rodiny z Kupičova. Měla jsem z toho radost, která se ještě vystupňovala, když jsem zjistila, že je znám – byli to Kytlovi a Maškovi. Ně-kolikrát jsem je byla navštívit.

Když se nám narodila první dcera, přišla mě paní Kytlová navštívit. Bylo mi to moc milé, maminku jsem měla daleko a mohla přijet až daleko později. Mám stále v sobě, že z Kupičova pocházejí ti nejhodnější lidé. *(My, kteří jsme byli v Cezarině, si to též myslíme o Kašparových a Kubových. Poz. V.K.).*

Jak si nás pamatují ukrajinští spolužáci

Zpracoval Mychajlo Makarovyč Kupčynskij (1928-2004), přeložil Václav Kytl, 1928

Oleksandra Pavlovna Poliščuk, roz.Savčuk, pro nás tehdy Siaňa Savčuk, nebyla z Kupičova, ale v roce 1944-45 chodila do kupičovské školy, a právě s tím je spojena její vzpomínka na Čechy:

„Se svou kamarádkou Annou Dubinčuk jsme zpívaly v pěveckém kroužku. Na konci školního ro-

ku byla uspořádána veliká oslava. Češi tam zpívali české písničky. Mne a Annu pozvali, abychom zpívaly s nimi. Oblékli nás do svých národních krojů a bylo to tak nádherné, že jednu z těch písniček si pamatuji dodnes: „Šla Ivanička do zelí, do zelí, do zelička...“ (*Chybička se sice do vzpomínky vloudila, ale přesto je milá. V.K.*)

Hanna Onufrijivna Badyra, roz.Bubin (Haňa Bubin), ročník 1928:

„S Čechy jsem se setkala, až když jsem začala chodit do Kupičova do školy. Do třídy se mnou chodili Václav Kytl, Václav Mašek, Slávek Kubeš a mnoho jiných, ale jejich jména jsem už zapoměla.

Za války, 12.prosince 1943 mi Poláci zabili tatínka a mne také postřelili. Byla jsem raněna do prsou, ale přežila jsem díky bývalému řediteli školy Wilhelmu Skomorowskému. Při této akci Češi mezi Poláky nebyli. Říkalo se, a dosud říká, že se snažili být neutrální. Při útoku na Osmigoviče podle některých padli i Češi. (*Zde si Haňa plete polskou akci „Osmigoviče“ s akcí, kterou pořádali po válce Sověti a ve které padl Jaroslav Mašek a byl raněn Vladimír Polívka. Posledním žijícím svědkem je Slávek Kubeš, který akci vylíčil v Obrázcích z Kupičova. Pozn.V.K.*)

Také si pamatuji, že Češi byli dobrými hospodáři. Měli pěkné koně, dobré vozy a postroje. Jejich hospodářství byla čistounká, oplocená. O svátcích ani v neděli nikdy nepracovali. Chodili do cerkve nebo do kostela. Kamarádila jsem i s českými děvčaty. O přestávkách ve škole jsme se nikdy nestranily jedny druhých.

V posledních letech mě několikrát navštívil Václav Kytl. Omlouval se mi za některé urážky, ke

kterým někdy docházelo. Vůbec se na něho ne-
zlobím. Nebyla to přece vina nás dětí, že naše ná-
rody na sebe někdy nevrážily. S Václavem k sobě
máme přátelský vztah. Na ta školní léta vzpomí-
náme jako na krásný sen. A staré fotografie (je jich
bohužel žalostně málo) jsou němými svědky těch
nezapomenutelných dnů.“

Nadija Petrivna Stukalova, roz.Zaslavská, 1929 (pro
nás Nad'ka Zaslavská. V.K.):

„Bydleli jsme v ukrajinské vsi. Vedle nás bydleli Ži-
dové: Lejba Kupferschmidt, Šíja „pajdavý“, povoláním
kolář, a Šimon – ten, co měl hodně dětí. Češi
bydleli v centru obce, ale chodili jsme do společné
školy a často jsme spolu pásli krávy. My výrostci
jsme všichni mluvili česky, Češi zase ukrajinsky, o
polštině ani nemluvě. To byl úřední, a také vyučo-
vací jazyk.

Ze školních let si dobře pamatuji Kytla Václava,
Zápotockou Annu, Novotnou Annu, Čurdovou Mi-
luši, Papíka Milouše, Holuba Oldřicha, Kubeše
Slávka. Bylo jich samozřejmě víc, ale jména ostat-
ních jsem zapomněla. Všichni jsme začali chodit do
školy za Poláků. Ve třídě byli Češi, Ukrajinci, Židé
a Poláci. Učili jsme se pohromadě, nebyli jsme roz-
dělení podle národností. Také do cerkve jsme cho-
dili společně. Mezi Čechy byli totiž také pravo-
slavní. Na náboženství jsme chodili podle vyznání.
Za Poláků jsme ukončili čtvrtou třídu. Za „prvních
sovětů“ nás dali znovu do čtvrté třídy, museli jsme
ji zopakovat a teprve pak jsme postoupili do páté.

Češi byli velmi pracovití. Do práce chodili pěkně
oblečení, tam se převlékli do pracovního a pracova-
li, moc pracovali. Pole měli kolem Kupičova. V pa-

měti mi zůstala taková jejich zvláštnost. V poledne se vždycky vraceli z pole domů a po obědě zase jeli na pole. Dodnes se říká: „Jo, Češi, to byli výborní hospodáři!“

Během národnostních bojů za Němců se Češi snažili být neutrální. V nouzi často pomohli. Když jsme se vrátili z „běženců“, bydleli jsme v malinké světničce a neměli jsme kam co složit. Pan Židlický nám poskytl možnost uskladnit brambory v jeho sklepě, a také obilí jsme si u něho uskladnili. Neštěstí a bída vždy lidi více spojuje. A Češi byli dobří lidé.“

Zaslavskij Oleksandr Porfyrovyč, 1929:

„Když jsme bydleli na „chutoru“⁴¹, naše pole sousedila s českými. Vedle nás měl pole Mokrý, Brož, Brázda, blízko bylo Šebestovo „blato“ a Matoušův les. Mokrý měl u nás svého času krávy. *(Zřejmě to byla akce, kdy se dával mladý dobytek na letní pastvu k Ukrajincům na samotách. Říkalo se tomu „dát na vejpas“.* Pozn. V.K.)

Před válkou byly kolem nás české chmelnice. Když Češi česali chmel, naše děvčata jim někdy pomáhala. Byli dobří hospodáři, ale žili pohromadě, uzavřeně. Chlapci a děvčata chodili s námi do školy, ale kamarádili mezi sebou. Spolu také pásli krávy, ale každý na svém.

Když v Kupučově byli Poláci, zachránil nás Wilhelm Skomorowski. Předtím však otec zachránil Skomorovského a nějaké Čechy před ozbrojenými

⁴¹ na samotě

Ukrajinci. Na byt nás vzal Bohuslav Mokrý. Poláci likvidovali Ukrajince. Někdy s nimi chodili i Češi, hlavně mládež, ale vraždění se neúčastnili. Vyprávěl mi Pepík Mokrý, syn Bohuslava, že byl také s Poláky na Pokrupovce, Dažvě, Serkyzově a v Makovičích. Prý byl s Poláky i tehdy, když zabili Harašimčuka, ale nezúčastnil se toho.

O Češích nemohu říci nic špatného. Když teď přijíždějí, navštěvují moji sestru a vyptávají se na ty zlé časy.“

V novém domově

Co předcházelo

Od konce války se v Kupičově neustále hovořilo o tom, že se pojedou do Čech. Nikdo však nevěděl nic určitého. Vojáci, kteří přijížděli na dovolenou, se nezdrželi ani o den déle, báli se, že ztratí možnost návratu. Některým se povedlo odvézt si s sebou i svou rodinu. Také se podařilo odvézt mladé chlapce, kterým hrozilo, že budou muset bojovat proti banderovcům.

Tyto události posilovaly v kupičovských Češích naději, že se do Čech skutečně pojedou. Nepamatují si, zda věděli o tom, že až do července 1946 neexistovala žádná smlouva o reemigraci, na jejímž základě by bylo možno se vystěhovat. Určitě se nevědělo nic konkrétního, kolovaly jen různé „zaručené“ zprávy, že se čeká na „výbory“⁴² apod.

Skutečná naděje svitla až na podzim 1946, kdy do Kupičova konečně dorazila reemigrační komise. Byli v ní, podle Boženky Hanušové-Žitné, která v komisi pomáhala, panové Šrámek, Vlček a Holeček. Dále v ní byli „nějací Sověti“ a kupičovský „holova“⁴³ Josef Mokřý. Sídlo komise bylo u Urbanů. Část byla také u Zápotockých „v uličce“ a dívky, které pomáhaly sepisovat majetek, pracovaly u Josefa Tošnera.

Bylo nutno sepsat všechny majetek a odhadnout jeho cenu. Odhad majetku byl velmi nízký, v Československu pak reemigranti dopláceli formou splátek dosti vysoké sumy. Evidovaly se obytné a hospodářské budovy, jejich kvalita, včetně střešní krytiny, sklepy, studny (půda byla „hosudarstvenna“⁴⁴). Nejhůře na tom byli ti, kterým všechno shořelo. A v Kupičově jich nebylo zrovna málo. Při evidenci majetku pomáhala komisi Boženka Žitná, nyní Hanušová, Boženka Votásková, později Kafková a Anna Kafková, provdaná Drdová.

Pobyt reemigrační komise byl pro Kupičov velkou událostí. Prožívali ji všichni od těch nejstarších obyvatel až po děti. My děvčata, kterým tehdy bylo 13-14 let, jsme nadšeně pomáhaly alespoň se shromažďováním potravin, ze kterých se pro členy

⁴² Volby. V r.1946 se konaly volby do Nejvyššího sovětu.

⁴³ Ukr.starosta

⁴⁴ Ukr.státní

komise vařilo. Každý rád přispěl tím, co měl. Lidé dávali mouku, brambory, sádlo, máslo, mléko, drůbež i jiné maso, zeleninu, prostě všechno, co mohli⁴⁵. Některé hospodyně přinášely potraviny samy od sebe. Vybrané „kuchařky“ u Urbanů vařily. Podle pamětníků prý byli členové komise v Kupačově se vším moc spokojeni.

Práce reemigrační komise opět posílila naději na odjezd. Těšily se hlavně rodiny, které v Československu již někoho měly. Věděly, že budou mít kde bydlet. Ti, které nikdo neočekával, měli z neznámého prostředí obavy, hlavně z toho, zda budou mít kde složit hlavu. V některých případech se tyto obavy bohužel naplnily. Nicméně, když nadešel čas odjezdu, zůstalo v Kupačově jen několik jednotlivců. Všichni ostatní odjeli v březnu 1947 dvěma transporty do nového domova ve staré vlasti.

Následující příspěvky přinášejí svědectví o našich začátcích v tomto novém domově. Většinou byly radostné, ale také svízelné, a někdy i svérázné a poněkud kuriózní.

Miloslava Žáková.

⁴⁵ Poznámka: Zásobování komise bylo svépomocné, protože v Kupačově, kde byla před válkou řada obchodů, v té době již nebyl žádný, jen „kooperativa“, ale v ní stejně žádné zboží nebylo. Na sůl nebo cukr se již předem stála fronta, a na všechny se ani nedostalo.

Jak jsme předběhli reemigraci

Václav Kytl, 1928

Příprava k odjezdu

Několik kupičovských chlapců ve věku 16-18 let mělo to štěstí, že mohli odcestovat do Čech už v roce 1945. Byl jsem mezi nimi. Příčinou byla naše účast v tzv. „češském vzvodu“, a především změny, které v něm nastaly po skončení války. (*Podrobněji v první části knihy.*) Situace se pro nás začala měnit k horšímu. Noví lidé ve vedení „batalionu“ neměli pochopení pro naše privilegia a náš velitel Jaroslav Hálek, který u nich měl přece jen autoritu, zemřel na tyfus. Nutili nás k účasti na různých výpravách a to začalo být pro nás nebezpečné.

V té době se začali Ukrajinci vracet z fronty, a také někteří naši vojáci přijížděli na dovolenou, většinou po zranění. Mezi nimi byl i Václav Kučera. Nějakým tím kalíškem sice nepohrdl, ale byl odvážný a rozhodný. Když viděl, v jaké jsme situaci, prohlásil: „Kluci, s vámi se musí něco udělat, nebo vás banderovci vystřelí jako zajíce.“ Hned také začal jednat. Jel do Rovna na Československou vojenskou komandaturu a tam doslova „vyčmuchal“, že velitel komandatury Stránský by byl ochoten přijmout nás do Československé armády. Bez nějakého „všimného“ to asi nebylo.

K tomu, abychom byli do Československé armády přijati, museli jsme mít potvrzení z „vojenkomatu“⁴⁶, že jsme „sňaty z učota“⁴⁷, a to byl ten nej-

⁴⁶ Rus. vojenská správa.

⁴⁷ Rus. vyškrtnutí z evidence.

tvrdší oříšek. Náčelníkem „vojenkomatu“ byl tehdy Mukasiejev, myslím, že to byl major. Na návrh V.Kučery jsme v této akci začali pracovat tři: Evžen Bujalský, Václav Mašek a já, všichni absolventi sedmiletky. RVNO⁴⁸ měl zájem, abychom postoupili do desetiletky v Turijsku, a tak jsme museli hledat cestu, jak se i z toho „vykrotit“. Školním inspektorem byl tehdy „tovarišč“⁴⁹ Holub. Byl to mírný a vzdělaný člověk. Jeho paní Zinaida tam také pracovala. Dlouho jsme je přesvědčovali o tom, že již máme vyjednanou školu ve Zdolbunově a v Rovně, že v Českém Kvasilově máme příbuzné, kteří nijak neutrpěli válkou a poskytnou nám ubytování a stravu zdarma. Po dlouhém přesvědčování na náš odchod přistoupili. Náčelník Mukasiejev nám také dal potvrzení, že jsme vyškrtnuti z vojenské evidence v Turijsku. Nejhorší nás však teprve čekalo. Potřebovali jsme, aby nám náčelník milice Chochlov dal doporučení k vydání „komandirovky“⁵⁰. Bez ní jsme si totiž nemohli koupit jízdenku. Náčelník nás jako náš příznivec srdečně přijal, ale doporučení nám odmítl dát. Dávalo se totiž jen těm nejdůvěryhodnějším osobám, a to pouze v nejnutnějších případech. Když však viděl, jakou máme touhu po vzdělání, nakonec napsal, že souhlasí s vydáním „komandirovky“.

Náš odjezd uspišila tragická událost, kdy při jedné výpravě v srpnu zahynul náš kamarád Jarouš Mašek a Vláda Polívka byl vážně zraněn. Den před odjezdem jsme se loučili s Kupičovem. Velká skupi-

⁴⁸ Rus.zkratka pro školský odbor okresního výboru.

⁴⁹ Rus.soudruh.

⁵⁰ Rus.cestovní příkaz.

na, my kluci i staří vojáci, kterým končila dovolená, jsme se sešli u Kremlů na třetí ulici. Od nich odjížděl otec Josef a syn Václav. Mezi námi se motal klučina s lodičkou na hlavičce, malý Jaroušek Kremlů, dnes důchodce ing.Jaroslav Kremla. Popíjeli jsme a zpívali české písničky, které přivezli vojáci z fronty, „V jednom ruském městě“, „Bílá růže rozkvétala“ a mnoho jiných. Když jsme byli v nejlepším, strejc Legnerů, který se taky loučil s domovem, prohlásil: „A teď se jde k nám!“ U Legnerů jsme v loučení pokračovali a zase bylo veselo. I zde pobíhaly děti a mezi nimi už skoro „slečna“, blondatá Slávinka. Jen jsme zasedli, strejc Legnerů zanotoval svou oblíbenou „Bílá růže rozkvétala“, která ho snad provázela celým životem.

Druhý den měli někteří chlapci co dělat, aby odjezd stihli. Míla Papík, kterého do Turijska k vlaku doprovázel otec, neměl potvrzení o vyškrtnutí z evidence. Otec Papík něco „podstrčil“ nějakému Sovětovi, aby ho odvezl k majoru „Bukasievovi“. V rozrušení trochu popletl příjmení, a také místo na stupačku u motorky šlápl na výfuk a utrl jej. Sovět mu vynadal, ale úplatek asi stál za to, a tak výfuk přidrátovoal a všechno dobře skončilo.

Cesta vlakem

S napětím jsme očekávali příjezd vlaku. Vždyť téměř všichni jsme jeli „pojezdem“⁵¹ poprvé. Náš „ataman“ Václav Kučera byl v povznesené náladě a nenechal na pokoji žádnou ukrajinskou bábu. Měl také nějaký výstup se sovětskými poddůstojníky u pokladny. Mezi tím množstvím cestujících jsem z nenadání potkal děvče Klávu, která se mi líbila,

⁵¹ Z ruš.vlakem.

a své sympatie jsme si vyjadřovali pomocí zrcátka. Oba jsme měli velkou radost ze setkání a Kláva říkala, jak nám závidí a že by nejraději jela s námi. Při loučení mi řekla tehdy rozšířený vtip: „Hitleru kaput, Stalinu chomut a vy ukrajinci jiště varenyky i ožydajte Ameryky.“⁵²

Vlak konečně přijel. Rychle jsme nastoupili a v dobytčích vagónech jeli do „Koule“, odtud jsme měli pokračovat osobním vlakem. Než vlak přijel, bloumali jsme rozbitým městem. Potkali jsme tam Slováka, který se tam rozhodl zůstat kvůli nějaké ženě, a srdečně nás zval na návštěvu. Bydleli v jedné místnosti v polorozbořeném domě. Měli to tam dosti upravené a radovali se, že to peklo přežili.

Když jsme nastoupili do osobního vlaku, chtěli jsme si před odjezdem ještě „ulevit“. Bylo to dosti „riskantní“, celé okolí bylo zaneřáděno lidskými výkaly. Zato ve voze panovala povznesená nálada, jedna písnička střídala druhou. Když jsme zpívali Niagaru, přiběhl k našemu oknu neznámý muž a krásnou češtinou se nás ptal, kde jsme se tam vzali. Byl to pražský Žid, který ještě z dalšími naletěl na sovětskou propagandu a místo do Prahy jel z koncentráku do Sovětského svazu. Zval nás na schůzku s dalšími Čechoslováky. Skutečně tam byla skupina lidí, ještě v pruhovaném oblečení, jenže jsme se s nimi nemohli domluvit. Byli to Židé z jižní části Podkarpatské Rusi a mluvili maďarsky.

Vlak se konečně rozjel a dovezl nás do Kvasilova. Tam jsme přenocovali a druhý den pokračovali v cestě do Rovna. Tam na komandatuře vše dobře

⁵² Ukr. „Hitler je mrtvý, Stalinovi patří oprátka a vy, Ukrajinci, pojedejte knedlíky a čekejte na Ameriku.“

dopadlo a v Rovně jsme opět přenocovali. Spali jsme v nějaké stodole. Kučera se uvelebil ve starém kočáře, a než usnul, obveseloval nás různými sprostými písničkami, o kterých jsme do té doby neměli ani zdání. Také mnohokrát zopakoval „Rozprjahajte chlopci koni“, ještě víckrát než my na současných zájezdech do Kupičova.

Následující den jsme se šli podívat do města. Překvapilo nás, že na bazaru byla ze všech jazyků nejčastěji byla slyšet čeština. Velitelství komandatury nerado vidělo ty naše vycházky do města. Podle oblečení jsme sice byli napůl vojáci, ale vojenské chování jsme neměli. Jednou nás zastavil raněný důstojník. Vyčínil nám, že jsme ho nepozdravili, museli jsme se vrátit a pozdravit. Naše „uniformy“ vznikly proto, že podmínkou odjezdu bylo, aby každý vypadal aspoň trochu jako voják. Štěstí bylo, že v Kupičově zbyl po Polácích občas nějaký vojenský plášť nebo deka, ze které se dalo něco „spíchnout“. Náš „skorokrejčí“ Ženíček Bujalský měl plno práce se šitím „pirůžků“⁵³. Vašek Mašků a já jsme měli na starosti výrobu lvíčků. Pro nás „vojáky“ jsme je vyráběli ze slabého mosazného plechu tak, že jsme z originálního lvíčka odstranili upevňovací drátky a rubový reliéf jsme otiskli do plíšku. Nebylo to jednoduché. Výroba lvíčku pro malé kupičovské kluky byla jednodušší. Do originálního lvíčka jsme nalili roztavené olovo a než ztuhlo, vložili jsme do něj ohnutý drát. Dokud olovo nezčernalo, lvíček se nádherně leskl. Horší to bylo s knoflíky, ty vylisovat nešly. Já jsem si je vyměnil u Jaroslava Novotného. Byly sice od anglického pláště, ale byly vojenské.

⁵³ Z polš. vojenská lodička.

Opouštíme Volyň

Konečně nadešel den našeho odjezdu z Rovna. Zbyly na nás jen vagóny na přepravu sypkých materiálů, ale nám to tehdy nevadilo. Rozmístili jsme se porůznu, my mladí spolu. Ne všichni starší měli pro naše mladistvé veselí pochopení. Nejvíce jsme pili krev Oldřichu Šebestovi a Bohuslavu Svobodovi. Cesta probíhala všelijak. Potkávali jsme sovětské vojenské „ešalony“ jedoucí z Německa. Na podobných vagónech, jakými jsme cestovali my, měli rozestavěný přepychový nábytek a na jednom měli dokonce strom s ovocem, které cestou pohodlně očesávali. Když jsme projížděli stanicí Radzivilov, někdo ze starších řekl, že tady končí Volyň. Myslím, že jsme ji neopouštěli ani se špetkou lítosti. Spíše jsme si vzpomněli na loučení v Kupičově. Poslední loučení bylo na konci třetí ulice, u Ledvinových Otokarových. My mladí jsme odjížděli bezstarostně, ale naši rodiče, zvláště maminky, se s námi těžce loučili. Do toho nářku promluvil pan doktor Nemoškalkenko: „Lidé dobří, proč pláčete, máte se radovat, že vaše děti odjíždějí z toho pekla a určitě se budou mít lépe.“ Rozloučila se s námi i paní Nemoškalkenková. Byla v Kupičově porodní asistentkou od roku 1913 a říkala, že všichni jsme její děti. Mnohým z nás v uších zněla napomenutí maminky: „Moh by si tam zpustnout, dát se do pití, chodit za holkama a nic nedělat - a nezapomeň se ráno a večír pomodlit.“ Všichni jsme to napomenutí vzali vážně, nikdo z nás nezpustl.

Při cestě do Lvova jsme byli napomenuti, abychom se příliš neukazovali. V těch místech totiž banderovci ostřelovali vlaky s vojáky. Díky Bohu jsme do Lvova přijeli bez úhony. Ve Lvově jsme

obdivovali zastřešené nádraží, které jsme znali jen z vyprávění polských učitelů. Šťastně jsme přešli i sovětsko-polskou hranici a dostali se do Przemyslu. V Polsku probíhala cesta klidněji. Nevzpomínám si, jak jsme to měli se zásobováním. V paměti mi zůstaly jen Polky, které na nádraží nabízely jakési vdolečky, které nazývaly „pierdulki“. Měl jsem předválečnou dvouzlotovku, a v domnění, že se za ni dobře najím, jsem ji nabídl. Zjistil jsem, že by nestačila ani na půlku vdolečku. Na jedné stanici jsme objevili hromadu cínových ingotů. Rychle jsme jeden sebrali a šup s ním do vagónu. Nebyli jsme si však jisti, že je to skutečně cín, a tak jsme ingot na příští zastávce položili před vagón. Čekali jsme, zda někdo projeví zájem o jeho koupi. Skutečně jeden Polák „zájem projevil“, a než jsme se rozkoukali, byl s ingotem pryč.

Mám dojem, že až v Krakově jsme přisedli do osobního vlaku. Do té doby jsme jeli v odkrytých vagónech. Ve dne to šlo, ale v noci nám byla zima. V Krakově jsme se Slávkem Kubešem a ještě jedním četařem šli na sovětské velitelství fasovat proviant. Na předložené talóny jsme dostali kýty šunky, chléb a cukr. Bylo toho poměrně hodně. Slávek a já jsme měli velkou chuť na limonádu, a tak jsme za ni část cukru s pouličním prodávčem vyměnili. Proviantu bylo dost, dojídal se ještě v Ostravě. Na další zastávce v Katovicích přistoupili do našeho vagónu Češi ze Zelova. Stěžovali si na hrubé jednání Poláků.

Když jsme přijeli do Ostravy, nestačili jsme kulit oči na ten jiný svět. Všude bylo čisto, i na záchodech. Jen to splachování nám dělalo zpočátku trochu starostí. Byla to pro nás, jak říkali Ukrajinci,

něco jako „nečistá síla“. Divili jsme se, že si všude můžeme koupit pivo. Obdivovali jsme také příslušníky policie, kteří měli na rukou kožené rukavice. Byl to velký skok z jednoho světa do úplně jiného. Z Ostravy jsme jeli do Prahy. Míjeli jsme města, která jsme znali jen podle jména. Z té cesty jsem však neměl vůbec nic. Objevila se u mne mořská nemoc. Chlapci se veselili a já seděl nebo ležel jako mátoha. V Praze jsme se nezdrželi, jen jsme přešli z Wilsonova nádraží na Masarykovo a pokračovali v cestě do Žatce. Nemoc mě stále trápila. Když jsem uviděl nápis Sádek u Žatce, zaradoval jsem se, že už budeme na místě. Trvalo to však ještě dlouho, než jsme tam skutečně byli.

V Žatci

Žatec nás uvítal záplavou rudých praporů a portrétů Stalina. Sice to bylo vedle československých vlajek a našich státníků, ale pro nás bylo nepochopitelné, jak někdo může dát do výlohy Stalina vedle Masaryka a Beneše. Z hlavního nádraží jsme pochodovali až na druhý konec Žatce, kde sídlilo velitelství vojenské skupiny „Žatec“. Cestou jsme se nestačili divit. Všechno bylo v takovém stavu, jako by válka vůbec nebyla. Na velitelství jsme po krátkém pohovoru dostali identifikační kartičky potvrzující, že jsme reemigranti z Volyně. Byly podepsány ppor.Vl.Kliglem. Všechny nás ubytovali v dnešní ulici Volyňských Čechů ve velkém třípodlažním domě. Bylo nás asi dvacet. Obývali jsme dvě velké místnosti v druhém podlaží. Celé podlaží tvořil kdysi jeden byt o šesti pokojích s kuchyní, koupelnou a WC. Kromě nás tam bydlely ještě dvě dívky, příslušnice Svobodovy armády, Marie Heyduková ze Stromovky, vzdálená

příbuzná básníka Adolfa Heyduka, a Věra Majerová a s nimi Maruščin starší bratr. Obě dívky chodily do služby. Pan Heyduk s námi měl mnoho starostí. My, kluci nezdární, jsme každou chvíli vyrazili pojistky a on nestačil shánět drátky na opravu. Také se společným WC bývaly velké problémy. Děvčata obývala tu část, kde byla kuchyně, krásná koupelna, obývací pokoj s přepychovým nábytkem a ložnice. Trvalo dosti dlouho, než jsem mohl do jejich království nakouknout. Nejdříve nás spojila kuchyně. Tomu však předcházely události, které se vážně zapsaly do našeho klukovského života.

Mnozí z nás měli v armádě příbuzné, někteří dokonce otce. Já jsem měl v armádě dva brášky, Pepu v západní, Jardu ve východní. Jarďa za mnou přijel hned, a když navázal spojení s Pepou, přijeli oba. Bylo to nádherné setkání s Pepou téměř po pěti letech. Hned ten večer jsme se vypravili ze Žatce do Podbořan a jel s námi i náš bratranec Věňa Mašek. V Žatci na nádraží chtěl nějaký napařáďený „naftaliňák“ kontrolovat, zda má Pepa opušťák. Nedovedete si představit, jak ho Pepa setřel a zeptal se ho, kde byl za války. Naši hoši na to byli tehdy velice hákliví.

Šťastně jsme dojeli do Podbořan. Vůbec nám nevadilo, že je už dost pozdě, zašli jsme na posádku svobodovců, vypůjčili si dvě kola a vyrazili jsme do Mašťova. Bráška Jarďa tam měl posádku a cestu trochu znal. Vezl jsem Pepu a Věňa Jarďu, za celých třináct kilometrů jsme se ani nevystřídali. Zastavili jsme jen v Krásném Dvoře, abychom se zeptali na další cestu. V pořádku jsme dojeli až na mašťovský zámek, kde sídlila posádka, a stráž nás bez problémů pustila dovnitř. Byli tam krajané ze

Sienkiewiczowky a okolí, z Novostavu a Buderaže. Z Kupičova jen bratři Kafkové, Frantík a Pepík, Josef Kučera a náš Jarda. Velitelem byl četař Kiričuk, také Volyňák. I my nevojáci jsme ovšem museli řádně plnit všechny povinnosti. Byl to pro nás zase nový svět. Svobodovci byli již zcela zabydlení, panovala zde báječná nálada. Než sem přišli, předcházela je špatná pověst. Příslušníci Revoluční gardy totiž německému obyvatelstvu vyhrožovali, že až přijdou svobodovci, to teprve něco poznají. Němci z nich měli hrůzu. Když se tam poprvé objevili, byl Maštov jako vystěhovaný. Na ulicích se sem tam objevily jen děti a staré báby. Když vojáci sháněli někoho do kuchyně, přihlásila se stará hrbatá babka. Po nějakém čase však začaly ledy tát. Ti starší se cestou do hospody snažili oslovit hrající si děti, připomínaly jim ty jejich doma. Němci se jich přestávali bát a přijali je mezi sebe. Možná, že mnoho lidí nebude chtít věřit, že by mládenec ze Svobodovy armády mohl políbit německé děvče. Rozhodně však na zámku Eugena Czernina nebyla žádná soldateska, jak o tom píše jeden z bývalých maštovských Němců. Svobodovci plnili všechny své povinnosti, ale válka pro ně skončila 9.května, s civilním obyvatelstvem válčit nechtěli. Rozhodně také nemuseli žádnou německou dívku znásilňovat, spíš si museli dávat pozor na ně. Policejní hodina se také přísně dodržovala, zvláště když měl službu Rosta Kopecký. V určenou hodinu pokaždé vystřelil do vzduchu a byl klid. Druhý den se ovšem sám bavil s německým děvčetem.

Jednou přijel na posádku takový postarší voják, podle nás děda, brzy dal dohromady „aparát“, a už se „hnala samohonka“. Ta hrbatá babka dostala za

úkol sehnat v okolí nějaké prase výměnou za uniformy, které tam zbyly po německých letcích. Jinak bylo v okolí zvěře víc než dost. Často bývali k obědu zajíci, bažanti, a nejčastěji srnčí. Německé kuchařky to dovedly velmi chutně upravit. Opravdu se snažily, a dost na ně také zbylo. Známa volyňská pohostinnost vládla i zde. Není divu že i nám s Vaškem Maškovým se tam moc líbilo a pobyli jsme tam hezkých pár dní. Bráška Pepa se ve svém anglickém „battledressu“ mezi ostatními vyjímal. Mnozí se vyptávali, zda byl skutečně ve válce. Mimo to velice dbal na čistotu, vše se muselo svítit a být nažehlené. My s Věnou jsme si koupili v Žatci krém podle reklamy, kterou jsme kdysi viděli v „Ozvěnách“. Když to Pepa uviděl, spustil na nás: „Vy usmrkanci, nejdřív se pořádně umejte a pak se krémujte!“ Sám měl věci nevídané, jako šampon, francouzský krém po holení a zásyp proti pocení nohou. Jak by ho asi strejci v Kupačově odsoudili! Asi jako Jarouše, že se „v šidní den pucuje“⁵⁴

Příjemný pobyt na posádce skončil a my se vraceli do Žatce. Tehdy měl Josef Kafka už „zabráno“ v Němčanech, ale vojenskou pušku měl s sebou. Náš Jarda s ním vyjednal, aby nám na cestu zastřelil zajíce. Pepík slovo dodržel a my jsme upalovali do Žatce s veselou i se zajícem. Zajíce jsme sice měli, ale kde ho upéci? A tak jsem šel vyjednávat s děvčaty, abychom mohli do kuchyně. Maruška byla hodné selské děvče, ale Věra se k nám chovala s velkým odstupem a dívala se na nás spatra. Byla z města, vychovaná dost polsky. Rodiče měli myslím v Dubně pekařství a velice se

⁵⁴ Že se ve všední den holi.

přátelili s Poláky. Věra vyprávěla, že jí rodiče dovolili být nějaký čas u polské kamarádky, a když se vrátila a přišla za rodiči do obchodu, mluvila s nimi jako s cizími a jediné polsky. To s Maruškou byla jiná domluva. Dohodli jsme se, že zajíce upravíme a rozdělíme se o něj. Zajíce jsme měli, ale co k němu? I zde se však našlo řešení. Bratřenci Ženěk Bujalský a Míla Papík měli strýce Jindřicha Makeše na posádce v nedalekých Sirovicích. Strejda Jindřich byl kuchařem. Kdo si ho trochu pamatujete, musíte souhlasit, že to byl člověk zlatého srdce. Vypravili jsme se za ním se Ženěkem na kolech. Zdálo se nám, že musíme překonávat obrovské kopce, ale na posádce nás vřele přijali. Pan kuchař nás řádně zásobil makaróny, hrachovými polévkami a vším, co zrovna měl. S veselou jsme dorazili domů a zajíc byl s makaróny. Pro nás i pro děvčata to však bylo vynikající, a pochvaloval si každý, kdo ochutnal.

Byl jsem jako Jezinka, jen jsem „dva prstíčky strčil a trochu se ohřál“, už jsem se mohl i v koupelně vykoupat. Děvčatům se líbila moje mohutná kudrnatá kštice, a tak mi vlasy i vyfoukaly. Mnoho lidí si asi řekne, že to byly „vojandy“ a kdoví jak se chovaly. Ze své zkušenosti však vím, že to byla slušná děvčata. Několikrát jsem u nich byl, když žehlily, a pokaždé jsem byl zvědavý, zda uvidím alespoň kousek jejich osobního prádla. Nikdy se mi to nepovedlo. Když mělo dojít na osobní prádlo, pokaždé mě vypoklonkovaly, že to nemusím vidět. Za celou dobu, co jsme tam bydleli, nikdo cizí u nich nespál. Vojáci tam sice chodili, škádlili je a loudili hubičku, ale děvčata je posílala k řezníkovi, že tam mají telecí.

Na dlouhé cestě z Volyně v otevřeném vagóně jsem se nachladil a posléze jsem začal kašlat krev. Tehdy mi Maruška Heyduková zařídila přijetí u MUDr. Josefa Krynického. Předepsal mi léky a díky jim a péči Marušky mě to přešlo. Situace v naší ubytovně se však stávala čím dál neúnosnější. Především nám skončilo stravování v tranzitní rotě. Krmili nás tam, dokud jsme alespoň občas pomáhali s přípravou dřeva. Po čase jsme zpsychli a odmítali dříví připravovat. „Vypakovali“ nás a museli jsme si shánět jídlo porůznu. Pokud jsme měli peníze, chodili jsme do restaurací. Tam však docházelo k trapným situacím. Téměř nikdo z nás neuměl pořádně jíst příborem. Část z nás se snažila, ale ostatní zůstávali „křováky“ a jedli zásadně lžící. Na ubytovně se nikomu nechtělo uklízet a už vůbec ne mýt nádobí. Nakonec jsme si ve čtyřech, Ženěk Bujalský, Věňa Mašek, Míla Papík a já, zabrali jednu místnost a jakž takž jsme si ji uspořádali. Přisun proviantu jsme měli jednak ze Sirovic, a jednak jsme měli potravinové lístky. Díky děvčatům jsme si vždy něco uvařili. Jednou, když jsme se odněkud vrátili, zjistili jsme, že kluci vylomili naše dveře a snědli všechny naše zásoby. To však bylo již v době, kdy jsme odjížděli ke svým příbuzným. Ženěk Bujalský a Míla Papík do Vlčkovic u Dvora Krélové n.L., Věňa Mašek do tehdy ještě Německých Třebčic (později přejmenovány na Nové) a já do Krásného Dvora. S Maruškou jsme se velice sprátelili, ale vše skončilo u nějaké té pusu. Je zajímavé, jak u ní působila básnická tradice rodu Heyduků. Psala takové milé dívčí básničky, třeba svým kamarádkám k narozeninám nebo svátku. Poslední pozdrav jsem od ní obdržel na Vánoce 1946. Napsala: „Leť, psaníčko, přes

městečko, nikde se moc nezdržuj! Ten, kdo tě má obdržeti, srdečně ho pozdravuj.“

Město Žatec mi silně přirostlo k srdci. Pokaždé, když mám možnost, se rád projdu po žateckém náměstí. Rád se podívám na budovu divadla. Často jsem tam chodil v tom pětačtyřicátém roce. Ani ve snu mě tehdy nenapadlo, že tam jednou s manželkou Růženkou budeme moci pozdravit volyňského krajana, jednoho z nejslavnějších, Mistra Eduarda Hakena, a že pro slzy mu sotva dokážeme říci, jak jsme šťastní, že mu můžeme stisknout ruku.

Krásný Dvůr

Skončil pobyt v Žatci a z rozpustilého života jsem spolu se svými bratry začal vplouvat do toho normálního. Měl jsem obrovské štěstí, že jsem měl tak výborné bratry. Hned se mě ujali a začali uvažovat, co se mnou. V Podbořanech se otvíralo gymnázium. Jeli jsme tam a bratr Jarda vyjednával, za jakých podmínek bych mohl být přijat, a do kterého ročníku. Tehdy na nás vedení školy příliš dobře nezapůsobilo. Ne vždy a všude byli Volyňákům nakloněni. Překážkou bylo také bydlení a žádný autobus tehdy nejezdil. Nakonec to dopadlo tak, že jsem spolu s ostatními „oslavoval vítězství“ až do roku 1947.

Naším prvním společným bratrským domovem byl Krásný Dvůr. Tato obec s celým okolím byla přidělena k osídlení zájmové skupině Kupičov. To ovšem neznamená, že se zde usadili všichni kupičovští vojáci. Někteří zakotvili na Kadaňsku a další až v Podkrkonoší. V Krásném Dvoře již „měli zabránno“ bratři Bohuslav a Josef Kozlíkové, Jaroslav Tošner, Václav Pokrupa, Vladimír Pokrupa, Václav

Matouš a Alexandr Kerda. Musím bohužel přiznat, že zde ještě doznávaly nepěkné vztahy mezi katolíky a evangelíky z předválečných dob.

Bráškové si vzali hospodu s řeznictvím. Zpočátku jsme tam byli jen s Jardou, Josef byl tehdy ještě v Moravské Ostravě. Tam byla přesunuta obrněná brigáda ze Západu a rozmístěna kolem Přeštic. Bylo to kvůli polským choutkám obsadit „Zaolzie“. Hospoda patřila kdysi Černínům, stejně jako zámek. Při našem příchodu tam byla ještě německá rodina, která měla hospodu v nájmu. S rodinou Lauschmannových jsme se docela dobře snašeli. Paní byla napůl Češka. Lauschmannovi byli důkazem, že lidi nelze posuzovat podle toho, jak se na první pohled jeví. Pán byl pokladníkem místní organizace NSDAP a paní přitom zachránila Poláka, kterému se jako zázrakem podařilo utéci z transportu smrti. Doslova ho vypiplala tím, že ho nejprve krmila ředěným nebo odstředěným mlékem a postupně ho přikrmovala. Jmenoval se Franciszek Sieczkowski a pocházel od Sanoku. Po mnoha letech se ho syn „kupičovského kluka“ Mirka Sokolowského pokusil vyhledat, ale přišel pozdě. Čtrnáct dní předtím Franek zemřel. Ve svém životě nezhálel, zůstalo po něm jedenáct dětí.

S rodinou Lauschmannovou byla dobrá spolupráce. Bratr Jarda jako řezník jezdil s panem Lauschmannem na jatka pro maso a doma je zpracovávali. Otec paní Lauschmannové byl výborný řezník a jeho výrobky byly vynikající. Tehdy měli Němci malé přiděly a zabijačková polévka pro ně byla vítaným přilepšením. Většinou pro ni přibíhala mladá děvčata nebo chlapci s konvičkami. Nalévat polévku byl můj úkol, a protože jsem uměl

dosti dobře německy, všechno bylo snazší. Pro bratra bylo všechno těžší, měl velkou zodpovědnost. Musel hlídat, aby nás bývalý nájemce nešidil, a pro řezníka zvyklého žít v jiném světě, bylo lepení potravinových lístků více než nepříjemné. Rádi jsme pak poseděli v lokále s našimi Kupičováky, místními i z okolních vsí. Mně se obzvlášť líbilo šenkování. Běhal jsem po lokále s utěrkou zastrčenou do kapsy a slušně oslovoval hosty. U Lauschmannů všechny ženy kouřily. Naši hoši jim nabízeli „domovinu“ a říkali: „Paní, to je ale krepkej tabák“. Všem domácím se to moc líbilo a brzy každý věděl, co je to „krepkej“ tabák. Paní Lauschmannová byla výborná kuchařka, a když jsme jí řekli, že na den Všech svatých bývalo v Kupičově posvícení, připravila vynikající oběd. Byla husa, zeli a bezchybně kynuté houskové kne-dlíky. Tehdy přišel do hospody krajan Alexandr Maleček. Rád se napil, a když měl vypito, měl kuráž, ale strážlivý byl ostýchavý. Tehdy byl chudák celý roztřesený a tichým hláskem požádal Jardu: „Prosím vás, panie Kytl, nedal byste mi voběd bez kvítků?“ Název „lístky“ si nepamatoval. Pochopitelně dostal pořádně „našlapaný“ talíř bez „kvítků“. V té době bylo úplně samozřejmé pomáhat těm, kteří se v nové situaci nedovedli orientovat.

Tu radostnou dobu pokazila nenadálá smrt Jaroslava Mezenského. Mladí hoši i přes protesty starších spolubojovníků neustále sháněli pistole a podobné „hračky“. Jarda Mezenský s kamarádem si sehnal pistoli ráže 9 mm. Při neopatrném zacházení vyšla rána a střela Jardu smrtelně zranila. V té době byl na zámku v Krásném Dvoře zajatecký lazaret německých vojáků. Byl tam i německý vojenský lékař. Když se to neštěstí stalo,

z Chráštan přiběhli k nám, abych toho lékaře zavolal, když umím německy. Mezitím Sieczkowski zapráhl koně a uháněli jsme s lékařem do Chráštan. Bohužel, bylo již pozdě. Lékař řekl: „Er ist schon tot.“ Byla to tragická událost a na pohřbu se sešlo mnoho krajanů-spolubojovníků. Zvláště velká rána to byla pro rodiče. Před koncem války dlouho nedostali dopis, a když někdo napsal, že Jarouš padl, uvěřili tomu. Potom odjel na dovolenou Václav Zápotocký a Jaroslav Ledvina, který se jel podívat na své sirotky Bohumilku a Jarouška, kterým maminka umřela na tyfus. Ti Mezenským jejich domněnku vyvrátili, ale než se vrátili, byl Jarda skutečně mrtev. Václavu Zápotockému se podařilo přivést s sebou manželku a syna Václava a s nimi přijel i Václav Židlický.

Během našeho pobytu v Krásném Dvoře se zjistilo, že hospodu nelze dát nikomu do vlastnictví. Ministerstvo národní obrany počítalo s tím, že krásnodvorský zámek i s hospodou bude sloužit jako rekreační středisko Československé armády. Bratři od ní tedy odstoupili a hledali v okolí něco jiného. Nebyli jsme sami. Mnoho mladých hochů hledalo také usedlosti a jezdili jsme společně po okolí na kolech. Mnozí s chlapců to brali jako velkou legraci. Pepík Žitný, syn Josefa Žitného (Unděráka), s oblibou vjížděl přímo do houfu německých děvčat, která se vracela z pole. Děvčata uskakovala, Pepík na poslední chvíli také uhnul a dívky se mohly uchichotat. Když se usídlil v Nepomyšli, rád se projížděl po vsi v bryčce s hlasitě hrajícím gramofonem. Při jednom výjezdu jsme objevili vhodnou usedlost čp.124 v Maštvě.

„Konečná stanice“ Maššov

Sedmého prosince 1945 jsme začali psát novou stránku v kronice našeho života. Opustili jsme celkem poklidný a docela hezký život u Lauschmannů a vyrazili do neznáma. Hospodu po nás převzal někdo jiný, měl rodinu a úplně jiné vztahy s Lauschmannovými. V den stěhování jsme pozdě odpoledne naložili svá skrovná zavazadla na valník a pan Lauschmann nás odvázel. Do Maštova jsme jeli přes Chrástany a tam jsme přibrali dobrého přítele Josefa Poláčka. Když si vzpomínám na náš příjezd do Maštova, asi bych postupoval trochu jinak. Tehdy se dosavadním majitelům prostě řeklo: „Budeme tady bydlet a na vás bude záležet, jaké budou naše vztahy.“ Tuto „diplomatickou“ řeč jsem musel překládat. Hospodyně, stará paní Berndtová, na nás koukala jako Lucifer, hospodář těžko chápal, že jeho hospodářství (52 ha) bude patřit někomu jinému a on zde bude pouze trpěn. V rodině byly ještě dvě neprovdané dcery, obě již dávno po termínu vdavek, protože ne každý byl podle matky vhodným ženichem. V rodině žil i hospodářův starší bratr, který byl pro svou švagrovou ještě méněcennější než poslední pohůnek. Na nás působily divně i jejich vztahy k dělníkům.

Ubytovali jsme se dobře. Zabrali jsme pro sebe ložnici s nábytkem, který byl věnem starší dcery. Bratr Jarda a Josef Poláček, který byl zatím s námi, si postavili k nočním stolům pušky. V té době nám to připadalo samozřejmé. Rodina Berndtových měla rozdělené úkoly. Starší dcera Mili, měla na starosti krávy a vaření, mladší Trudl uklízela a prala. Stará paní měla své království u prasat.

Nikoho cizího tam nikdy nepustila, kvůli přenosu nemocí.

Když nás pan Lauschmann vyložil, chvíli si s domácími povídal. Řekl jim, že se nás nemusí bát, že on si při nás našetřil 30 tisíc. To na ně asi zapůsobilo. Bylo také dobré, že jsem se s nimi mohl domluvit. Ovšem porozumět tomu dialektu bylo někdy nad mé síly. Mnohokrát mi slovo museli napsat, abych věděl, o co jde. Brzy jsme se rozrostli ještě o dva Poláky, Sieczkowského a Edka. Ke stolu nás bylo najednou deset. Tehdy Jarouš rozhodl, že se musí zabít jedno prase „načerno“. Nedovedete si představit, jaký z toho měli Němci strach. Nemohli pochopit, že může být někdo tak neukázněný. Za Hitlera bylo nemyslitelné něco takového udělat. Jejich syn sloužil na Atlantském valu jako protiletadlový dělostřelec a v dopisech je prosil, aby plnili všechny dodávky, jinak by z toho měl v armádě velké nepříjemnosti a šikanu. Bratři jejich obav nedbali a pašika jsme bouchli. Pozvali jsme si přítele Bena Davidoviče, také svobodovce, aby prase střílil. Netrefil se přesně a prase začalo kvičet. Pepa, který takovéto akce neznal, začal na prase házet řezanku. Docela nás to pobavilo. Nakonec všechno dobře dopadlo, Jarouš udělal správnou českou volyňskou zabijačku, včetně „mozku“, žádný zabijačkový guláš. Panečku, chutnalo to i Němcům, třebaže to bylo „načerno“.

S domácími jsme se pomalu „oťukávali“. Docházelo i k názorovým střetům, především tehdy, když si bába stěžovala, jak jsou Němci týráni. To jsme byli hned „v křížku“. Opakovaně jsem s nimi vedl diskuse o hrůzách a zločinech, které páchali jejich vojáci ve jménu německého národa na východě. Po

takové diskusi byly pokaždé na chvíli přerušeny „diplomatické styky“. Bez komunikace to však nevydrželo dlouho.

Sžívání s místními Čechy, jak jsme říkali se „zdejšími“, nebylo také vždy snadné. Nejvíce střetů bylo kvůli politickým názorům. Většina Čechů byla komunistického smýšlení a o „sovětském ráji“ toho „věděla“ daleko více nežli my, kteří jsme jej poznali na vlastní kůži. Každý z nich byl přesvědčen, že jedině zásluhou KSČ dostal usedlost nebo živnost. Bylo zde však i několik osob, se kterými jsme si velmi dobře rozuměli. Velkým přítelem a pomocníkem volyňských Čechů byl řídicí učitel školy, pan František Beránek. Ihned zorganizoval večerní kurzy, aby nám pomohl s češtinou. Zúčastňovali se jich i Židé z Podkarpatské Rusi. Ještě dnes na něho v Izraeli vděčně vzpomínají. V Mašťově bylo kromě nás i několik dalších Kupičováků: sourozenci Božena a Václav Krejbichovi, Václav Vávra, Evžen Žeromský, Marie Ledvinová, Josef Kučera a Josef Poláček. Je pochopitelné, že nás to táhlo k sobě, což nám dodnes někteří „zdejší“ nemohou zapomenout. Ještě nedávno jsem slyšel, jak „ty Volyňáci se pořád navštěvovali, jeli třeba dvacet kilometrů na kole nebo bryčkou, jen aby se mohli sejít, něco vypít a poveselit se“. Pro nás bylo samozřejmé, že se u nás pravidelně stavovali Kafkové a Maškové, ba i jiní z Němčan. Samozřejmě bylo také to, že návštěva se bez „kalíšku“ a dobré „zákusky“ neobešla. Někdy přijížděly návštěvy až z Vlčkovíc. V roce 1946 na Jaroslava přijel Jarda Pokrupa s kamarády. Bylo stále co pít. Pepík Poláček při stěhování z Chrášťan s sebou přivezl „aparát“ a pak se vesele „hnalo“. To ovšem neznamená, že se

stále jen pilo. Nezapomínalo se na práci ani na kostel.

První zátěž začala hned po Novém roce. Jak jen to bylo trochu možné, začali jsme s opožděným výmlatem obilí. Německý hospodář nestačil všechno z polí svézt. Obilí bylo složené na poli ve „skirdách“⁵⁵. Nikdy jsme nezažili tak pozdní výmlat, ale myslím, že jsme to docela zvládli. Na práci nás bylo dost. Už s námi byli ti dva Poláci, a také německé ženy a chlapec. Mlátička byla velice výkonná a obilí sypalo. Nejtěžší bylo odnášení obilí na půdu. Dům byl patrový a vynést pytel – nevím, proč musel vážit 75 kg – byla opravdu těžká práce. Když se obilí vysypalo, najednou se zdálo, jako by se člověk vznášel. Úplně první práce, kterou jsem musel vykonat hned druhý den po přistěhování, byla jízda s volským potahem. Dostal jsem za úkol přivést řepné řízky z nádraží vzdáleného 5 km. Vžijte se do pocitů sedmnáctiletého kluka, který nejenže nikdy volský potah neřídil, ale ani neviděl, stejně jako vůz s brzdou. No, byla to prostě „kalvárie“, ale nakonec jsem to zvládl. Po výmlatu začaly polní práce. Především se muselo zorat to, co se nestihlo na podzim, a také zasít. Všechno jsme dělali společně s Němci. Musím konstatovat, že až na malé výjimky všichni krajané pracovali stejně pilně. Václav Vávra a Evžen Žeromský chodili navíc do blízkých Radonic pracovat na šachtu. Výjimkou byl jeden Kupičovák, který dbal jen o to, aby se třikrát denně převlékl.

Pomalou jsme se sžívali se „zdejšími“, ale jak jsem se již zmínil, nebylo to vždy lehké. Přišli jsme

⁵⁵ Stohy nevymláčeného obilí.

prostě z jiného světa. Neuměli jsme si představit, že místní lidé dostávali celou válku přiděl cukru. Také jsme nemohli pochopit, proč si musíme dovolovat, když chceme zabít vlastní prase. Zabíjelo se prostě „načerno“. Na dvě takové zabijačky vzpomíná Václav Vrla: „Jednou jsem zabíjel přede žněmi, abych měl čím nakrmit lidi, kteří mi při sklizni pomáhali. Odehrávalo se to ve stodole. Když jsem celý zakrvácený vyšel ze stodoly, zrovna šel okolo četník Man z Maštova. Zhrozil se, že jsem si něco udělal. Řekl jsem mu, že jsem zabíjel slepici, ona se vysmekla a takhle mě zakrvácela. Divil se, že jsem takový nešika. Pravdu jsem mu řekl až mnohem později, kdy už mi nehrozilo žádné nebezpečí.“ Podruhé zabíjeli Vrlovi dvě prasata, jedno bylo povoleno. Přišel veterinář, aby orazítkoval obě půlky prasete. Pan Vrla mu je připravil. Po výkonu mu veterinář Andrle řekl, že viděl již mnoho prasat, ale žádné nemělo obě půlky pravé. Žádné důsledky z toho však nevyvodil.

Kupičovské zabijačky začaly být velmi populární. Mnohdy se na ně navzájem zvali nejen v místě, nýbrž i do vedlejších obcí. Chutnal hlavně „mozek“. Jednou jsme byli pozváni na zabijačku k Josefu Fialovi do Němčan. Byl krejčí a my jsme mu dávali dost vydělat. Byl tam také Václav Žatecký, který za války sloužil v RAF. Bylo to tam pěkně veselé. Kromě všech vlasteneckých písniček jsme několi-krát zazpívali „Vám, letci, vám křídla dám...“ Naši letci, Žatecký a náš Jarda, se svorně objímali. Všeobecně se vžilo, že listonoši měli přesný přehled o tom, kde se zabíjí. Mašovský listonoš Horák, člověk dobrého srdce, ale „vožungr“, tehdy také „náhodou“ přinesl zásilku. Zůstal až do konce a pak jsme ho za neustálého zpěvu vlekli 3 km do

Mašťova. V takovém stavu jsme ho nemohli opustit, a tak jsme ho dovedli až domů. Zatukali jsme, když se otevřely dveře, strčili jsme ho dovnitř. Pak jsme už slyšeli jen nadávky a mlaskot facek. Mnoho žen místních alkoholiků vyčítalo Volyňákům, že jejich muže zkazili. O nás říkali: „Jak je to možné, že ty hochy Kytlovy není nikdy vidět opilé a od nich vycházejí, či spíše vypadávají, lidé úplně namol.“ My jsme skutečně rádi hostili. Pepa si přivezl za své služby v západní armádě asi 10 tisíc cigaret, speciální tabáky v plechovkách, které byly připravené na invazi, a různé jiné pochoutky.

Na přelomu roku 1945-46 mnoho bývalých vojáků shánělo usedlosti a většinou přespávali u nás. Dokonce i Češi z Rumunska. V paměti mi zůstal jeden Volyňák, cukrář z nějakého většího města. Chtěl jsem se před ním vytáhnout svým kuchařským uměním. Uvařil jsem roládu z bramborového těsta, plněnou uzeným, kyselými okurkami a hořčicí. Skutečně jsem si tím „šplhnul“. Moc mu to chutnalo a já se mohl patřičně naparovat. Mezi těmi hosty byl několikrát velký přítel Kupičováků a Volyňáků vůbec, pan Jindřich Dušek. Bylo to ještě před odchodem Němců. Jejich dcera Mili připravila tehdy španělské ptáčky. Byla výborná kuchařka a ptáčky, které jsem jedl asi poprvé v životě, všem moc chutnaly. Zvláště si na nich pochutnával „bratr lidovec Dušek“. Zřejmě byl ještě vyhládlý po protektorátu.

Jednou v létě k nám přišel finanční úředník s tím, že na nás došlo hlášení, že vaříme kořalku. Přišel v pravý čas. Měli jsme zabito „nabílo“ i „načerno“. Bráška Jarda vyudil nádherné bučky a maso. „Vyhnáno“ jsme měli také. Naučil jsem se

samohonku „zapravovat“ různými příchutěmi. Milého finance jsme dobře pohostili a Pepa mu dal s sebou balíček „Camelek“ a kus uzeného. Když jsme se loučili, napomenul nás, abychom si dávali větší pozor. Setkal jsem se s ním asi po deseti letech. Oba jsme tehdy skončili u krumpáčů na dráze. Pohoštění u těch tří bratrů v Mašťově si dobře pamatoval.

Již jsem uvedl, že náš život nebyl jen samé radovánky. Kromě práce fyzické jsme se věnovali i práci politické. Byli jsme většinou členy Československé strany lidové. V Němčanech a Nových Třebčicích byli předsedy MNV Kupičováci František Vrla a Jaroslav Kučera. Arcibiskup Beran byl čestným občanem obou těchto obcí. Před volbami v roce 1946 jsme se všichni aktivně účastnili předvolební agitace. Většinou jsme agitovali pro ČSL a Národně socialistickou stranu. U nás v Mašťově byla nejaktivnější agitátorkou paní Antonie Židlická, bylo jí už skoro sedmdesát. Čile roznášela po Mašťově propagační materiály a všem vyprávěla o svých zkušenostech se Sovětským svazem. Volby jsme bohužel nevyhráli, ale bratr Jaroslav se stal místopředsedou MNV. Měl tam dobrého spolupracovníka, sociálního demokrata Bena Davidoviče. Stále nabádal, aby vymlátili „tych komunistů“.

V témže roce, když rodiny stále nepřijížděly, byla svolána velká schůze Kupičováků v Krásném Dvoře. Pokud vím, schůzovaly i ostatní zájmové skupiny. Ze schůze byla zaslána petice předsednictvu vlády, aby příjezd rodin byl urychlen. V té době probíhal intenzivní odsun Němců a hrozilo nebezpečí, že muži hospodářství sami nezvládnou. Nikdo nebral ohled na jejich situaci ani na to, že prošli

frontou a že už před tím zažili všechny „slasti“ přechodu front a bezvládní. Když jsme vyprávěli, že už patnáctiletí chodili na hlídky, někdy jen s vidlemi, stejně tomu nikdo nevěřil. Tehdy se ještě nevědělo o syndromu Dukly nebo Liptovského Mikuláše. Naštěstí však byli i lidé, kteří nám plně rozuměli. V první řadě to byl již zmíněný učitel František Beránek. K němu se všichni obraceli, když si nevěděli rady s neustálými dotazníky, kterým vůbec nerozuměli, a také pro ně bylo naprosto nepochopitelné, proč se o ně někdo tak zajímá. Navíc bylo absurdní, když zahraniční voják měl vyplnit dotazník ohledně národní a politické spolehlivosti. S vyplňováním dotazníků pomáhal i náš Jarda, mateřský jazyk znal z nás všech nejlíp.

V roce 1946 se začala uskutečňovat pozemková reforma a docházelo ke scelování pozemků. V Mašťově a okolí to prováděl ing. Skála s asistentem Jaroslavem Kozlem. Kozel zde byl s celou rodinou. Byli to výborní lidé a s Volyňáky si dobře rozuměli. Pan Kozel měl všude přátele. Oblíbil si i „volyňský jazyk“, rád používal slovo „chát“, ale nejvíce ze všech se mu líbilo „zafundovat“⁵⁶. Paní Kozlová byla naší dobrou pomocnicí po odsunu „našich“ Němců, hlavně při vaření a domácím hospodaření. hned také prohlédla dvě brigádnice, které se k nám vetřely. Za jednou přijela dokonce matka. Nejdříve si prohlédla spíž, a když tam objevila hrnec sádla a sklenice s masem, hlásila dceři, že tady se bude mít dobře. Paní Kozlová to zaslechla a hned jsme „učinili opatření“. Připravili jsme děvčatům k obědu kočku a domnívali jsme se, že se urazí a odejdou. Naše naděje se ukázaly jako bláhové. Brigádnice si

⁵⁶ Z pol. pohostit, zejména alkoholem.

velmi pochutnávaly. Když se dozvěděly, že to byla kočka, škemraly, abychom ji připravili zase. Nakonec jsme je však přece jen vypudili.

Koncem srpna došlo k odsunu posledních Němců. Pro ty, kteří byli na všechno sami, nastaly skutečně zlé časy. Nebyla to rozmazlenost, ale nebylo v silách jednotlivce, aby na všechno sám stačil. Kromě práce na poli musel dvakrát denně obsloužit dobytek, navařit brambory pro prasata, podojit krávy, udržovat v čistotě konve na mléko, aby mlékárna neměla námitky, a také si připravit něco k jídlu. Největší starosti mívali muži s dojením. Jeden z nich měl také kozu. Koza hodně dojila, ale byla zvyklá na ženskou ruku a novému hospodáři nechtěla stát. Když ho jednou dopálila až do krajnosti, přibil ji za ucho k futru. To kozu „uklidnilo“ a od té doby stačilo, když uviděla kladívko. Pro všechny muže byla ta přemíra povinností obrovskou zátěží od časných ranních hodin až do pozdních večerních. Každý se však snažil hospodářství udržet, než přijedou rodiny. Nebylo tedy divu, že si některý občas dal nějaký ten kalíšek navíc. Místní lidé, kteří prožili válku doma „za pecí“ a žili v rodinách, to mnohdy těžko chápali. Našim mužům, mladým i těm starším, chyběly ženy se vším všudy. Někteří ze svobodných zapomněli na své lásky a oženili se ještě před příjezdem rodin. Horší to bylo, když se zamiloval některý ze ženáčů. Těžko se pak sžíval s tou svou ustaranou a ne vždy oblečenou tak pěkně, jak se mu předváděla „náhradnice“.

My jsme byli tři, a tak jsme tu přemíru úkolů zvládali snadněji. Bylo to také tím, že u nás byli dva Poláci a jedna Ukrajinka a nikdo z nich domů nespěchal. Potřebovali jsme však daleko více jídla,

potravinové lístky nám rozhodně nestačili. Tehdy jsme s předsedou rolnické komise, mašťovským Židem R.Fantlem (který mimochodem přežil Osvětim) doslova ukradli odstředivky, které Němci za války zabavili. To byla cesta, která vedla k máslu, a tím ke zpestření stravy. Toho roku byla velká úroda okurek, rajčat i ostatních plodin. Ovoce se povalovalo pod stromy a nikdo o něj neměl zájem. Naši častou večeří byla tehdy bílá káva a chléb s máslem obložený rajčaty a okurkami. Jednou jsme tuto večeří nabídli krajanu Procházkovi z Němčan. Velmi mu to chutnalo a jen kroutil hlavou nad tím, jak jsem to vymyslel. Potom k nám často v podvečer přijížděl na kole „na táč“ a my jsme ho pokaždé samozřejmě pozvali na večeří. Byl nám vděčný, že se po té celodenní dřině alespoň v klidu nají. Při té každodenní práci jsme si však našli čas i na různé „lumpárničky“.

Na jednoho mladíka, který se rád fintil, několikrát denně převlékal a šilhal jen po ženských, jsme vymysleli „boudu“. Napsali jsme mu na stroji dopis, jako by ho psala sekretářka Pastvinářského družstva v Doupově. Dopis přetékal obdivnými výrazy. Stálo v něm, že se již nemůže dočkat, až pojedou do Maštova na poštu a zahlídne ho v uniformě zahraničního vojáka. Podle toho, jak chodí upraven, je jistě nejméně poručík. Nažhavili jsme ho moc. Dokonce jsme mu sjednali rande. Zorganizovali jsme to tak, že jsem se převlékl za děvče a čekal u pošty. Když si to dotyčný ke mně namířil, z druhé strany se přiblížil Jarda Houžvic a náš Jarouš a začali mě obletovat. Mladík se neodvážil přiblížit, pozoroval nás jen z povzdáli. Houžvic se od nás odloučil a oklamaný milenec se pustil za ním. Musel vyslechnout, jak to, že ta holka, která

přijela za ním, se najednou vodí s Jaroušem Kytlovým, a mnoho ošklivých slov na naši adresu. Pak vzteky zmizel a my hned na to také. Druhý den si vypůjčil koně a jel do Doupova shánět sekretářku. Přijel s nepořízenou, nebyla tam. Vzápětí jsme mu však poslali nový dopis, ve kterém se mu omlouvala, že musela odjet domů do Prahy, a zvala ho, aby přijel za ní. Její otec má velké krejčovství a ušije mu oblek, aby nemusel chodit pořád v uniformě, i když mu moc sluší. Měli se sejít na Václavském náměstí, u sochy sv. Václava, u pravé přední nohy jeho koně. Na rukou bude mít rukavice a bude si hrát s klíči. Zamilovaný mládenec nedal na dobrou radu kamaráda, dal dohromady peníze a vyrazil do Prahy. Slečnu pochopitelně nenašel. Vzteky si zapálil cigaretu, bohužel na zakázaném místě, a musel zaplatit pokutu. Zbylo mu jen na vlak do Žatce. Odtud do Podbořan jel na WC a z Podbořan domů musel po svých. Jeho matka si to s námi později přišla vyřídit „po kupičovsku“. Nejdřív nám nevybíravě vynadala a pak si zhluboka odplivla.

Při vzpomínání se člověk vždy raději vrací k těm veselým příhodám. Jednou jsme se vypravili do Žatce, náš Jarda, Jarouš Vocásek, Bohuslav Žitný a já. Nocovali jsme u našeho strejdy, který měl v Žatci obuvnickou dílnu a byl skutečným mistrem svého řemesla. Když jsme ráno vstali, už byl v dílně. Snídani nám připravila taková správná Moravanka, kterou měl u sebe. Starší hoši věděli, jak je strejda na ženské a že je žárlivý. Proto venku hned začali vymýšlet, co mu provést. Stavili jsme se v dílně, abychom mu poděkovali, a on se nás začal vyptávat, jak se nám ta paní líbí. Hoši na ni pěli chválu a zeptali se jakoby nic, jestli tam má také bratra. Strejda zbystřil a ptal se, jak vypadal.

Popisovali ho různě a pan Žitný prohodil, že mu bylo divné, jak se k sobě mají. Nevím, zda strejc slyšel naše další díky a pozvání k nám. Když jsme byli asi dvacet metrů od dílny, zarachotila roleta a strejc uháněl domů. S radostí, jak se nám to povedlo, jsme šli na nádraží. Sotva jsme si stačili koupit jízdenky, objevila se sympatická Moravanka a vynadala nám tak, že by si od nás pes kůrku nevzal.

Vedle těchto veselých příhod byly i smutné, a dokonce tragické události. Velká rána pro všechny byla, když na Václava Kyselku padl zděný pilíř od vrat a usmrtil ho. Také smrt Venínka Maška byla pro nás kluky, kteří jsme s ním byli v „českém vzvodu“, velmi smutná. V Kupičově padl jeho bratranec Jarouš, na Dukle otec a on, který měl být matce pravou rukou, zahynul také.

V Mašově také došlo k jednomu zajímavému setkání. Je známo, že spolu s kupičovskými muži odešlo do armády i několik dívek. Jednou z nich byla Marie Ledvinová. Po válce zakotvila v Mašově. Brzy se seznámila s Václavem Šimou, možno říci starousedlíkem, protože jeho rodiče na zdejším statku před válkou pracovali. Z lásky byla v roce 1946 svatba. Novomanžel, narozený v roce 1924, musel ještě alespoň nakrátko na vojnu. Sloužil blízko, v Podbořanech. Když začaly přijíždět transporty volyňských Čechů, bylo úkolem vojáků dopravit je do jejich nového bydliště. Transport z Boratína přijel před kupičovským a s ním i rodina Ledvinových (Bátových). Vojáci je stěhovali do Veliké Vsi a jeden z nich se přiznal, že má za manželku Volyňačku Marii Ledvinovou. Bylo to

překvapení pro všechny a myslím, že to švagři řádně zapili.

V celém roce 1946 převládala taková zvláštní nálada. V některých obcích již odhalovali památníky padlým. V paměti mi nejvíce zůstala slavnost v Očihově. Přijeli jsme tam na kolech a sjelo se nás tam mnoho. Byla to slavnost porozumění. Řečník Štěpán Benda, lidovec, hřímal z tribuny, že nedopustíme, aby v Československu byly sovětské kolchozy nebo jugoslávské zadrugy. Slova „vy, kteří jste to poznali, jste toho zárukou“ nám povznášela ducha. Bylo tam několik děvčat v krojích, a také malá holčička. Všichni ji obdivovali a pan Václav Skramuský si posteskl, že taková je asi jejich Mařenka. Tatínkům se stýskalo po dětech, ale příjezd rodin byl přes všechny sliby v nedohlednu.

Rok po válce se naši lidé ještě nesžili s novým prostředím, i když to byla vytoužená vlast. Lidé, kteří přišli do pohraničí z vnitrozemí, byli jiní než ti, o kterých nám vyprávěl pan učitel Josef Kredba a misionáři z Čech. Většinou z nich nic neříkala neděle ani svátky. O nějaké touze jít do kostela nebylo ani náznaku. Ten rozdíl později vyjádřil pan Karel Holub, když se ho hostinský zeptal: „Pane Holub, jak se vám líbí v Čechách?“ „Moc se mi tady líbí“, řekl pan Holub, „ale je to trochu jiné než u nás. Já jsem evangelík, my zvony v kostele nemáme, ale když zvonily zvony v pravoslavné cerkvi nebo v katolickém kostele, věděl jsem, že je neděle. Tady to poznám podle smradu močůvky, kterou v neděli s oblibou vyvází soused Kodl.“ Právě v těchto věcech se naši lidé názorově rozcházel s místními. Často docházelo ke slovním, a někdy i ke skutečným potýčkám. K těm skutečným docházelo často

v Libědicích a okolí. Také Jesenice a Tlesky tím byly proslulé. Tam to přijížděla řešit i policie. Naši hoši však zřejmě měli dobrého informátora, který je pokaždé upozornil na nebezpečí. Ti starší zmizeli a ve vsi zůstal jen Pepa Černík, který byl nejmladší a budil dojem neviňátka. Proto na něho často zbylo krmení dobytka ukrytých kamarádů.

V té době v Polsku začalo hromadné zatýkání bývalých příslušníků Armii Krajowej, hlavně 27.Volyňské divize. Mnozí se snažili dostat přes Československo na Západ. Přes Žatecko přecházel známý velitel Władysław Czermiński, zvaný „Jastrząb“, který působil také v Kupučově. Kupučováci se mu nyní snažili pomoci. U některých se několik dní ukrýval. Pomáhali mu hlavně Jaroslav Židlický, Václav Vrla, a především Václav Kačerovský, který ho převedl přes hranice.

Za ty dva roky, o které jsme předběhli reemigraci, se toho stalo ještě mnohem více, ale největší událostí byl bezesporu příjezd našich rodin v březnu 1947.

Poslední a první zážitky

Božena Hanušová-Žitná, 1921

Konečně přijela do Kupučova reemigrační komise. Potřebovali nějaké pomocnice a vybrali si mě, Božku Vocáskovou a Aninku Kafkovou. Pomáhaly jsme jim při sepisování majetku všech obyvatel Kupučova, kteří se rozhodli odjet do Čech. Byla jich naprostá většina a naše rodina byla samozřejmě mezi nimi.

Do Čech jsem se těšila, ale když nastal den odjezdu, přece jen jsem se nerada loučila se svým

domovem. Měli jsme pěknou chát, kterou nám postavil známý kupičovský tesař Václav Legner starší. Nic nám neshořelo, jen ty poměry nás přiměly svůj domov opustit. Ještě ke všemu se nám v den odjezdu stala nemilá, bohužel v té době ne neobvyklá příhoda. Když jsme nakládali na vozy věci, které jsme si brali s sebou, přišel k nám nějaký sovětský úředník. Tatínek si odložil kabát, ve kterém měl všechny peníze a nějaké dokumenty. Když si chtěl kabát znovu obléci, zjistil, že z něj všechno zmizelo. Úředník už byl taky pryč. V Košicích jsme si museli na základní výdaje vypůjčit.

Samotná cesta „dobyčím“ vlakem byla velmi svízelná. Hlavně staří lidé ji těžko snášeli. Náš dědeček za týden po příjezdu zemřel. Ještě štěstí, že jsme měli kam přijet, že jsme nemuseli čekat na usídlení v nějakém táboře. Postarali se o nás tatínkovi mladší bratři, kteří sloužili v armádě. Jeden byl v Němčanech, druhý v Račeticích. Byla jsem moc ráda, když nám řekli, že v Račeticích je to lepší. Jeden starousedlík si však chtěl prověřit, jaká jsme rodina, jestli se do jejich obce hodíme. Přijel kvůli tomu do Žatce na nádraží. Když uviděl naše koně, byl spokojen a prohlásil, že podle koní se pozná dobrý hospodář.

V Čechách jsem si dlouho nemohla zvyknout, hlavně kvůli přírodě, která u nás byla lepší. Kamarádky jsem však měla brzy. Všechny se divily, jak pěkně píšu. Naučila jsem je písničky, které jsme u nás zpívali v kostele a svatbách. Kvůli tomu se se mnou sprátelila i jedna stará paní, které se moje písničky velice líbily.

Moc dlouho jsme si těch „zlatých časů“ ale neužili. Za rok bylo všechno jinak. Ale to už je jiná historie.

Příjezd naší rodiny do ČSR

Václav Zápotocký, 1934-2003

Celá tato cesta byla pro nás, kteří jsme byli tehdy dětmi, obestřená tajemstvím. Prožívali jsme dobrodružství nenadálých změn, těšili jsme se a zároveň trochu báli. Byla to pro nás první dlouhá cesta do neznáma. Dnešní děti jsou jiné, odmalička jsou zvyklé cestovat, zatímco mnozí z nás se před odjezdem z Kupičova nedostali ani do okresního města. Proto jsme celou cestu hltali plnými douškami, vše se odehrávalo tak nečekaně a tak neopakovatelně.

Příprava na cestu ležela jako ve většině rodin především na mamince. Naše rodina byla poměrně chudá, bylo nás pět dětí, čtyři kluci a jedna dcera. Nejstarší Jaroslav se narodil v září roku 1929, v roce 1934, také v září, jsem se narodil já, potom přišla dvojčata Josef a Marie a ten poslední, Ladislav, se narodil při leteckém útoku na Kupičov ve chlěvě. Na maminku přišla ta chvíle právě při náletu, a tak se uchýlila do „pustakového“ (tvárniceového) chlěva a tam porodila našeho nejmladšího bratra.

Samotná cesta vlakem trvala asi čtrnáct dní, teprve potom jsme dorazili na nádraží v Podbořanech, kde nás očekával otec. Nebyli jsme sami, přijeli s námi Vávrovi, Šnídlovi, Kremlovi, Brázdovi a mnoho dalších rodin. Na nádraží jsme se udiveně

rozhlíželi a vyhlíželi hlavně otce, pomalu jsme zapomněli, jak vypadá. Nastalo velké vítání. Pak se přeložil náklad z vagónu na žebříňák tažený koňmi. Vydatně nám s tím pomáhal Němec, po kterém jsme získali druhý domov. Konečně bylo vše naloženo a mohli jsme se vydat na cestu do Nepomyšle. Silnice nebyla taková jako dnes, byla celá kostrbatá, vyježděná koňskými povozy, a cesta se nám zdála být nekonečně dlouhá.

Konečně jsme dorazili na místo. Tam nás čekalo překvapení v podobě dobrého oběda, který pro nás nachystala bývalá paní domu. Byla to nudlová polévka a brambory s kuřecím masem. Tak začala nová kapitola našeho života. Byla to především práce na třinácti hektarech přidělené půdy, péče o četné domácí zvířectvo a různé jiné povinnosti.

Nový domov

Marie Jermanová-Kytlová, 1929

Rok 1947 byl rokem opětovného setkání celé naší rodiny. Tatínek Bohumil Kytl se po propuštění z armády usídlil ve Vitčicích na Podbořansku. Na Podbořansko přesídlilo z Volyně 1500 rodin. V tehdejší okrese Podbořany se usídlilo vůbec nejvíce volyňských rodin. My s maminkou jsme za tatínkem do nového domova přijely s radostí. Tehdy se k nám také vrátila babička Alžběta Kytlová, rozená Žitná. Byla krátkou dobu u své dcery Anny Urbanové.

Babička byla jedním z nejstarších pamětníků vystěhovalců na Volyň. Narodila se v Katusicích na Mladoboleslavsku ještě za Rakouska-Uherska. Prožila těžké začátky osídlování Kupičova a v roce

1947 se do Čech zase vrátila. I když měla nárok na zasloužený odpočinek, pracovala dále pilně v zemědělství. Babička měla silný cit pro rodinu. Když jsem odjížděla do Žatce a později do Prahy do školy, pokaždé mi říkala: „Nikam nejezdi, buď doma! A zas brzy přijed!“

Tak začala nová etapa našeho života v Československu. První potíže, které potkají každého, kdo se přestěhuje do nového prostředí, jsme snadno překonali. Čeština byla náš mateřský jazyk, a proto jsme snadno navázali kontakt s okolím. Jen některé výrazy byly pro místní neznámé. Byly to výrazy, které si naši předkové v 19.století přivezli na Volyn z svého kraje, např. *pasna* (zástěra) nebo *loub* (půda). Některá slova zase pronikla do hovorové češtiny z ukrajinštiny nebo polštiny během našeho života na Volyni („Pojďte do *chátě*“).

Další příznivá okolnost byla ta, že ve Vitčicích bylo několik rodin z Kupičova: Rychtrovi, Kačerovských, Špačkovi, Fialovi, Šulcovi a později Kalivodovi. Měla jsem velkou radost, že tu bydleli Šulcovi. S jejich dcerou Mařenkou jsem kamarádila od dětství. Prvních zážitků bylo velké množství. Silným zážitkem byl zájezd do Prahy. Tatínek nám ukázal Hrad, chrám sv.Víta, Národní divadlo. V Národním divadle jsme byli na opeře Rusalka od A.Dvořáka. Zajímavé pro nás byly i nákupy.

Tatínek sháněl informace, kde bych mohla pokračovat ve školní docházce. Zjistil, že se v Žatci na gymnáziu otevřela třída pro studenty z Volyně. Byli tam žáci z celého Žatecka a Podbořanska (z Měcholup, Oráčova, Tlesk), a dokonce i z Aše. Úroveň studentů byla rozdílná. Největším problémem pro všechny byl český pravopis. Náš třídní profesor

František Hrdlička nám obětavě pomáhal překonávat všechny potíže. Odpoledne jsme mívali doučování z češtiny. Díky mu za vše. Jednou, když jsme opravovali diktát, pan profesor mi řekl: „Kytlová, kdybyste psala svému chlapci na vojnu dopis a bylo v něm tolik chyb, nevím, jak by to s vaší láskou dopadlo.“ Když jsem později psala na vojnu dopisy, zásluhou pana profesora to dopadlo líp. V roce 1948 jsme maturovali. Nejživější vzpomínky mám na maturitní otázky z fyziky. Po maturitě jsem se přihlásila na Pedagogickou fakultu UK v Praze. U přijímacích pohovorů byli i studenti z vyšších ročníků a spolurozhodovali, kdo bude přijat. Při zápisu jsem si zapsala do indexu přednášky z historie. Jedním z přednášejících byl i ministr školství Zd. Nejedlý, ani jednou však na přednášku nepřišel. Pokaždé jsme čekali marně.

Po ukončení Pedagogické fakulty jsem dostala umístěnku do Košťan v okrese Teplice. Košťany byly hornická obec, v jejím okolí se těžilo hnědé uhlí. Stavby v obci postupně mizely a začalo se stavět nové sídliště Střelná. Byla zde postavena nová škola. V roce 1955 jsme spolu s manželem Mgr. Lubomírem Jermanem odešli učit na tu novou školu. Manžel se stal zástupcem ředitele. Ve školství jsem pracovala až do roku 1986, kdy jsem odešla do důchodu.

Často vzpomínám na dobu prožitou na Volyni a trochu závidím kamarádům a kamarádkám, kteří jedou do Kupičova oživit si své vzpomínky. Přeji nám všem, aby pobyt české menšiny na Volyni nebyl zapomenut.

Co Miluška nestačila napsat

Václav Krákora

Moje manželka Miroslava Krákorová, rozená Žitná, pro kupičovské kamarádky Miluška, se také chystala napsat své vzpomínání. Čekala jen, až se její zdravotní stav trochu zlepší a až se bude moci na psaní soustředit. Zdraví se však stále zhoršovalo a k napsání – již nedošlo. Příběh jejich rodiny, který chtěla napsat, mi však již dříve vyprávěla, a tak jsem se rozhodl, že jej napíši sám. Nebude možná úplně přesný, ale mnoho čtenářů, kteří se také zúčastnili reemigrace, si jej jistě doplní.

Miluška se připravovala spolu s rodiči na odjezd z Kupičova stejně jako všichni jejich sousedé. Tatínek se vrátil z Čech, aby jim pomohl, protože maminka musela ještě pečovat o malého Jarouška, kterému byl teprve rok. Na nádraží v Turijsku k nim do vagónu přibyli ještě Šebestovi a babička Chourová. Miluška vzpomínala, jak si s Milanem Šebestou krátili cestu hraním karet. Tatínek trávil většinu času ve vagóně u zvířat; dohlížel na ně, krmil a napájel.

Až do Košic probíhala cesta bez zvláštních problémů, až na to, že se někdy muselo dlouhé hodiny čekat na slepé koleji. Před Košicemi si maminka poranila ruku, snad od nože. Do rány se jí dostala nějaká infekce, ruka začala otékat a modrat. V Košicích musela vyhledat lékaře a nechat si ruku ošetřit. Miluška také vzpomínala, jak v Košicích dostali margarín. V Kupičově byli zvyklí jen na máslo a sádlo a s takovýmto tukem se ještě neseťkali. Vyzkoušeli to hned namazat na chleba, ale

vůbec jim to nechutnalo. Teprve později se dozvěděli, že je to umělý tuk, který se hodí spíše do těsta.

Tatínek odjel z Košic dříve, aby v místě, kam se měli stěhovat, všechno předem připravil. Do Krásného Dvora, což byla jejich výstupní stanice, dojeli někdy kolem svatého Josefa. Tatínek je čekal na nádraží s bryčkou pana Chvalovského. Miluška se těšila, že pojedou do nového domova v Buškovících bryčkou. Tatínek jim však oznámil, že vlastně nemají kde bydlet. Ten domek, který měl vyhlédnutý, než odjel pro ně do Kupičova, obsadil mezitím někdo jiný, a za tu krátkou dobu, než přijeli z Košic, jiný nesehnal. Zatím je vzal k sobě pan Chvalovský, který bydlel také v Buškovících.

S bydlením u Chvalovských to bylo velmi složité. Domek, který měl jen tři obytné místnosti, byl pro dvě rodiny malý. Maminka navíc ještě kojila malého Járu. Aby ho mohla „odstavit“, odvezla ho k babičce Chourové do Mašťova, kde nějaký čas zůstal.

Za nějakou dobu dostal tatínek malou usedlost „V uličce“, která však většímu hospodaření nevyhovovala. Zůstali tam jen nakrátko a pak se přestěhovali na druhou náves. Po nich se „V uličce“ usadil Josef Žitný s rodinou, který na tom do té doby nebyl s bydlením o nic lépe než oni.

Bydlení na návsi bylo pěkné, ale nebylo tam dostatečné vybavení pro hospodaření. Mamince se tam líbilo, ale tatínek toužil po lepším hospodářském vybavení a větším prostoru. A tak se v říjnu 1948 stěhovali potřetí. Pan Chvalovský nechtěl dále hospodařit, toužil spíše po práci v kanceláři, a tak tatínkovi nabídl, že mu hospodářství pře-

nechá. Tatínek s tím ihned souhlasil, ale mamince se tam moc nechtělo.

Hospodářství to bylo pěkné. Bylo tam hodně strojů a napáječky ve chlévě. Miluška hospodaření moc nerozuměla, a tak jí bylo jedno, kam se stěhují. Později ji to však mrzelo. Za dva roky došlo v Buškovicích k založení JZD a bylo po hospodaření. Tatínek to velmi těžce nesl. Hospodařil rád a jeho největší láskou byli koně. Nemohl se smířit s tím, že je musí odevzdat JZD do společné stáje. Stále to oddaloval, ale stejně tomu neunikl. Odevzdal je jako poslední. Ztráta koní se do značné míry odrazila na jeho zdraví. Zemřel ve 63 letech.

Pokusil jsem se jen stručně zachytit na papír Miluščino vyprávění o těžkých začátcích v Čechách. Ráda však vzpomínala na to, jak na kole navštívila své kupičovské kamarádky, které byly rozptýlené po okolních vesnicích. Do Němčan jezdila za Slávkou Kalivodovou, do Veliké Vsi za Mařenkou Vitebskou, do Račetic za Mařenkou Žitnou a do Němčan za Miluškou Maškovou. S některými kamarádkami se však setkala až po padesáti letech, jako třeba s Irenkou Pestkovskou. Po čase se kamarádky provdaly, včetně Milušky, a tak návštěvy skončily. Nastaly nové starosti o vlastní rodinu. Teprve srazy Kupičováků v Krásném Dvoře daly zase kamarádky dohromady. Škoda, že to nebylo o trochu dříve. Řady kamarádek a kamarádů začínají řidnout. Přicházejí nemoci, a také to nejsmutnější, odchod na věčnost. Pokud můžeme, vzpomínejme na všechno v dobrém, vždyť ty těžké začátky pomáhaly překonávat různé překážky v dalším životě.

Z Kupičova do Veliké Vsi

Ludmila Fřukalová-Kozlíková, 1939

Dva roky po válce, po dlouhých vládních jednáních, jsme se konečně dočkali povolení k vysídlení z Volyně do vytoužené vlasti. Začaly veliké přípravy, hlavně vybírání těch nejdůležitějších věcí a jejich balení do velkých dřevěných kufrů a různých balíků. Začátkem března jsme všechno naložili na několik povozů a najatí Ukrajinci to i s námi odvezli do Turijska na nádraží. Pamatuji se, že bylo ještě hodně sněhu, a tak se muselo jet na sáních. Do Čech jsme se moc těšili, ale loučení bylo přesto těžké. Vždyť tam svůj dosavadní život prožilo již několik generací. U hřbitova jsme se ještě pomodlili a podívali se naposledy na Kupičov. Maminka, obě babičky a dědeček stále hlídali naše povozy, aby se nám některý neztratil, což se v lese mohlo snadno stát. Nakonec jsme dojeli na nádraží v pořádku. Někteří takové štěstí neměli, vůz jim někde „zabloudil“.

V Turijsku se všechny kufry a balíky narovnaly do nákladních vagónů – dobytčáků. V každém vagóně jelo několik rodin, a tak se věci musely důmyslně urovnat, aby se na nich dalo i spát. Čekala nás dlouhá cesta. Ve vagóně byla malá kamínka, „bubínek“, ve kterých se občas zatopilo, aby se uvařila voda na čaj. V našem vagóně jelo, včetně dětí, třináct osob – rodina Kafkova a dvě rodiny Kozlíkovy.

V jiném vagóně byl ustájen koně a krávy. Musely se tam naložit i balíky s krmením. Děda Vilém Kozlík a strýc Štěpán Kozlík jeli se zvířaty. Na hranicích jsme museli všechno přeložit do česko-

slovenských vagónů. Pak jsme zastavili v Košicích, kde se měnily peníze a kontrolovaly doklady.

Po cestě Slovenskem jsme se nemohli vynadivit vysokým horám. Kolem Kupičova byla samá rovina, tak vysoké hory jsme dosud neviděli. Když jsme přijeli na české území, lidé nás vítali, nosili nám jídlo a dětem bonbóny. Z vagónu jsme se s nadšením dívali na matičku Prahu a byli jí okouzleni. Do Žatce, kam náš vlak směřoval, jsme dorazili po čtrnácti dnech úmorné cesty, na Josefa 1947.

Na nádraží nás čekal tatínek. Bylo to krásné a radostné shledání. Vždyť jsme se neviděli celé tři roky. Ještě ten den si nás tatínek odvezl motorovou lokálkou do Širokých Třebčic a odtud jsme šli pěšky do Veliké Vsi, kde nás čekal nový domov. Cestou nám tatínek ukazoval naše hospodářství. Bylo velké a pěkné. Doma jsem dostala několik krabic čokoládových bonbónů, pomeranče a mnoho dalších dárků.

Babičky a děda zůstali ještě ve vagónech hlídat věci a druhý den přijeli vlakem do Krásného Dvora. Tatínek tam pro ně jel a potom odvezli s dědou všechny věci a zvířata do Veliké Vsi, do čísla 13. Bylo to tam všechno jiné než v Kupičově, ale brzy jsme si zvykli.

Sotva jsem se stačila trochu rozkoukat, už jsem musela nastoupit do Krásného Dvora do školy. Jeli jsme na valníku. Tatínkové nejdřív naložili lavice a pak jsme si tam vylezly my děti. V zimě nás otcové vozili do školy v bryčce. Obvyčně jezdil strýc Toman a náš tatínek, protože jsme byly s Mařenkou Tomanovou nejmenší a rodičům nás bylo líto. Když jsme přijeli do školy poprvé, už nás očekával hodný

pan řídící Zeman. Ve škole se nám líbilo, jen český pravopis nám dělal trochu problémy, ale brzy se to srovnalo. Ostatní předměty nám šly, a v některých jsme naopak znali mnohem víc než zdejší žáci.

S novým prostředím jsme se všichni brzy szili. Do Krásného Dvora přijel dvakrát pan farář dr. Stríž, který před válkou jezdíval do Kupičova z Čech. Vzpomínám si, jak jsme stály při mši my děti před oltářem vyparáděné. Hoši v oblecích a děvčata v dlouhých bílých šatech s věnečky kvítí ve vlasech. Všichni jsme byli tou atmosférou, která po válce vznikla, nadšení a plní elánu.

V novém domově jsme sice museli zvládnout mnoho nových problémů, ale po válečných útrapách se nám všechno zdálo snadné. Lidé měli plno energie a možností jejího uplatnění bylo také mnoho. V Krásném Dvoře se pod vedením pana Vosky začala připravovat divadelní představení. Moji rodiče se ihned nadšeně zapojili. Zkoušelo se samozřejmě večer. Po celodenní úmorné práci jezdili na zkoušky na kolech nebo chodili pěšky. Maminka hrávala divadlo v Kupičově, a tak když se jí naskytla tato příležitost i v Čechách, samozřejmě se jí chopila a tatínek ji doprovázel. V krátké době nacvičili a sehráli tři divadelní představení.

Ve škole jsme také měli celou řadu různých besídek, vystoupení a dětských divadelních představení. Jedno z nejúspěšnějších bylo Dvě Maryčky, ve kterém jsme s Mařenkou Tomanovou hrály právě ty Maryčky. Byly jsme obě světlovlasé a téměř si podobné, i oblečení nám maminky kupovaly nebo šily stejné.

Rodiče chodili se svými přáteli celou řadu let i na plesy a různé zábavy. Vzpomínám si, že na jednom z balů se měla tančit Česká beseda. Jeden ze „zdejších“ sedláků z Krásného Dvora se chlubil a vytahoval, že Volyňáci takový tanec určitě nikdy neviděli. Ale to se mýlil. Naši tančili Besedu v Kupičově jako mladí, ještě za svobodna. Tak se stalo, že rodiče opět chodili do Krásného Dvora na zkoušky Besedy. Nemohli se přece nechat zahanbit starousedlíky.

Začala kolektivizace a s ní i Družstevní dny v krásnodvorském parku. Na jednom z nich se opět po několika letech hrálo divadlo. Uprostřed parku byly mezi stromy postavené kulisy, zbudováno jeviště i hlediště s řadami lavic. Hráli se Stroupežnického Naši furianti. Maminka hrála paní Dubskou. Sešlo se tehdy mnoho lidí a všichni byli představením nadšení. Odměnili účinkující bouřlivým potleskem. Byl to nezapomenutelný zážitek, umocněný i nádherným prostředím zámeckého parku. Tak naše rodina přispívala k rozvíjení kulturního života na Krásnodvorskú.

Kupičovské děti v Čechách

Vilma Magáňová-Ledvinová, 1937

Konečně v Čechách! Po té dlouhé a úmorné cestě, s tolika krásnými i bolestnými zážitky, jsme na místě. Čeká nás táta.

Všechno bylo jako ve snu. Na Slovensku vysoké zasněžené hory, jaké jsme nikdy předtím neviděli. Za krásných slunečných dnů jsme se na ně dívali z rozevřených dveří dobytčáku a žasli nad jejich

neznámou krásou. Velká nádraží plná kolejí, vlaků a mohutných budov. A ty názvy měst! Slyšeli jsme je poprvé, a proto nám utkvěly v paměti. Konečně Praha! Ten hluk a shon na hlavním nádraží! Náš vlak se však dlouho nezdržoval a pokračoval do Žatce.

V Žatci nás čeká táta. Společně přestupujeme na lokálku a jedeme přes Kaštice do Krásného Dvora a odtud bryčkou do Veliké Vsi. Tady je tedy ten náš nový domov! Znovu samé divení. Obrovský dům a rozlehlý statek, velký, krásný pes Lux, mnoho dobytka a tři koně, mezi nimi malá kobylka Loty. V domě několik pokojů, kuchyň a koupelna se splachovacím WC. Světe, div se! Největším překvapením však byl vánoční stromek, krásně ozdobený a zářící, a dárky pod nim. Otec jej pro nás uchovával až do března.

Změna místa na mne nijak nedolehla. V téhle vsi se totiž sešla téměř celá naše ulice z Kupičova. Bylo zde dvanáct rodin spřízněných nebo spřátelených. Také moje nerozlučná kamarádka Bohumilka, dále Liduška, Mařenka, Vašek a Běďa a jejich malí sourozenci. Sotva všechny rodiny dorazily, hned jsme byli parta. Všichni společně jsme šli do školy v Krásném Dvoře, kde nás mile uvítal pan řídící učitel Zeman. V Krásném Dvoře byly i další kamarádky, a nejen z Kupičova. Také s místními jsme se velice rychle a dobře sžili. Na žádné posměšky se nepamatují. Jen mi trvalo dlouho, než jsem se naučila jezdit na novém kole, které jsem dostala. Dlouho jsem jezdila na jednom pedálu a odstrkovala se jako na koloběžce. Tehdy se mi velcí kluci smáli. V zimě nás vozili rodiče na voze

s koňmi, nejčastěji strýcové Ledvinovi. Jeli jsme pokaždé všichni najednou.

Po škole a po práci, kterou jsme byli povinni doma udělat, sešla se naše parta obyčejně v některé stodole. Hráli jsme si na honěnou, na schovávanou, skákali s patra do slámy a v zimě za vsí sáňkovali. Také jsme si uklidili prasečí kotec a hráli si v něm na rodinu. V létě jsme jezdili na kolech, koupali se v rybníčku a jezdili po něm v neckách. Také jsme se vozili na kobylice Loty a v zimě zkoušeli bruslit. Všechno bylo pro nás velice krásné a radostné do doby, než jsme se museli rozejít. To bylo pláče, nářku a slibů! Nedalo se však nic dělat. Po roce 1948 nastala jiná doba a ta zamíchala osudy mnoha rodin, mezi nimi i té naší.

Jak jsem objevila splachovací zařízení

Miloslava Žáková, 1933

Nepamatuji se, zda někdo v Kupačově měl splachovací WC. Alespoň v našem okolí byla na každém dvoře jen „kadibudka“, i když se tomu tak neříkalo. Byl to prostě záchod. Domorodci si k příslušným úkonům dopřávali většinou volnou přírodu. Nedělali si s tím velké starosti ani jinde. Přesvědčovali jsme se o tom na všech nádražích, kde náš vlak cestou do Čech zastavil. Obvykle nebylo kam šlápnout. Byla jsem dítě vychované k tomu, že vyměšování je čistě intimní úkon, a celou cestu až k hranicím jsem nedostatkem soukromí velmi trpěla.

Po překročení hranic jsem si připadala jako v ráji. Všude čisto a klid. Krásné to bylo hlavně v Košicích, kde jsme stáli celý den, protože nám tam rozdávali československé doklady a vyměňovali peníze. Pozdě večer jsme pak přijeli do Popradu. Pamatuji se jen na nápis POPRAD-TATRY na nádražní budově a na hrachovou kaši s klobásou, kterou jsme tam dostali k večeři. Teplé jídlo na každé zastávce po překročení hranic bylo po nejméně deseti dnech pojídání chleba s „vejpečkami“ něco tak fantastického, že mi chutnalo úplně všechno.

Na další zastávce v Hranicích na Moravě, kde jsme stáli taky skoro celý den, se pro mne všechno změnilo. Dostala jsem horečku a v krku mě bolelo tak silně, že jsem nemohla polknout ani čaj. Do té doby jsem byla doslova nalepená na malém okénku našeho dobytčáku a očima hltala ubíhající krajinu, zejména hory, které jsem nikdy předtím neviděla. Od Hranic už mě nezajímalo nic. Ani s kamarádkami jsem se nerozloučila, když náš vagón v Pardubicích odpojovali. Náš tatínek nám totiž našel nový domov ve Vlčkovcích u Dvora Králové nad Labem.

Do Dvora jsme přijeli večer, později, než nás očekávali. Tatínek tam ve chvíli našeho příjezdu nebyl, musel odjet poklidit a nakrmit dobytek. Čekal nás však uvítací výbor a teplé párky v nádražní restauraci. Cítila jsem se tak mizerně, že jsem se párku ani nedotkla. Hodná paní Jakoubková z uvítacího výboru se mě zeptala, zda mi to nechutná. Když jí maminka řekla, že mě bolí v krku a že mám horečku, vzala si mě stranou a podívala se mi na břicho. Potom mamince ozná-

mila, že mám spálu a že musím okamžitě do nemocnice. Zavolala sanitku a ta mě vezla potmě samotnou do úplně neznámého prostředí.

V nemocnici se se mnou moc nebavili, převlékli mě do nemocničního prádla a uložili do postele v pokoji s modrým světlem. Bylo mi hrozně smutno, nikdy předtím jsem nebyla sama v cizím prostředí. Domnívala jsem se, že v pokoji už není nikdo jiný, ale po chvíli se z druhého kouta ozval plačtivý dětský hlásek: „Mámo, já chci polivečku!“ Několikrát se to opakovalo, a když nikdo nepřicházel, hlásek zmlkl. Ráno jsem zjistila, že mým spolubydlícím je asi tříletý chlapeček.

Když jsem se probudila, bylo všude plno světla a u mé postele usměvavá mladá sestřička, která se představila jako setra Marta. Na lékaře se vůbec nepamatuji, ale usměvavou sestřičku Martu si vybavuji docela přesně dodnes. Mimo jiné mi řekla, že mě odvede na záchod. Bylo mi to divné, protože v Kupičově jsme chodili „do záchodu“, ale styděla jsem se zeptat. Odvedla mě do malé bílé místnůstky a odešla. Všechno tam bylo čisté, po ničem, co jsem znala ze záchodů, ani stopy. Ale k čemu jinému by mohla ta „nádoba“ uprostřed sloužit, když ne k příslušnému úkonu? Taky se mi už moc chtělo, a tak jsem to riskla. No jo, ale co teď s tím? Předtím tu bylo tak čisto a teď? Bezradně jsem se rozhlížela, až jsem si všimla nějaké škatule u stropu, od které visel řetízek. Po chvílce váhání jsem za něj zatáhla. Vyvalil se silný proud vody. Strašně jsem se lekla. Hledala jsem způsob, jak vodu zastavit, zdálo se mi, že teče nekonečně dlouho. S hrůzou jsem čekala, až se místnost zaplaví a já budu muset zavolat pomoc. Najednou to přestalo

samo. Oddechla jsem si a zároveň pochopila, že je to splachovací zařízení, díky kterému je ta nádoba pořád čistá. Nejvíce mě těšilo, že jsem na to přišla sama a od té doby se mohla tvářit, že je to pro mne „stará vesta“.

Měla jsem ještě mnoho příležitostí si „nové“ zařízení vyzkoušet, tenkrát se spála léčila šest týdnů. Většinu času nebylo dovoleno se koupat ani mýt. V mé situaci to bylo obzvláště pikantní, měla jsem na sobě čtrnáctidenní špínu z cesty. Pro sestřičku Martu to musela být lahůdka, když mě potom ve vaně drbala. Špína spolu s oloupanou kůží vanu doslova ucpala.

Dlouhý pobyt v nemocnici, až na tu malou počáteční „nepříjemnost“, se nakonec ukázal jako velmi příjemný. První příjemná událost nastala krátce po objevení splachovacího zařízení. Pustili ke mně na chvilku tatínka, přestože návštěvy na infekčním oddělení byly zakázány. Nemusím líčit, jakou jsem měla radost po tak dlouhé době odloučení. Další den přivezli mou mladší sestru Aničku a jedno cizí děvče, Evu. Eva byla sice o dva roky mladší než já, ale nejméně o pět let zkušenější. V její společnosti mi těch šest týdnů uteklo jako voda a díky ní jsem odcházela z nemocnice jako „dospělá“.

Domů jsme s Aničkou přijely v půlce května. Nový dům se mi moc líbil, byl daleko větší než naše cháť v Kupičově, dokonce jsem měla i vlastní pokoj. Co mi tam však chybělo, bylo splachovací zařízení. To si naši pořídili, když už jsem bydlela jinde.

Jak jsme oslavovali setkání

Marie Skramuská-Veltruská, 1916

Bylo to asi dva nebo tři týdny po příjezdu do Čech. Už si nepamatuji, zda to bylo o Velikonocích, ale určitě to bylo začátkem dubna. Počasí bylo velmi krásné, téměř letní. Manžel měl od roku 1945 v Podlesicích hospodu, a tak ho napadlo, že bychom mohli po všech těch útrapách uspořádat taneční zábavu. Na tu prý krajané určitě přijdou. Chtěli jsme, aby se sešlo co nejvíce lidí, a tak jsme se rozhodli pozvat je osobně. Česně ráno jsme vyrazili na kolech a dva dny, možná i více, jsme objížďeli vesnice kolem Krásného Dvora. Všude nás vítali a zvali: „No, zajděte do chátě, sedejte za stůl a jezte, pijte, berte si!“ Těžko se odolávalo té srdečné pohostinnosti, ale zvládli jsme to.

Když skončilo zvaní, nastala práce s úklidem a výzdobou sálu a s přípravou pohoštění. Vydrhla jsem celý sál i přilehlé místnosti. Manžel, známý kupičovský řezník, udělal vynikající tlačenkou (jak se říkalo u nás, „salceson“) Tlačenkou jsme obložili chleby. Tak to chutnalo, že se po tom jen zaprášilo.

Při objednávání muzikantů nastalo první překvapení. Zábava měla být v sobotu a ne v neděli, jak to bylo zvykem v Kupičově. K dalšímu překvapení došlo večer, kdy mělo všechno začít. Místo šesti muzikantů přijeli jen tři. Když viděli naše zděšení, z Kupičova jsme byli zvyklí na nejméně deset muzikantů, ujišťovali nás, že ostatní určitě ještě přijedou. Nepřijeli. Ti tři však šli do sálu a spustili. Okna byla otevřená a muzika se nesla nejen Podlesicemi, ale bylo ji slyšet i ve Vitčicích.

Začali se scházet hosté. Za chvíli bylo tak plno, že sál praskal ve švech. Namačkáno bylo i v lokále. Naplnily se i přilehlé pokoje a kuchyně. Všichni přišli vyšňoření podle svého gusta a možností. Ženy byly samá „brazulečka“⁵⁷ a prstýnek, každá chtěla být ta nejkrásnější. Někteří muži přicházeli ještě v předválečných „vodavečních šatech“⁵⁸, mladí hoši většinou v uniformách s válečnými řády a medailemi. Nálada byla vynikající, všichni měli radost ze shledání.

Nedělní sluníčko už bylo na obloze a jen povinnost jít obsloužit domácí zvířata pomalu ukončovala veselí. Tolik jsme se radovali, že jsme v Čechách a byli jsme plní naděje na lepší život. Přes velkou únavu jsme se radovali i my pořadatelé. Těšilo nás, že náš záměr se zdařil a splnilo se to, co jsme si přáli – oslavili jsme setkání.

Kulturní a společenský život v Podlesicích

Libuše Šebková-Rychtřová, 1927

V poslední době se objevila tvrzení, že po odsunu Němců ustal v Podlesicích veškerý kulturní a společenský život. Z vlastní zkušenosti vím, že to není pravda. Hned po válce se bývalí čeští obyvatelé pohraničí začali vracet do svých domovů. Také rodina mého budoucího manžela Jiřího Šebka se vrátila do Podlesic, odkud se musela po záboru pohraničí vystěhovat. Jiří byl prvním předsedou Místní správní komise a mimo to byl nadšený

⁵⁷ Náramek.

⁵⁸ Svatebním obleku.

divadelní ochotník. Proto se také hned pustil do nacvičování představení Ta naše písnička česká. Byli s ním pozváni i do Krásného Dvora.

Když přijely volyňské rodiny, rozvinul se kulturní a společenský život naplno. Už o velikonočních svátcích byla v Podlesicích velkolepá taneční zábava v hostinci pana Václava Skramuského. Sešli se Kupičováci, ale i starousedlíci z celého širokého okolí. Vzpomínám, jaké to bylo radostné a dojemné setkání přátel a známých po letech odloučení. Pak následovaly kulturní a společenské akce jedna za druhou. Pořádaly se taneční zábavy, máje, dožínky i krásné plesy. Kupičováci navázali na bohatý společenský život na Volyni před válkou. Po Novém roce, když začala plesová sezóna, konal se velký společenský ples zase u pana Skramuského. Na tom slavném bále jsme se blíže seznámili s Jiřím.

Společně s Jiřím jsme obnovili divadelní kroužek. Přihlásilo se mnoho mládeže, ale i starších, kteří rádi pomohli radou i činem, jako byl Václav Vrla, Miroslav Kalivoda, Josef Mokřý a Vladislav Mezenský, pozdější předseda Místního národního výboru. Mladých nás bylo asi dvacet. Mezi jinými Slávek Brázda, Venda Brázda, Miluška Bajarová, Valda a Ilonka Maškovi z Ovčina, Děvčata z Třebčic a Chotěbudic. Kázeň vždy udržoval starší pan Kalivoda, ale neměl to s námi mladými lehké. Nacvičovali jsme každé jaro a každý podzim. Hráli jsme například Hostinec u paní Mirandoliny nebo Paní Mariánku matku pluku a mnoho jiných úspěšných her. Televize tenkrát nebyla a my jsme se scházeli rádi a bylo nám spolu dobře. Velkou radost nám působilo, když jsme dostali pozvání, abychom přijeli zahrát např. do Krásného Dvora, Nepomyšle,

Radonic, Vilémova nebo kamkoli jinam. Pokaždé jsme měli úspěch. Kostýmy jsme si půjčovali z Prahy, z divadla Na Fidlovačce. Kulisy jsme si dělali sami. Vlastní příčinlivostí a nezištností jsme si ušetřili na nové jeviště a novou, červenou sametovou oponu. Byli jsme na to velmi pyšní. Pořídili jsme si i nové židle, protože v sále byly jen staré lavice. Nikdy nedocházelo k žádným nepřijemnostem a rozporům.

V roce 1954 v předvečer prvního května jsme jeli hrát do Nepomyšle. Čekali jsme přírůstek do rodiny, a tak jsem už nehrála, ale dělala náповědu. Dělalí si ze mne legraci, že představení musí nutně dopadnout dobře, když jsme v budce dva. Jeli jsme na valníku, což byl pokrok, protože předtím jsme jezdili vlakem nebo chodili pěšky. Vypadali jsme jako kočující společnost. V sále bylo nabito a úspěch představení byl obrovský.

Jednou v Krásném Dvoře si Míla Kovářů zacvičil před představením na hrazdě. Už byl v kostýmu a kalhoty mu byly fest. Nevšiml si, že mu při cvičení praskly v rozkroku. Při představení si toho ale všimli diváci a z dramatu, kdy se krásný mladý farář nešťastně a beznadějně zamiluje do herečky, se stala fraška. O přestávce jsme vše uvedli do pořádku a představení dohráli s velkým úspěchem. Sklidili jsme bouřlivý aplaus.

Troufli jsme si dokonce na Veselé paničky windsorské, a to i se zpěvy. Nacvičili jsme to perfektně a doprovázel nás pan řídící na housle. Měla jsem tam zpívat sólo. Vše probíhalo úspěšně až do chvíle, kdy mě měla vystřídat Věra z fary. Říkám narážku, říkám jí podruhé a milá panička nikde. Musela jsem nějak zachránit situaci. Stoupla jsem si před

zrcadlo, začala se upravovat a říkat, že teď má přijít moje sokyně a že musím být hezčí než ona. Konečně přišla. Už nevím, co jsem jí po přestavení řekla, ale naše vztahy to nijak nenarušilo. Po představení jsme nikdy nešli rovnou domů. Spadla z nás tréma a radost z úspěchu jsme mohli teprve náležitě prožít.

Chodili jsme také zpívat do kostela. Sbormistrem byl pan Židlický starší. Hrál na varhany a mladí z Podlesic, Vitčic, Nových Třebčic zpívali. Nejraději jsme zpívali koledy, i když při zkouškách nám v kostele moc teplo nebylo. Vždy jsem si vzpomněla, jak jsme zpívali koledy v Kupičově. Vedl nás bratránek Jaroušek Chvalovský a bylo to tak krásné, že Poláci se neustále s obdivem ohlíželi na kruchtu.

Spolu s rodičovským sdružením jsme uspořádali školní bál. Společně jsme se postarali o pohoštění, večere, dorty, cukroví, chlebičky. Vrcholem byl třípatrový dort ve tvaru srdce, který jsem upekla a nazdobila jako první cenu do tomboly. Byl překrásný. Manžel mi vyrobil tři nové srdcové formy, abychom měli něco, co jinde nemají. Celý týden jsme žili jen plesem.

V roce 1959 zemřel starý pan Šebek, náš děda, hodný a upřímný člověk. Moji rodiče se odstěhovali na Lounsko. Po smrti dědy nás v Podlesicích už nic nedrželo a odstěhovali jsme se do Obory za nimi.

Na území děda Praděda

Libuše Nehasilová-Hálková, 1926

Konečně nastal velký den D, kdy jsme se měli vydat na dlouhou cestu, do země našich předků, do

„staré vlasti“. K nám na Trnkovku o tom přišla zpráva 5.března 1947 asi v deset hodin. Pozítří dopoledne musíme být v Turijsku na nádraží. Můžeme si vzít tunu nákladu a nějaký dobytek a koně. Měli jsme s otcem necelé dva dny na to, abychom si všechno připravili. Naši známí, ukrajinští manželé, nám pomohli v noci napéct chleba a buchty na cestu. Také jsme zabili pašíka a maso nasolili do bečky. Sedmého března ráno jsme byli připraveni vyrazit. Ukrajinec nás zavezl i s kravičkou za vozem do Turijska. Jeho rodina se přestěhovala do našeho domku, protože ten jejich lehl popelem.

Cesta nákladním vlakem byla úmorná a zastávky dlouhé. Jednoho dne konečně vlak zastavil v Košicích. Tam jsme dostali reemigrační průkazy a každý 300 Kč do začátků. Zatímco větší část transportu směřovala do Žatce, my jsme zakotvili 19.března v Šumperku. Tam nás osídlovací komise třídila. Ti, co měli někoho v armádě, a tedy v republice již od roku 1945, mohli odjet ještě týž den. My jsme zde však nikoho neměli, a tak jsme museli čekat. Věděli jsme, že zůstaneme na severní Moravě, ale rádi bychom zůstali pohromadě s příbuznými a známými. Osídlovací komisi jsme asi působili potíže, když naši mluvčí tento požadavek tlumočili. Konečně došlo k dohodě. Po dvou dnech, odpoledne 21.března, jsme opouštěli Šumperk a již za šera přijeli do Bruntálu.

Představitelé města nás pozvali do nádražní restaurace na dobrou večeři. Přivítali nás jako krajaný vracející se do vlasti. Zároveň nám poradili, kam se máme obrátit při vyřizování různých dokladů a povolení. Za Kupičováky promluvil Bedřich

Gregora. Poděkoval za nečekaně milé přijetí a cenné rady. Přestože si projev nemohl připravit, hovořil plynule a hezky. Po dvou hodinách posezení a debatování jsme šli naposledy spát do nákladních vagónů.

Druhý den hned ráno přišli zdejší usedlici s nabídkou, abychom si vybrali nový domov. V roce 1947 však už moc velký výběr nebyl. My a Brázdovi (rodina mé sestry) jsme zůstali v Bruntále, ostatní se rozjeli po okolí. Tatínek si sedl do vozu a vypravil se hledat něco, kde bychom mohli mít i naši kravku. Byla celá tmavohnědá, jen na čele měla bílý flek. Říkali jsme jí Flíček. Potom jsme se jeli podívat na nový domov spolu a pak se vrátili na nádraží pro naše věci a pro Flíčka. Tatínek jel s našimi ranci a bedničkami napřed a já s Flíčkem na provaze jsem šla pěšky. Zapamatovala jsem si, že náš nový domov je za třemi továrními komíny. Šla jsem po hlavní silnici a odbočila na první odbočce. Nějak se mi to nezdálo, a tak jsem se dlouho rozhlížela, ale přesto jsem se rozhodla pokračovat. Došla jsem až k třetí cestě u mostu. Všechno bylo úplně neznámé, tady jsem určitě ještě nebyla. Vrátila jsem se i s kravkou k nádraží a vydala se na cestu znovu. Tentokrát jsem se dala z hlavní silnice prostřední cestou a ta se ukázala jako správná. Přišly jsme i s kravkou domů. Vedle stála textilka s hledaným komínem, v té době již zavřená.

Když jsme se trochu zabydleli, otec chtěl vyudit maso, které jsme si přivezli v bečce. U nás na Volyni si každý udil maso sám ve svém komíně, který byl k tomu účelu přizpůsoben. Tady to bylo jinak. Tatínek v komíně něco kutil, něco předělával,

potom zatopil a začal udit. Ale běda! Všechen kouř se valil dovnitř. Otevřela jsem všechna okna i dveře a kouř se vyvalil ven. Naproti byla zámečnická dílna a asi deset jejich zaměstnanců přiběhlo hasit požár. Přes všechny útrapy se nakonec přece jen podařilo maso trochu vyudit.

Otec se zaměstnával tím, že pásal naši kravičku a já si našla práci v textilce; 16.dubna jsem nastoupila do konfekce. Po práci jsme jezdili na brigády. Na neobsazených statcích jsme sušili seno pro krávy z Ramzové. Později jsme jezdili také vytrhávat len, byla to surovina pro naši textilku. S Aničkou Šejbalovou, kamarádkou z fabriky, jsme se domluvily, že si podáme žádost o studium na zdravotní škole v Opavě. Poslaly jsme tam všechny potřebné doklady a v polovině srpna jsme dostaly dopis, že jsme obě přijaté. Zároveň přišel přípis, který měl otec podepsat, že studentky nebudou odvolávány domů k ošetřování člena rodiny. V tu chvíli jsem si uvědomila, že nemohu do školy nastoupit. Měla bych sice ve škole a v internátě všechno jak se patří, ale co otec? Byl už starý, v první světové válce byl těžce raněn a ve stáří se projevovaly následky, nepobíral ani korunu důchodu, byl odkázán pouze na mne. Nakonec na školu nenastoupila ani kamarádka.

Otce a mne vzali pod svá ochranná křídla manželé Křišťanovi ze sousedství. Paní Křišťanová mi pomáhala radami při adaptaci na nové prostředí. Asi po čtyřech měsících bydlení jsme dostali slušný domek hned vedle, ze kterého se odstěhovala rodina do vnitrozemí. Byla jsem ráda, v tom původním jsem se bála. Pan Křišťan, který byl již v důchodu, si v něm zařídil místo pro aktivní

odpočinek. Choval tam prasátko a otec měl ve stodole stále naši kravičku. Pánové si poseděli, pokouřili, popovídali a čas jim ubíhal. Paní Křišťanová mi pomohla zařídit domácnost. Šla se mnou i do květinářství vybrat několik kytek. Hned to u nás bylo útulnější. Naproti bydleli Novákovi, volnější Češi z Rovna.

Za nějaký čas stěhovali konfekci, ve které jsem pracovala, do Šumperka. Vybrala jsem si místo ní tkalcovnu. Když jsem začínala na tkalcovských stavech, byl mým mistrem již starší Němec. Byla to fuška, než jsem mu vysvětlila, co potřebuji opravit, i když jeho manželka pracovala také na tkalcovských stavech. Tehdy jsem měla velmi dobrou kamarádku Jarušku Skříteckou. Pracovala v naší fabrice v kanceláři a bydlela kousek od nás. Na konci směny sbírala naše pracovní listy a zpracovávala údaje o denní výrobě. Byly jsme nerozlučné kamarádky, chodily jsme spolu do práce, z práce, do kina, ke švadleně i na taneční zábavy. Vdala se do Prahy, vzala si majora letectva a měli dvě dívenky. Dlouho jsme si dopisovaly, a když přijeli do Bruntálu, pokaždé mě navštívila.

V Bruntále žila různorodá společnost – českoslovenští občané z různých koutů republiky, rodiny z Bulharska, Rumunska, Polska, Francie a některé rodiny byly německé.

Otec konečně dostal starobní důchod, 705 korun ve starých penězích. Jednou jsem přišla domů z práce, pracovali jsme do 18 hodin, a tak bylo již šero. Otec seděl na stoličce u sporáku a otevřenými dvířky se díval do plápolajícího ohně. Seděl a mlčel. Ptám se: „Co ti je, co se stalo?“ Začal s dojetím vyprávět, že pro něho přijeli autem a odvezli na

MNV. Byli tam ještě jiní starší občané a také jeden Volyňák. Všichni byli překvapení a dojatí, když uslyšeli vlídná, hřejivá slova uvítání, a pak jim na klopou připjali vyznamenání v podobě tehdejší storkoruny ze žlutého kovu. Moc si toho vážil.

Jako většina děvčat jsem se i já provdala, ale manželství nevydrželo, rozvedla jsem se. Po delší době jsem se znovu provdala za velmi hodného muže. Po osmnácti letech manželství mi však Karel zemřel. No, v životě už to tak bývá, jsou období krušná a zase radostná. Všechno jsem přijímala s pokorou. Vždyť mám tři děti a s jejich rodinami je to už velká, rozvětvená rodina. Jsem spokojená. Produktivní roky mi sice již skončily, stáří přibývá a zdraví ubývá, ale jsem ráda, že za sebou vidím kus vykonané práce. Také vím, že kraj, ve kterém žiji, toto chudé území děda Praděda mám ráda.

Jak jsem se stal septimánem

Jaroslav Fiala, 1929

V posledním roce druhé světové války, kdy jsme s rodiči bydleli v Boratíně, jsem opět začal pravidelně navštěvovat školu. Bylo to v Lucku. Absolvoval jsem tam šestou a sedmou třídu české školy a na podzim 1946 jsem byl přijat do osmé třídy tamní ukrajinské chlapecké desetiletky. To už se ovšem hovořilo o tom, že dojde k našemu přesídlení z Ukrajiny do Československa. V následujících podzimních měsících již skutečně začala pracovat repatriační komise. Od Nového roku 1947 jsem dokonce přestal docházet do školy, a přestože byly velké mrazy, začali jsme s přípravami ke stěhování. Především se chystalo na cestu krmení pro

dobytek. Do velké, pevné bedny se pěchovalo seno, vázaly se z něj pevné čtyřhranné svazky, aby záso-
by zabíraly ve vagónech co nejméně místa.

V únoru jsme skutečně s dalšími boratínskými rodinami vyjeli nákladním vlakem z Lucka do Čech. Hranice jsme přejížděli 24. února a obnovená republika nás přijímala vlídně. Na každé zastávce pro nás bylo dokonce připraveno teplé jídlo, a tak cesta už rychle ubíhala.

Většinu rodin čekali v Čechách její členové, příslušníci Svobodovy armády. My jsme však v Čechách nikoho neměli, protože otec, který se s ostatními muži dobrovolně přihlásil do armády, byl vojenskou komisí shledán neschopným vojenské služby, a tak se někdy v červnu 1944 vrátil do Boratína. Při příjezdu do Čech jsme proto byli ubytováni v nějakém bývalém lágru v Podbořanech. To už jsme se setkávali s některými Kupačovými. Rodiče hledali nějakou vhodnou zemědělskou usedlost, a protože otec nechtěl daleko od ostatních kupčovských rodin, vzali si nakonec hospodářství v Tleskách u Jesenice. Z Podbořan nás tam převezli na valníku v podvečer 6. března.

Začal jsem se rozhlížet. Všechno bylo pro mne nové. Obchody se zbožím atd. Pomáhal jsem otci s hospodářstvím. Opravovali jsme zemědělské stroje. Připravili jsme pluchy, sekačky na obilí a další potřebné nářadí. Začali jsme rovněž pracovat na poli. Přitom jsem uvažoval, že bych mohl jít pracovat na dráhu, docela by se mi to líbilo.

O velikonocích se vdávala sestřenice a na svatbu byl pozván také známý přítel volyňských Čechů Jindřich Dušek. S rodiči se znal ještě z Kupačova,

dokonce u nás přespal. Vyptával se, co jsem na Volyni dělal a co bych chtěl dělat dál. Když zjistil, že jsem studoval na střední škole, přesvědčoval rodiče, že bych měl ve studiu pokračovat. Hned v úterý po Velikonocích jsem s ním odjel do Žatce se strašným dřevěným kufrem. Pěkný kufr nám totiž ukradli v Lucku při nakládání do vagónu. Pan Dušek mě dovedl před budovu gymnázia a řekl mi, abych se šel přihlásit řediteli. Ředitelnu jsem našel snadno, byla v prvním patře hned proti schodišti. Pan ředitel mě přijal. Jen se mě zeptal, kolik je mi let, a pak řekl: „Běž do septimy.“ Jak jsem se později dozvěděl, byl to dr. Mikeš. Nevěděl jsem tehdy, co znamená „septima“, a tak jsem bloumal po chodbě, až mě potkal školník. Zeptal se mě, co hledám, a když jsem mu to pověděl, odvedl mě do kýžené septimy. Ve třídě měli právě matematiku nebo deskriptivní geometrii. V zadních lavicích sedělo stranou několik studentů, kteří vyučování pouze sledovali. Přisedl jsem si k nim. Po chvíli jsem zašeptal, že nerozumím vůbec ničemu, co se u tabule vykládá. Uklidnili mě tím, že tomu taky nerozumějí, že jsou z Volyně. Tak jsem navázal přátelství se svými budoucími spolužáky. Po vyučování jsem se ještě sešel s J. Duškem, který mě vzal do restaurace na oběd. Tehdy jsem byl poprvé v restauraci.

Jak volyňské rodiny postupně přijížděly do Čech, ve třídě nás stále přibývalo a vedení školy pro nás zřídilo odpolední doučovací kurzy českého jazyka a matematiky. Do Žatce přicházela volyňská omladina z celých Čech, ale i z Moravy, a tak od září dalšího školního roku byly z volyňských dětí a mládeže vyčleněny dvě zvláštní třídy. Vedle nás oktavánů byla ještě volyňská třída sextánů. To už bylo

vyučování příjemnější, protože jsme měli všichni přibližně stejné znalosti. Stále ovšem pro nás pokračovalo odpolední vyučování, které bylo navíc. Učila se tam čeština, matematika, a pokud si vzpomínám, také latina. Z volyňské mládeže vznikl v Žatci pěvecko-recitační kroužek, ve kterém jsme nacvičili pásmo Zpíváme, tančíme, když je třeba, válčíme. Zpívaly se tam písně české, ale také polské, ukrajinské a ruské. Písně byly spojeny mluveným slovem. Kromě Žatce a okolních obcí jsme kolem vánočních svátků roku 1947 navštívili s pásmem také volyňské krajany na Moravě.

V prvním roce studia v Žatci jsem bydlel s několika dalšími spolužáky v opuštěném bytě hned nad redakcí volyňských novin Věrná stráž. V domě byly zároveň kanceláře Kruhu přátel volyňských Čechů a mládež se tu scházela k zábavám. Přátelsky jsem se začal stýkat kromě jiných s Václavem Židlickým, který patřil mezi přední činovníky volyňské mládeže. Pokoušeli jsme se dokonce vydávat nějaký časopis. Druhý rok jsem již bydlel v domově mládeže, kde byly koupelny a ústřední topení, což jsme pokládali za opravdový komfort.

Ve škole mě nejvíce zajímala česká literatura, kterou velice poutavě učil dr.František Hrdlička. Časem jsem začal do jeho rodiny docházet na jídlo a zároveň jsem vykonával různé drobné práce jako byla příprava dřeva na topení nebo hlídání jejich dvou malých dětí. Jednou jsem si při řezání dřeva zpíval nějaké písničky. Dr.Hrdlička se mě zeptal, odkud znám písně Karla Hašlera, ale já vůbec nevěděl, že jde o Hašlerovy skladby. Teprve později jsem zjistil, že kupičovská dechová kapela hrála mnohé z nich a že to byly právě ty populární. Často

jsme zpívali také se spolužáky, hlavně při odpoledním vyučování, kdy už jsme byli unaveni a naše pozornost ochabovala. Tehdy nás dr.Hrdlička vždy vyzval, abychom něco zazpívali. Sám měl rád písničku Když jsem já šel tou Putimskou branou.

Jak spolužáci, tak profesorský sbor nás přijali s pochopením, i když se mohli v duchu usmívat našemu oblečení, způsobům či mnohdy nedokonalé češtině. Také naše vědomosti byly zřejmě na nižší úrovni. Vždyť mnozí z nás během války chodili do školy zcela nepravidelně. Kromě toho jsme všichni začínali školní docházku v polské škole. V roce 1939, po záboru západní Ukrajiny Sovětským svazem jsme pokračovali ve škole s vyučovacím jazykem ukrajinským. V době okupace Ukrajiny fašistickým Německem se výuka na některých školách vůbec nekonala. Teprve v roce 1944, když se fronta převalila na západ, byla obnovena pravidelná školní docházka. Tehdy byl ovšem katastrofální nedostatek učebních pomůcek, včetně učebnic a sešitů. Některé předměty, např.tělocvik, byly pro nás v Československu nové. Za války se na Ukrajině učila vojenská příprava – pořadová cvičení a učení o výzbroji. Ještě dnes umím povídat rusky o pušce.

Od svých spolužáků jsme se zpočátku patrně lišili menšími vědomostmi, ale zato větší pracovitostí (většina z nás byla z venkova), ukázněností, a také větší naivitou. Nakonec se nám podařilo složit maturitu a mnohým z nás vystudovat i vysokou školu.

Mysleli, že mám souchotiny

Libuše Procházková

Naše začátky v Čechách byly dosti komplikované. V armádě jsme v té době nikoho neměli, protože bratr Láďa byl po těžkém zranění demobilizován. Měl zranění krční páteře a celý rok proležel v charkovské nemocnici v sádrovém lůžku. Nemohl psát a svědkové jeho zranění tvrdili, že určitě nepřežil. Už jsme nedoufali, že je mezi živými. On se však v dubnu 1945 vrátil. Dokud se nezotavil, zůstal doma na Berestově, ale pak se odstěhoval k Marii Bajerové, rozené Tomanové. Byla o devět let starší, měla dvě děti a její muž Bohuslav padl. Maminka měla Láďu moc ráda a nejraději by ho měla doma, ale on odjakživa tvrdil, že doma nikdy nezůstane.

Když jsme přijeli do Československa, octly jsme se s maminkou dokonce hodně daleko od Ládi. Jel se svou družkou do Jesenice a nás odvezli na Bruntálsko. Mamince se po Láďovi stýskalo, a tak jsme nakonec za vlastní peníze odjely do Jesenice za ním. Tam už všechno, co za něco stálo, bylo obsazené. Nakonec pro nás Láďa našel maličký domeček, který sice nebyl špatný, ale neměl ani zahrádku, ani dvorek. Vchod byl přímo z ulice. Patřilo k němu však asi 5 ha pole a chmelnice. Maminka pořád toužila po zahrádce a dvorečku, a tak jsme hledaly dál. Nakonec se přece jen jeden vhodný domek uvolnil. To bylo něco jiného, už jsme mohly mít drůbež i prasátko.

Paní Bajerová, s kterou bratr žil, měla 11 ha polí a ještě si dva pronajali od fary. Bratr byl do sedláčeni celý žhavý. V padesátých letech mnoho lidí utíkalo ze zemědělství, paní Tomanová nebyla

výjimkou. Její matka na ni stále tlačila, aby toho Procházkou opustila, dost dlouho odolávala, udělala to až na nátlak dcery Mařenky, která se za ni styděla. Dokud byl Láďa u nich, měli drůbež i prasata, protože pro ně sháněl krmení. Potom to bylo čím dál horší. Lidé Láďovi v žertu říkali, ať jí poradí, a on na to odpovídal, ať jí poradí Mařenka. Vrátil se domů a žil tam až do konce života, i když se toho od mládí odříkal.

Žádná z těchto potíží, o kterých vyprávím, mi nekomplikovala život tolik jako můj zdravotní stav. Nesnášela jsem zdejší podnebí a stále jsem hubla, až jsem ztratila neuvěřitelných 19 kg. Byla jsem malá, drobná, vážila 44 kg a vypadala jsem jako kostlivec. Lidé mi říkali: „Holka, jak to vypadáš, vždyť ty přímo strašíš!“ Nikde mě neradi viděli, každý si myslel, že mám souchotiny. Moc mě to trápilo, a tak jsem se lidí stranila. Teprve asi po půldruhém roce jsem se odvážila jet do Rakovníka na rentgen. Když jsem si přišla pro výsledek, zeptala jsem se doktora, jak moc mám zničené plíce. Udiveně se na mne podíval a s dobráckým výrazem mi řekl, že mám plíce v naprostém pořádku. Namítla jsem, že mi každý říká, že mám určité tubery, S milým úsměvem odpověděl, že mám věřit rentgenu a ne lidem. Doporučil mi lehkou práci a vydatné jídlo, ale v mém případě se to tehdy dalo těžko skloubit dohromady.

Nastoupila jsem do mlékárny. To nebyla vůbec lehká práce, ale při vstupní lékařské prohlídce mi potvrdili, že nejsem tuberačka. Lidé tomu sice nevěřili, ale lékaři mě ujišťovali, že se všechno spraví, jakmile se můj organismus aklimatizuje. Trvalo mi to dvacet let. Z toho jsem třináct a půl

roku pracovala v mlékárně, v „máslárně“. Lidé mi záviděli, viděli jen to máslo na rohlíku. Ve skutečnosti to však byly galeje, samé přesčasy, soboty, neděle i svátky. Byla jsem nakonec ráda, když mlékárnu zrušili a místo ní zavedli kovovýrobu.

V kovovýrobě jsem si polepšila, pracovala jsem jen osm a půl hodiny, žádná práce v neděli a o svátcích. Když zrušili i tento podnik, nastěhoval se tam PIKAZ Praha. V něm jsem se dočkala ještě lepších pracovních podmínek, mohla jsem při práci i sedět. Pracovala jsem v jedné budově, ale ve třech podnicích 32 roků. Po dlouhé aklimatizaci jsem snad už nestrašila.

Biřmování ve Veliké Vsi

Ludmila Fňukalová-Kozlíková, 1939

V květnu 1949 se konalo ve Veliké Vsi biřmování. Slavnosti předcházely mohutné přípravy. Před kostelem stála slavobrána z rozkvetlého šeríku. V kostele bylo krásně uklizeno, všechno jen zářilo. Oltáře byly pokryté naškrobenými bělostnými ubrusy a na nich spousta květin. Nás biřmovanců, děvčat i chlapců, se shromáždilo hodně. Všichni jsme byli krásně oblečení. Chlapci v tmavých oblecích a bílých košilích, děvčátka v dlouhých bílých, růžových a bleděmodrých šatech s květinovými věnečky ve vlasech. Biřmování nám přijel udělit pan biskup Štěpán Trochta z Litoměřic s doprovodem několika kněží. Mařenka Vitebská, oblečená v národním kroji, ho uvítala básničkou. Biřmování se konalo v nádherné atmosféře, byl to pro nás ohromný zážitek.

Po skončení obřadu pozvaly naše maminky pana biskupa a jeho doprovod na slavnostní oběd, který předtím připravily u paní Anny Ledvinové, Viluščiny maminky. Při obědě se nepodávaly knedlíky, protože to v Kupičově při slavnostních příležitostech nebylo zvykem. Maminky se omlouvaly, ale panu biskupovi se naopak líbilo, že se setkává s lidmi, kteří dodržují svoje zvyky. Bylo připraveno hodně dobrého jídla. Nechyběly řízky, salát, naše tradiční kupičovské kotlety⁵⁹ a hodně výborného cukroví. Pan biskup pozval ke stolu i nás děti. Atmosféra byla výborná. Rodiče vyprávěli o životě Čechů na Volyni, o tom, jak k nám přijížděli misionáři, ThDr. Josef Beran, Josef Žurek, Silvestr Braito a nezapomenutelný dp. Josef Stříž ze Staré Bělé. Pana biskupa i ostatní kněze náš život a zvyky udržované v cizí zemi velmi zajímaly. My děti jsme zase přednášely básničky. Při jedné jsem se „zasekla“, ale pan biskup mě jakoby mimochodem doplnil a já mohla pokračovat. Všem se slavnost moc líbila a pan biskup odjížděl z Veliké Vsi po závěrečné modlitbě až navečer.

Letní tábor pro děti volyňských Čechů

Jaroslav Fiala, 1929

Zásluhou Kruhu přátel volyňských Čechů, v jehož čele stál pro Volyňáky nezapomenutelný Jindřich Dušek, se v roce 1947 uskutečnil prázdninový pobyt dětí a mládeže reemigrantů z bývalého Sovětského svazu v krásném prostředí v Jesenicích

⁵⁹ Karbanátky.

u Podbořan. Během soustředění se pravděpodobně měly doplnit i znalosti z českého jazyka. Všichni jsme sice mluvili česky, ale o pravopisu a gramatice jsme měli jen matné, nebo dokonce žádné vědomosti. Pro výuku byli angažováni čtyři učitelé z Prahy. Byl to učitelský pár a dva učitelé. Jako další vedoucí byli přijati z jakýchsi dodnes neznámých a nepochopitelných důvodů dva příslušníci tzv.národní bezpečnosti (SNB). Jeden byl pan Ouhrabka z Jesenice, na jméno druhého si nevzpomínám. Peníze na provoz tábora sehnal Jindřich Dušek, který byl ve finančních otázkách velice obratný, i když zřejmě nevedl žádné účetní knihy a všechno záviselo pouze na vzájemné důvěře.

Po stránce doplnění vzdělání v oblasti českého jazyka, soustředění asi nesplnilo očekávání, které se do něho vkládalo. Kolektiv účastníků byl příliš různorodý, od děti až po téměř dospělé. Mnozí nebyli studijní typy a v dalších letech získali jen základní vzdělání. Ale ani učitelé nebyli podle mého názoru na takovou práci metodicky připraveni a počínali si dosti chaoticky. Kromě výuky jsme se učili i společensky chovat. Pamatuji se na besedu o tom, jak se má člověk chovat ve společnosti, co a jak jíst příborem apod. Učitelé nám také vysvětlili některé praktické stránky života v republice, např. jak se hledá v jízdním řádu.

V dopoledních hodinách probíhalo vyučování nebo se konal nějaký výlet do okolí Jesenice. Chodili jsme v útvaru se zpěvem sovětských vojenských písní (už se nepamatuji, zda to bylo pravidelně). Navštěvovali jsme rovněž místní kino. Ubikace, která byla vedle staré školy a kostela ve středu

města, byla vybavena dřevěnými palandami. Vyjeli jsme si také na výlet do Prahy. Pobyli jsme tam několik dní a bydleli jsme v Ďáblicích v nějakých dřevěných baráčcích. Byli jsme také pozváni k panu arcibiskupovi Josefu Beranovi, navštívili jsme Zahraniční ústav, kostel sv.Cyrila a Metoděje a jiné památky. Stále jsme hodně zpívali.

Celý náš kolektiv byl velmi ukázněný. Za celou dobu pobytu nebylo třeba řešit žádný kázeňský problém. Přimo u plotu dvorku ubytovny byl nějaký strom, jehož ovoce dozrávalo a viselo nad dvorkem. Bylo nám řečeno, že nemáme nic trhat, a tak se ovoce po celou dobu pobytu nikdo ani nedotkl.

Jako kluci jsme v romantické krajině kolem silnice směrem na Rakovník uvažovali o tom, jak by se tam dobře bojovalo. Všichni jsme prošli těžkými obdobími války, včetně zkušeností s postupující frontou a bojovými akcemi. Vedoucí se velice podivovali nad tím, o čem přemýšlíme.

Jindřich Dušek byl znamenitý organizátor, a tak letní tábor probíhal bez problémů a závad. Jeho zálibou byly nejrůznější průvody a vlajkoslávy. Na fotografiích, které se zachovaly, jsou zachyceny přípravy k takové události. Co se průvodem slavilo, to si již nepamatuji. Další fotografie, které mi z pobytu zůstaly, jsou z jesenického koupaliště. Za převlékárnu tam sloužila velká dřevěná bouda. Náš tábor navštívila také delegace Svazu Čechů z Volyně, ale na její členy si již nevzpomínám.

Ve stejné době měl v Jesenici soustředění také Dismanův dětský rozhlasový soubor. Podnikavý J.Dušek zařídil, že několik z nás strávilo jeden den u nich. Členové Dismanova souboru nám návštěvu

oplatili. Byli tam např. budoucí spisovatel Pavel Kohout, režisér Jiří Horčíčka a další. Pamatuji se, jak jsme se dohadovali o budoucnosti komunismu. Zřejmě jsme neuměli tak argumentovat jako oni, a jistě i proto jsme je nemohli v jejich víře zviklat. Naši nechuť k sovětskému zřízení nám nakonec zdůvodnili tím, že jsme ze zemědělství a zemědělci že byli vždycky kolísaví a málo progresivní.

Tábor byl pro mne jedním z prvních krásných prázdninových měsíců ve svobodné republice.

Jiný kraj, jiný mrav

Miloslava Žáková-Legnerová, 1933

Čeští obyvatelé Kupičova si své „mravy“ přivezli ze staré vlasti, ponejvíce z Mladoboleslavska a Mělnicka, a zachovávali je více než sedmdesát let téměř nezměněné. V neděli nepracovali a pravidelně chodili do kostela, posvícení a veselky slavili tři dny, ale v ostatních dnech nikoho ani nenapadlo zahálet. Ženám a dívkám dobrý mrav kázal nekouřit a oblékat se zásadně do sukni. V dlouhých kalhotách se začaly objevovat až dívky, které se vrátily z totálního nasazení v Německu. O existenci šortek a opalovaček snad nikdo ani nevěděl.

Když jsme přijeli do Čech, nestačili jsme se divit. Nejen kalhoty na ženách, ale skoro všechno bylo jiné než v Kupičově. Především Vlčkovice, které nám tatínek vybral jako nový domov, se v ničem Kupičovu nepodobaly. Táhly se skoro čtyři kilometry podél silnice a neměly žádný rynek ani ulice. Náš nový dům stál hned na kraji vesnice. Byl zděný a daleko větší než kupičovská chát, ale po národním správci, který tam bydlel před námi, v něm

nezbylo zhola nic, jen pár německých fotografií na půdě.

Snad proto, že jsme bydleli na kraji vesnice, ale asi spíše proto, že jsem jako jediné děvče z Vlčkovic dojížděla do královédvorského gymnázia, jsem ve vsi neměla žádné opravdové kamarádky. V prvním období se mi stýskalo po těch kupičovských, ale brzy jsem se skamarádila se spolužačkami z gymnázia. Nikdy jsem se nechtěla odlišovat od ostatních, a tak jsem se snažila děvčatům přiblížit i v oblékání. Maminka pro to ovšem neměla žádné pochopení. Když jsem v létě vyšla na dvůr nebo na pole v trenýrkách, zlobila se: „Voblíkni se, dyť tam choděj lidi!“ O opalovačkách jsem se v prvním období nesměla ani zmínit.

Když nastala doba tanečních, byla maminka taky zásadně proti. Přece se nemůžu courat někde po večerech, a ještě k tomu ve městě. O tom, že by tam měla chodit se mnou jako „garde“, jsem se neodvážila ani pípnout. Zachránila mě až paní Hyršovská, maminka mé spolužačky, která si k nám jezdila pro vajíčka. Navrhla mamince, abych přespávala u nich, a slíbila, že na mne dohlídne. Taneční je období, na které se nezapomíná. Mně však nebylo dopřáno prožít je až do konce. Na „věneček“, který byl vyvrcholením tanečních, mě maminka nepustila, protože se konal až v adventu. Aby se mi spolužačky nesmály, „hodila jsem se marod“.

Naše maminka si na nové prostředí vůbec těžko zvykala. Především se nemohla smířit s tím, že bydlíme v domě po Němcích. Očekávala, že se Němci stejně vrátí. Zpočátku kvůli tomu dokonce celé noci nespala. Jednou večer jsme uslyšeli střelbu. Ozvala se docela blízko. Maminka propadla

panice: „Jediná dobrota, Němci už jsou tady!“ Střelba brzy utichla, ale maminku to neuklidnilo. Tatínek musel na průzkum. Brzy se vrátil a smál se na celé kolo. Mladík ze sousedství se druhý den ženil, a tak se loučil se svobodou. Součástí této události byla podle místního zvyku i střelba, „aby mladí neměli hluché děti“.

Tak jsme si v novém domově postupně zvykli. Naši sice několikrát koketovali s tím, že se odstěhují do vnitrozemí, ale nikdy k tomu nedošlo. Ve Vlčkovcích nyní dospívá již čtvrtá generace Legnerovy rodiny a nevypadá to, že by tomu mělo být jinak.

Setkání po padesáti letech

(Místo doslovu)

Miloslava Žáková-Legnerová, 1933

Kupičovským Čechům nebylo dopřáno, aby se v Československu usídlili pohromadě. Bylo to jednak proto, že by se těžko hledala prázdná obec pro tisícovku obyvatel, ale také proto, že nebyla, jak je dnes módní říkat, „politická vůle“ k tomu, aby bylo příliš mnoho Volyňáků pohromadě, hlavně ne těch, kteří se dobře znají. Hodnocení této historie však přenecháme historikům. Pro nás je podstatné, že s Kupičovem to dopadlo tak, jako by jeho mapu někdo rozstříhal na 59 kousků a rozházel je po českém, moravském a slezském pohraničí. Bývalí sousedé a kamarádi se vídali jen příležitostně a čím dál řidčeji, podle přísloví „sejde z očí, sejde z mysli“. V Krásném Dvoře, který byl a stále je považován za jakési centrum Kupičova, se občas, asi jednou za desetiletí, setkávali, ale jinak o sobě věděli velmi málo. Každý měl „dost svých starostí“.

Léta běžela, až doběhla k roku 1989. Najednou se začalo všechno měnit. Všechno bylo tak zajímavé, že jsem velmi pozorně sledovala všechny rozhlasové i televizní zprávy a četla snad všechny noviny, které vycházely. Jednou jsem zaslechla v televizi, že v Národním muzeu je výstava o volyňských Češích. Vypravila jsem se tam a tím to z mé strany všechno začalo.

Výstava byla sice zajímavá, ale o Kupičovu tam bylo jen to, že existoval. Byla jsem tím velmi zklamaná. Dozvěděla jsem se tam však, že existuje Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. Šla jsem na jeho schůzi a tam jsem po dlouhé době potkala prvního Kupičováka. Byl to ing. Stanislav Tošner, neboli Slávek, jak mu v Kupičově všichni říkali. Zamlada býval ohromný fešák a stále mu to slušelo. Na schůzích jsme se pak vidali častěji a jednou přišel s nápadem, že bychom mohli zorganizovat zájezd do Kupičova (jediný dosavadní zájezd se uskutečnil v roce 1967). Cestovní kancelář Pancest zájezd vypsal a s napětím jsme očekávali, zda se někdo přihlásí.

Mezitím region SČVP Litoměřice uspořádal květnové setkání. Domluvili jsme se se Slávkem, že tam pojedeme. Jeli jsme autobusem a do kulturního domu jsme přišli celí zmáčení, protože silně pršelo. Byl tam plný sál úplně neznámých lidí. Slávek jich však hodně znal a skoro všichni znali jeho, protože pracoval v celostátním výboru SČVP. Pak se k nám nahrnula skupina lidí, které jsem taky neznala, ale říkali, že jsou z Kupičova. Tak jsem se téměř po padesáti letech znovu setkala mimo jiné s Mařenkou Šulcovou, nyní Ryšavou, Libuškou Rychtrovou, nyní Šebkovou, s Jaroslavem a Václavem Kyt-

lovými a ještě s některými dalšími. Všichni byli přihlášení na zájezd do Kupičova.

Asi za měsíc se jelo. Když jsem v Praze nastoupila do autobusu, uviděla jsem tam své kamarádky z dětství Milušku Žitnou, Mařenku Ledvinovou, Mařenku Žitnou, které jsem taky sotva poznala, a celou řadu neznámých lidí, které jsem kdysi určitě znala. Zájezdem jsme byli nadšení, a to nejen proto, že jsme navštívili svou rodnou obec, ale že jsme po tolika letech byli tak rádi spolu. Na zpáteční cestě jsme se dohodli, že musíme udělat něco pro to, aby památka na český Kupičov nezanikla.

Na začátku září jsme se sešli v Praze, abychom domluvili sepsání kroniky Kupičova. Pozvali jsme ještě další krajany, u kterých jsme předpokládali zájem o tuto akci, a začali sbírat materiál. Rozhodli jsme se, že kronika musí vyjít v roce 1997, k 50. výročí reemigrace, a že ji nabídneme krajanům na setkání, které uspořádáme v Krásném Dvoře.

Kronika ovšem nemohla být kronikou v pravém slova smyslu, protože písemných materiálů jsme měli žalostně málo. Kupičov totiž za války téměř lehl popelem a každý byl rád, že zachránil holý život. Proto jsme naši „kroniku“ založili hlavně na vzpomínkách a knížku nazvali *Kupičov, jak nám o něm vyprávěli*. V její druhé části nazvané *Fakta a jména* vytěžil důkladný a pilný Václav Zápotocký z toho mála dokumentů, „co to jen dalo“. Našel se i štědrý mecenáš Jaroušek (Jerry) Kytl, díky kterému mohla knížka vyjít ve slušné podobě. Sama se nám nabídla i „kupičovská“ tiskárna prostřednictvím Libušky Nehasilové-Hálkové.

S organizací setkání byla spojena celá řada starostí, především sestavit adresář, rozeslat pozvánky, zajistit místo, občerstvení apod. Zde sehrály nezastupitelnou roli především Mařenka Ryšavá-Šulcová, která trpělivě jako včelička shromáždila adresy, a Liduška Fňukalová-Kozlíková, která si vzala na starost pozvánky a ekonomickou stránku setkání. Obě obstály na výbornou. A kdyby nebylo Václava Kytla, nebylo by ani to ostatní. Nejenže vyjednal pronájem školní tělocvičny a jídelny, včetně kuchařek, ale inicioval a z největší části i sám instaloval výstavu, která nám vynahradila to, co chybělo na té celostátní.

Setkání mělo začít ekumenickou bohoslužbou v místním kostele, pokračovat pietní slavností u pomníku kupičovských padlých a zbytek programu se měl odehrávat ve škole. Všechno bylo připraveno, včetně knížky, a čekalo se jen na účastníky. Návratek mnoho nepřišlo, tak jsme si nedělali velkou naději. Jaké však bylo naše překvapení, když se účastníci začali sjíždět. Krásnodvorské náměstí se zaplnilo do posledního místečka a tělocvična „praskala ve švech“. Přijelo asi 400 lidí.

„Když se ruka k ruce vine, tak se dílo podaří.“ Toto přísloví se nám už deset let osvědčuje. Máme široký aktiv lidí, kterým záleží na tom, aby Kupičov nezanikl, aby Kupičováci o sobě stále věděli a mohli se jeden na druhého spolehnout. Uskutečnili jsme již pět setkání a pět zájezdů do Kupičova, vydali knížku autentických vzpomínek rodáků *Obrázky z Kupičova* a pro udržení neustálého kontaktu vydáváme několikrát do roka občasník *Kupičovský hlasatel*. Není to záležitost jen několika

nadšenců, ale širokého okruhu lidí, kteří se dvakrát ročně scházejí na pracovních schůzkách, a s těmi, kteří jsou již starší a nemocní, udržujeme písemný nebo telefonický kontakt, občasné návštěvy apod. Spolupracují nejen rodilí Kupičováci, ale také řada potomků a rovněž „čestní občané Kupičova“, jako Jana Žitná, Růženka Kytlová, Václav Krákora a mnoho jiných. Podařilo se nám také navázat kontakt s našimi bývalými spoluobčany Poláky a Židy. Rádi se účastní i našich setkání. Písemný kontakt udržujeme rovněž s Ukrajinci.

Nakonec ještě několik slov o současném Kupičově. Je to již úplně jiná vesnice. Její panorama, kterému dominovala dřevěná cerkev z 18.století, zmizelo již za války. Vyhořelé domy byly také jen málokdy nahrazeny jinými, a tak ulice a návsi sice zůstaly, ale jsou značně „děravé“. Blátivý a prašný povrch ulic nahradil asfalt, který ovšem vede i napříč Rynkem, a tím úplně mění jeho původní ráz. Jen někteří z nás tam ještě nacházejí svou rodnou chát. Hlavní budovou je tam stále patrový dům Bujalských, který pan Bujalský postavil vlastníma rukama s vlastnoručně vyrobených cihel. Je v něm obecní úřad. Za ním byla v 70.letech postavena nová škola, tentokrát desetiletá, která ovšem nese veškeré znaky socialistických staveb. Naše stará škola, která byla jednou z nejstarších staveb v obci, zřejmě neujde zbourání. V každém případě je pohled na ni truchlivý. Nejtruchlivějším dojmem však působí hřbitov. Ne proto, že je to hřbitov, ale že je zdevastovaný tak, že to hraničí nejen s neúctou k mrtvým, nýbrž s vandalismem. Ze tří kostelů slouží svému účelu jen bývalý kostel evangelický, který používají pravoslavní Ukrajinci po vyhoření cerkve. Katolický kostel byl původně přeměněn na

mlýn a nyní slouží zemědělským účelům a je na něj žalostný pohled.

Z těch několik Čechů, kteří v Kupučově zůstali, již žije jen Marie Kafková. Její synové se usadili v blízkých městech. Při svých zájezdech pokaždé paní Kafkovou navštívíme a ona se nám odmění bohatým pohoštěním. Snažíme se, aby v Kupučově nějaká památka po Češích přesto zůstala. Proto jsme na bývalý evangelický kostel, který je nejlépe udržovanou veřejnou stavbou, umístili desku, která připomíná sedmdesátiletou historii Čechů v Kupučově a okolí.

Byli bychom rádi, aby nám „kupučovský elán“ co nejdéle vydržel. Víme však, že jednoho dne skončí, ale doufáme, že trojice „kupučovských knížek“ pomůže našim potomkům – alespoň těm, kteří o to budou stát – vytvořit si obrázek o původu a životě jejich předků.